

JBS

วารสารพุทธสังคมวิทยาปริทรรศน์ Journal of Buddhist Sociology

ISSN: 2697-5130 (Print) ISSN: 2697-5254 (Online)

ปีที่ 10 ฉบับที่ 2 (เมษายน-มิถุนายน 2568)
Vol.10 No.2 (April-June 2025)

วารสารพุทธสังคมวิทยาปริทรรศน์ Journal of Buddhist Sociology 2025

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคตรราช
Mahamakut Buddhist University Srithammasokkaraj Campus

วารสารพุทธสังคมวิทยาปริทรรศน์ Journal of Buddhist Sociology

ISSN: 2697-5130 (Print)   ISSN: 2697-5254 (Online)

ปีที่ 10 ฉบับที่ 2 (เมษายน – มิถุนายน 2568) | Vol.10 No.2 (April – June 2025)

▶ กำหนดออกวารสาร ปีละ 4 ฉบับ (ราย 3 เดือน)

ฉบับที่ 1 เดือน มกราคม – มีนาคม | ฉบับที่ 3 เดือน กรกฎาคม – กันยายน
ฉบับที่ 2 เดือน เมษายน – มิถุนายน | ฉบับที่ 4 เดือน ตุลาคม – ธันวาคม

▶ วัตถุประสงค์

วารสารพุทธสังคมวิทยาปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมราช เป็นวารสารวิชาการ เพื่อเป็นสื่อกลางส่งเสริมการเผยแพร่องค์ความรู้ในด้านพระพุทธศาสนา สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และการประยุกต์ใช้ องค์ความรู้จากการบูรณาการศาสตร์ต่าง ๆ เข้ากับพระพุทธศาสนา ผลงานทั้งทางการวิจัย และผลงานทางวิชาการ บทความวิจัย หรือบทความวิชาการ ในมิติด้านพุทธศาสนา การพัฒนาสังคม สังคมวิทยา ศิลปศาสตร์ รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ และสหวิทยาการ มีวัตถุประสงค์ เพื่อ

1. ส่งเสริมการศึกษาค้นคว้าและเผยแพร่บทความวิจัยและบทความวิชาการ แก่นักวิจัย นักวิชาการ คณาจารย์และนักศึกษา ทั้งในและนอกมหาวิทยาลัย

2. เพื่อเผยแพร่งานการศึกษาค้นคว้าและวิจัยด้านด้านพุทธศาสนา สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และศึกษาศาสตร์

3. เพื่อเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนความรู้และความคิดเห็นทางวิชาการของ นักวิชาการ บุคลากร เจ้าหน้าที่ ตลอดถึงผู้ที่สนใจทั่วไป

บทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน เปิดรับ บทความทั้งภาษาไทย โดยบทความต้องเป็นงานที่ไม่เคยถูกนำไป พิมพ์เผยแพร่ในวารสารอื่น ใดมาก่อน

ทัศนะและข้อคิดเห็นที่ปรากฏในบทความ มิใช่ความคิดเห็นของคณะผู้จัดทำ และ มิใช่ความรับผิดชอบของวารสาร คณะบรรณาธิการไม่สงวนลิขสิทธิ์การคัดลอก แต่ให้อ้างอิง แสดงถึงที่มาของบทความให้ชัดเจน

▶ **ที่ปรึกษา**

พระธรรมวชิรากร

พระเทพสิริวชิรเวที, ดร.

พระเมธีวชิราภีรัต, ผศ.ดร.

▶ **บรรณาธิการบริหาร**

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทิพมาศ เศวตวรโชติ

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช

▶ **กองบรรณาธิการ**

พระครูอรุณสุตาลังการ, รศ.ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

พระครูโฆสิตวิฒนานุกูล, ผศ.ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

พระครูนิติธรรมบัณฑิต, ผศ.ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

รองศาสตราจารย์ ดร.ประเวศ อินทองปาน

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

รองศาสตราจารย์ ดร.กัณฑ์กมล หนูทองแก้ว

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช

รองศาสตราจารย์ ดร.เดชชาติ ตีร์ทรัพย์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เกศริน มนูญผล

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชาติรี ชุมเสน

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรธานี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประพันธ์ สหพัฒนา

มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สำราญ ศรีคำมูล

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทวนธง ครุฑจั่น

มหาวิทยาลัยทักษิณ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วาสนา วงศ์ยิ้มย่อง

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปณิตพงษ์ วงศ์ณาศรี

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช

ดร.สำเร็จ จันชุม

ศึกษานิเทศก์กองการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม จังหวัดนครศรีธรรมราช

ดร.บุรินทร์ภักุ พรหมมาศ

กองการศึกษาเทศบาลตำบลบางหญ้าแพรก จังหวัดสมุทรปราการ

ดร.พัชรี สุเมโธกุล

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

ดร.ปรียา สงค์ประเสริฐ

ศึกษานิเทศก์ชำนาญการพิเศษ ประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1

ดร.สุปรีชา ชำนาญพุดิพร

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช

▶ ผู้ช่วยกองบรรณาธิการ

พระมหาไธจีน มหาวิโร, ดร.

นายจิรพัฒน์ เผื่อแก้ว

▶ ฝ่ายประสานงานและจัดการ

พระมหาเอกกวิน ปิยวิโร, ดร.

พระปลัดประวิทย์ ธนปญโญ

พระมหาประทีน เขมจารี

ดร.จิตรา อุนจะนำ

▶ ออกแบบปก

พระมหาอดิศักดิ์ คเวสโก

▶ จัดรูปเล่ม

นายจิรพัฒน์ เผื่อแก้ว

▶ พิมพ์ที่

โรงพิมพ์เมืงทราย

1648 ถนนราชดำเนิน ตำบลท่าวัง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช 80000

โทร: 0-7534-3768, 063-313 7828

▶ **เจ้าของ**

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโสกราช
128 หมู่ 6 ตำบลนาพรุ อำเภพระพรหม จังหวัดนครศรีธรรมราช 80000
โทรศัพท์ 075-809 128-9 | E-mail: tippamas.mbu@gmail.com

วารสารพุทธสังคมวิทยาปริทรรศน์ (Journal of Buddhist Sociology)

เป็นวารสารอยู่ในฐานข้อมูล TCI (Thai Journal Citation Index-TCI) กลุ่ม 2 เป็นระยะ 5 ปี (ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2568 จนถึงวันที่ 31 ธันวาคม 2572) ซึ่งฉบับนี้ ก้าวเข้าสู่ปีที่ 10 ฉบับที่ 2 ประจำปีพุทธศักราช 2568 ทางกองบรรณาธิการได้กำหนดการออกวารสารปีละ 4 ฉบับ โดยจะพยายามพัฒนาคุณภาพของบทความในวารสารให้ได้มาตรฐานที่ดียิ่ง ๆ ขึ้น เพื่อเป็นสื่อกลางเผยแพร่องค์ความรู้ในด้านพระพุทธศาสนา สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ ศึกษาศาสตร์ และการประยุกต์ใช้องค์ความรู้จากการบูรณาการศาสตร์ต่าง ๆ เข้ากับพระพุทธศาสนา โดยบทความทุกบทความได้ผ่านการพิจารณาถ้อยแถลงจากผู้ทรงคุณวุฒิ ในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องจากหลายสถาบันการศึกษา

ปัจจุบันการอุดมศึกษาในยุค 4.0 กำลังเผชิญกับความท้าทายด้าน “การเรียนรู้ยุคใหม่” ที่เกิดจากการเปลี่ยนผ่านการศึกษาเข้าสู่สังคมเศรษฐกิจฐานการเรียนรู้ ซึ่งเน้นการสร้างบัณฑิตพันธุ์ใหม่ เพื่อให้เป็นกำลังคนที่มีสมรรถนะและคุณภาพสูง การจัดการศึกษาจึงจำเป็นต้องปรับตัว ให้มีความหลากหลายในกลุ่มเป้าหมาย รูปแบบกระบวนการเรียนรู้ ไปจนถึงวิธีการวัดประเมินและผลที่เชื่อในศักยภาพของคนทุกคนที่จะค้นหาและพัฒนาตนเองได้ ในกระบวนการเรียนรู้จึงยอมไม่มี “สูตรสำเร็จรูป” ตายตัว หากแต่แปรผันและปรับเปลี่ยนยืดหยุ่นได้ตามสภาพบุคคล บริบท เศรษฐกิจ และภูมิสังคม บนฐานการมีส่วนร่วมจัดการศึกษาของทุกภาคส่วนในพื้นที่และชุมชน

กองบรรณาธิการวารสารพุทธสังคมวิทยาปริทรรศน์ จึงหวังเป็นอย่างยิ่งว่า วารสารฉบับนี้ จะเป็นเวทีทางวิชาการ ที่จะกระตุ้นความคิดและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ “ด้านการเรียนรู้ยุคใหม่” ของนักวิจัย นักวิชาการและผู้อ่านทุกท่าน ทั้งนี้ เพื่อการมีส่วนร่วมในการจุดประกายความคิดหรือต่อยอดความคิด อันจะก่อให้เกิดกระบวนทัศน์ทางความคิด (Paradigm Shift) ที่จะส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการเรียนรู้ การสร้างสรรค์ การผลิตนวัตกรรมและการพัฒนาเยาวชน 4.0 ให้เป็นผู้ที่สามารถก้าวทันโลกและทันเทคโนโลยีในยุคดิจิทัล ตามนโยบายประเทศไทย 4.0

ในนามกองบรรณาธิการวารสารพุทธสังคมวิทยาปริทรรศน์ ต้องขอขอบคุณต่อท่านเจ้าของบทความทุกบทความ ผู้ทรงคุณวุฒิทั้งภายในและภายนอกทุกท่าน ที่ได้ให้ความกรุณาอ่าน และแนะนำการปรับแก้บทความให้มีคุณภาพทางวิชาการที่ดียิ่งขึ้น และต้องขอขอบคุณทีมงานผู้จัดทำวารสารทุกท่าน ที่ได้สนับสนุนวารสารฉบับนี้ให้สำเร็จตามเป้าหมายและออกได้ทันตามระยะเวลาที่กำหนด รวมถึงสมาชิกวารสารและผู้อ่านทุกท่าน ที่ได้ติดตามวารสารมาอย่างต่อเนื่อง

และหากท่านผู้เขียนหรือท่านผู้อ่านท่านใด มีข้อเสนอแนะในการปรับปรุงวารสารนี้ให้
สมบูรณ์ยิ่งขึ้น สามารถส่งความเห็นมาได้ที่ tippamas.mbu@gmail.com ทางกองบรรณาธิการขอ
น้อมรับมาปรับปรุงแก้ไขด้วยความยินดีเป็นอย่างยิ่ง

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทิพมาศ เสวตวรโชติ)

บรรณาธิการ

สารบัญ

บรรณาธิการ	(ก)
บทบรรณาธิการ	(จ)
การศึกษาเปรียบเทียบเนื้อหาพระมาลัยกลอนสวดที่พบในจังหวัดนครศรีธรรมราช PHRA MALAI KLON SUAT OF NAKHON SI THAMMARAT: A CONTENT COMPARISON พระประวิทย์ ศิริวัฒน์, ชานบีวิษฐ์ ทัดแก้ว, เจียรระโน วิทิตกุล	1
การพัฒนาทักษะการเขียนของนักศึกษาในระดับอุดมศึกษาโดยกระบวนการสะท้อน คิดและหลักคิดโยนิโสมนสิการ DEVELOPMENT OF WRITING SKILLS OF STUDENTS IN HIGHER EDUCATION LEVEL BY USING THE REFLECTION PROCESS AND YONISOMANASIKARN PRINCIPLE ฐานันดรวิทย์ ศรีสยาม, สมเกียรติ สุทธินรากร	13
รูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมตามหลักมัชฌิมาปฏิปทา PARTICIPATORY MANAGEMENT MODEL BASED ON THE MIDDLE WAY กิจจพิภัช เกตุแก้ว	27
มุมมองทางประวัติศาสตร์กับข้อห้ามในกิจกรรมทางเพศของภิกษุสงฆ์: กรณีศึกษา จากพระวินัยปิฎก HISTORICAL PERSPECTIVES ON PROHIBITIONS AGAINST SEXUAL ACTIVITY FOR BUDDHIST MONKS: A CASE STUDY FROM THE VINAYA PITAKA พินธกร นามดี, สุรทิน พรหมสี	43
ผลการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยใช้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษาที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ ทางการเรียนเรื่องความพอเพียงและคุณลักษณะความพอเพียงของนักเรียน มัธยมศึกษาตอนต้น EFFECTS OF ACTIVE LEARNING MANAGEMENT USING CONTEMPLATIVE EDUCATION ON LEARNING ACHIEVEMENT ON SUFFICIENT AND SUFFICIENCY CHARACTERISTICS OF LOWER SECONDARY STUDENTS ณัชชา นิมอนงค์, พิชชาติ แก้วพวง	59
คำแนะนำสำหรับผู้เขียน	(ข)

การศึกษาเปรียบเทียบเนื้อหาพระมาลัยกลอนสวดที่พบ
ในจังหวัดนครศรีธรรมราช*

PHRA MALAI KLON SUAT OF NAKHON SI THAMMARAT:
A CONTENT COMPARISON

พระประวิทย์ สิริวัฒน์*, ชานวิทวิช ทัดแก้ว, เจียรระไน วิฑิตกุล

Phraprawit Siriwat*, Chanwit Tudkeao, Jiaranai Vithidkul

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Chulalongkorn University, Thailand

*Corresponding author Email: 6380027922@student.chula.ac.th

บทคัดย่อ

พระมาลัย เป็นวรรณกรรมพุทธศาสนาที่มีเรื่องราวเกี่ยวกับ บาป บุญ นรก สวรรค์ และโลกในยุคพระศรีอารยเมตไตรย วรรณคดีพระมาลัยนั้นเป็นที่นิยมทั่วทุกภูมิภาคของประเทศไทย เห็นประจักษ์ได้จากการพบเอกสารตัวเขียนเรื่องพระมาลัยจำนวนมากในประเทศไทย การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะและประวัติเอกสารตัวเขียนของพระมาลัยฉบับวัดท่าโพธิ์ ฉบับวัดใหญ่ชัยมงคล ฉบับวัดสวนป่า จังหวัดนครศรีธรรมราช และเพื่อศึกษาเปรียบเทียบเนื้อหาของพระมาลัยฉบับวัดท่าโพธิ์ ฉบับวัดใหญ่ชัยมงคล ฉบับวัดสวนป่า จังหวัดนครศรีธรรมราช กับฉบับตีพิมพ์ของกรมศิลปากร ผลการศึกษาพบว่าพระมาลัยทั้งสามฉบับเป็นสมุดไทยขาวหรือหนังสือบุตขาว เขียนด้วยหมึกดำ อักษรขอมบาลี-ไทย มีภาพเขียนประกอบในตัวเล่มและมีการเขียนบทสวดพระอภิธรรม 7 คัมภีร์ หรือบทสวดแจ่ง อันประกอบด้วยข้อความบางส่วนจากคัมภีร์พระวินัยปิฎก คัมภีร์พระสุตตันตปิฎก พระอภิธรรมปิฎก พระสัทสนัย ก่อนตัวบทพระมาลัย เนื้อหาตัวบทพระมาลัยแต่ละฉบับ มีโครงสร้างของเนื้อหา ลักษณะคำประพันธ์และตัวบทอันเป็นเนื้อความของทั้งสามฉบับสอดคล้องกัน นับเป็นตัวบทพระมาลัยสำนวนเดียวกันคือพระมาลัยกลอนสวด ต่างกันเฉพาะอักษรวิธีเพียงเล็กน้อย ส่วนการที่เนื้อหาของพระมาลัยทั้งสามฉบับมีไม่เท่ากันนั้น สันนิษฐานว่าอาจเกิดจากผู้คัดลอกได้คัดสรรเนื้อหาบางส่วนมาเขียนลงในหนังสือบุตพระมาลัย เพื่อให้ปริมาณเนื้อหาทั้งหมดมีความยาวพอดีหน้ากระดาษ จึงอาจถูกปรับลดหรือแก้ไขให้สอดคล้องกับขนาดและจำนวนหน้าของหนังสือบุต

คำสำคัญ: พระมาลัย, พระมาลัย, เอกสารตัวเขียน, สมุดไทย, หนังสือбуд

Abstract

Phra Malai is a Buddhist text that tells about sin, merit, hell, paradise, and the world during the time of Phra Sri Ariya Maitreya, the future Buddha. The literature is renowned throughout Thailand, as numerous manuscripts are found all over the region. This research aims to investigate the characteristic and background of the three Phra Malai manuscripts found in different temples in Nakorn Si Thammarat province : namely, Wat Tha Pho temple, Wat Yai Chai Mongkhon temple, and Wat Suan Pan temple, and to compare the content of these three manuscripts to the printed version by the Fine Arts Department, Ministry of Culture. The study finds that all these three manuscripts are the white Siamese folded books called Samut Khoi or Bud, written in black ink in Pali and Thai language using Khom script and adorn with several illustrations. About the structure of the manuscripts, the Abhidhamma Chet Khamphi (the brief version of Abhidhamma), the Suat Chaeng prayer (the selected texts from the Vinaya, the Suttanta, and the Abhidhamma of the Tipiṭaka), or the Sahassanai prayer is placed before the Phra Malai text in each manuscript. The texts from all manuscripts studied are to be considered as the same version, namely Phra Malai Klon Suat, the version of Phra Malai in mix-metered verses in Thai language, with only insignificant differences in spelling found between each manuscript. While the content in each manuscript, despite being the same version of text, is different in quantity, but it can be cut or changed to fit the book's dimensions and page count so that all of the text fits on the designated page.

Keywords: Maleyya, Phra Malai, Manuscript, Samut khoi, Bud book

บทนำ

พระมาลัย เป็นวรรณคดีที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับคติธรรมตามหลักคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนา เช่น เรื่องบาป บุญ นรก สวรรค์ และโลกในยุคของพระศรีอาริยมุตไตรย เรื่องราวกล่าวถึงพระอรหันต์นามว่า พระมาลัย อาศัยอยู่ ณ กัมโพชคาม โรหนชนบท ลังกาทวีป พระมาลัยเป็นผู้มีฤทธิ์สามารถเดินทางไปโปรดสัตว์ยังนรก และเหาะขึ้นไปนมัสการพระเจดีย์จุฬามณี แล้วสนทนากับพระอินทร์และพระศรีอาริยมุตไตรยบนสวรรค์ เมื่อลงมายังโลกมนุษย์ก็นำเรื่องราวในนรกและสวรรค์มาเทศนาสั่งสอนให้ชาวลังกาทวีป ฟังให้ละเว้นความชั่วกระทำแต่บุญกุศล (อุดมพร คัมภีรานนท์, 2551)

อย่างไรก็ตาม “พระมาลัย” มีที่มายังไม่แน่ชัด และไม่ทราบว่าใครเป็นผู้แต่ง นักวิชาการบางท่านสันนิษฐานว่าเรื่องพระมาลัยแต่งขึ้นโดยภิกษุชาวล้านนาราวพุทธศตวรรษที่ 20 (ปรมินทร์ จารุวร, 2542) หรืออาจจะมีเค้าโครงเรื่องจาก “มาลัยยกะ” ของพม่าและมีการเผยแพร่จากล้านนาสู่ประเทศไทย (สุภาพรณ ฌ บางช้าง, 2533) แม้จะยังไม่มีหลักฐานระบุถึงที่มาและผู้แต่งได้ แต่กลุ่มวรรณคดีพระมาลัยนั้นได้แพร่กระจายไปทั่วทุกภูมิภาคของประเทศไทย พบตัวบทที่เกี่ยวข้องกับพระมาลัยหลากหลายเรื่อง เช่น ภาคเหนือพบเรื่องปถมมาลัย ทุตติมาลัย จุฬมาลัย (มาลัยเค้า มาลัยปลาย) มาลัยโผดโลก ภาคอีสานพบเรื่องมาลัยหมื่นมาลัยแสน ภาคกลางและภาคใต้พบเรื่องพระมาลัยกลอนสวดในราชสำนักพบพระมาลัยคำหลวง เป็นต้น (ขุภาลักษณ์ สรรพพานิช, 2524) นอกจากนี้เรื่องราวของพระมาลัยยังปรากฏในงานศิลปกรรมหลายประเภท เช่น จิตรกรรมฝาผนัง จิตรกรรมลายรดน้ำบนตู้พระไตรปิฎกและหีบเก็บคัมภีร์ เป็นต้น (เด่นดาว ศิลปานนท์, 2549)

นอกจากนี้ยังพบเอกสารตัวเขียนเรื่องพระมาลัยจำนวนมากในประเทศไทย รวมถึงจังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นหนึ่งในหัวเมืองใหญ่มาตั้งแต่สมัยอาณาจักรอยุธยา และมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ ผู้วิจัยได้สำรวจเอกสารตัวเขียนพระมาลัยของจังหวัดนครศรีธรรมราชสามฉบับ ได้แก่ ฉบับวัดท่าโพธิ์ ฉบับวัดใหญ่ชัยมงคล และฉบับวัดสวนปาน ซึ่งเป็นเอกสารตัวเขียนพระมาลัยเท่าที่ผู้วิจัยจะเข้าถึงได้ เนื่องจากเกิดเหตุการณ์โจรกรรมสมุดไทยที่จังหวัดนครศรีธรรมราช ปี พ.ศ. 2563 ผู้วิจัยต้องการปริวรรตตัวบทพระมาลัยทั้งสามฉบับเป็นภาษาไทย เพราะต้นฉบับทั้งสามฉบับยังไม่มีผู้ใดปริวรรตเป็นภาษาไทยมาก่อน และจะเปรียบเทียบเนื้อหาของพระมาลัยทั้งสามฉบับกับพระมาลัยฉบับตีพิมพ์ของกรมศิลปากร อันเป็นตัวบทพระมาลัยที่เผยแพร่อย่างกว้างขวางและเป็นที่ยุติมากที่สุดฉบับหนึ่งในปัจจุบันของประเทศไทย (กรมศิลปากร, 2555) เพื่อความเข้าใจการสืบทอดตัวบทพระมาลัยที่พบในจังหวัดนครศรีธรรมราช

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาลักษณะและประวัติเอกสารตัวเขียน ของพระมาลัยฉบับวัดท่าโพธิ์ ฉบับวัดใหญ่ชัยมงคล ฉบับวัดสวนปาน จังหวัดนครศรีธรรมราช
2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบเนื้อหาของพระมาลัยฉบับวัดท่าโพธิ์ ฉบับวัดใหญ่ชัยมงคล ฉบับวัดสวนปาน จังหวัดนครศรีธรรมราช กับฉบับตีพิมพ์ของกรมศิลปากร

วิธีการดำเนินการวิจัย

การดำเนินการศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาลักษณะ ประวัติ และเนื้อหาเอกสารตัวเขียนของพระมาลัยฉบับวัดท่าโพธิ์ ฉบับวัดใหญ่ชัยมงคล ฉบับวัดสวนปาน จังหวัดนครศรีธรรมราช ร่วมกับเอกสารตีพิมพ์ของกรมศิลปากร เพื่อเปรียบเทียบเนื้อหาโดยใช้การเสนอผลงานแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) โดยมีขั้นตอนในการค้นคว้า ดังนี้

1. ศึกษาลักษณะและประวัติเอกสารตัวเขียน ของพระมาลัยฉบับวัดท่าโพธิ์ ฉบับวัดใหญ่ชัยมงคล ฉบับวัดสวนป่า จังหวัดนครศรีธรรมราช
  2. ปรีวรรตหนังสือбудพระมาลัยทั้งสามฉบับ
  3. ศึกษาเปรียบเทียบเนื้อหาของพระมาลัยทั้งสามฉบับกับฉบับตีพิมพ์ของกรมศิลปากร
  4. สรุปลักษณะอภิปรายผลการวิจัย
- อนึ่ง บทความนี้ใช้นิยามศัพท์เกี่ยวกับการศึกษาตัวบทและเอกสารตัวเขียนโดยปรับจากบทความของเจียรไน วิทิตกุล (2566)

เอกสารตัวเขียน (manuscript) หมายถึง วัสดุรองรับตัวเขียนใด ๆ ซึ่งมีข้อความเขียนจารหรือขูดด้วยมือ (ในวัฒนธรรมสยามมีสมุดไทย ใบลาน เป็นต้น)

ตัวบท (text) หมายถึง ข้อความที่ประกอบกันขึ้นเป็นเนื้อหาของพระมาลัย

สำนวน (version) หมายถึง ตัวบทที่แตกต่างกันมากอย่างมีนัยยะสำคัญในชื่อเดียวกัน อาจเกิดจากการท่องจำตัวบทมาไม่ตรงกัน แต่งเพิ่ม แต่งใหม่ หรือจงใจแก้ไขตัวบทด้วยจุดประสงค์ต่าง ๆ

ฉบับ (copy) หมายถึง ต้นฉบับพระมาลัยที่สร้างขึ้นมาเป็น 1 ฉบับ

บานแพนง หมายถึง ข้อความที่ปรากฏในเอกสารตัวเขียนแต่ไม่ใช่ตัวบท ในที่นี้เป็นข้อความเกี่ยวกับประวัติการสร้างเอกสารตัวเขียนฉบับนั้น ๆ และคำอธิบายของผู้สร้าง

ผลการวิจัย

ในเบื้องต้น ผู้วิจัยจะแสดงรายละเอียดของลักษณะและประวัติเอกสารตัวเขียนพระมาลัยทั้งสามฉบับที่พบในจังหวัดนครศรีธรรมราช จากนั้นจะแสดงผลการศึกษาเปรียบเทียบเนื้อหาของพระมาลัยทั้งสามฉบับของจังหวัดนครศรีธรรมราชกับฉบับตีพิมพ์ของกรมศิลปากรตามลำดับไป

พระมาลัยฉบับวัดท่าโพธิ์ เดิมจัดเก็บที่วัดท่าโพธิ์วรวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช แต่ในปัจจุบันเก็บรักษาในศูนย์ศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช พระมาลัยวัดท่าโพธิ์เป็นสมุดไทยขาว (หนังสือбудขาว) เขียนด้วยหมึกดำ จำนวน 88 หน้า แบ่งเป็นหน้าต้น 44 หน้า หน้าปลาย 44 หน้า ต้นฉบับมีขนาด 70×15 เซนติเมตร เขียนด้วยอักษรขอม ภาษาบาลี-ไทย ปกหน้ามีการชำรุดเล็กน้อย มีการเขียนภาพประกอบในตัวเล่มและมีการเขียนบทสวดพระอภิธรรม 7 คัมภีร์ก่อนตัวบทพระมาลัย ในบานแพนงของพระมาลัยฉบับวัดท่าโพธิ์ ระบุว่า มาลัยฉบับนี้เขียนแล้วเสร็จเมื่อวันพุธ แรมสิบค่ำ เดือนสิบเอ็ด พ.ศ. 2335 ปีชวด ไม่ได้ระบุนามผู้สร้าง เพียงระบุว่า มีภิกษุร่วมกันเขียนสมุดไทยเล่มนี้

พระมาลัยฉบับวัดใหญ่ชัยมงคล เดิมจัดเก็บที่วัดใหญ่ชัยมงคล อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช แต่ในปัจจุบันจัดเก็บรักษาที่ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช พระมาลัยฉบับนี้เป็นสมุดไทยขาวเขียนด้วยหมึกดำ จำนวน 166 หน้า แบ่งเป็นหน้าต้น 83 หน้า หน้าปลาย 83 หน้า ต้นฉบับมีขนาด 68×12.5 เซนติเมตร เขียนด้วยอักษรขอม ภาษาบาลี-ไทย

มีการเขียนภาพประกอบในตัวเล่มและมีการเขียนบทสวดแจง อันประกอบด้วยข้อความบางส่วนจากพระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก พระอภิธรรมปิฎก และพระสัทสนัยก่อนตัวบทพระมาโลย ในบานแพนทของพระมาโลยฉบับวัดใหญ่ชัยมงคล ระบุว่าเขียนเสร็จเมื่อวันที่วันจันทร์ ขึ้นสิบสามค่ำ เดือนสาม ปีกุน พ.ศ. 2418 ระบุนามผู้สร้างคือสีกาสุต แต่ไม่ได้ระบุนามผู้เขียน

พระมาโลยฉบับวัดสวนป่า เดิมจัดเก็บรักษาที่วัดสวนป่า อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช แต่ในปัจจุบันจัดเก็บรักษาไว้ที่วัดพระนคร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นสมุดไทยขาวเขียนด้วยหมึกดำ จำนวน 114 หน้า แบ่งเป็นหน้าต้น 57 หน้า หน้าปลาย 57 หน้า ต้นฉบับมีขนาด 65×11.5 เซนติเมตร เขียนด้วยอักษรขอม ภาษาบาลี-ไทย นอกจากนี้ยังมีการเขียนภาพประกอบในตัวเล่มและมีการเขียนบทสวดแจง อันประกอบด้วยข้อความบางส่วนจากพระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก พระอภิธรรมปิฎกก่อนตัวบทพระมาโลย ในบานแพนทของพระมาโลยฉบับวัดสวนป่า ระบุว่า เขียนแล้วเสร็จปีชวด พ.ศ. 2421 ระบุนามผู้สร้าง คือ นายคง เสือใหญ่ และระบุว่ามิภิกษุเขียนสมุดไทยเล่มนี้

จากการศึกษาเนื้อหาของพระมาโลยทั้งสามฉบับ คือ ฉบับวัดท่าโพธิ์ ฉบับวัดใหญ่ชัยมงคล ฉบับวัดสวนป่า จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า พระมาโลยทั้งสามฉบับมีเรื่องราวส่วนใหญ่อันตรงกัน และลักษณะคำประพันธ์เหมือนกัน แต่แตกต่างกันในเรื่องของอักขรวิธี ในที่นี้ผู้วิจัยจะยกตัวอย่างพระมาโลยกลอนสวดทั้งสามฉบับตอนพระมาโลยโปรดนรก ดังนี้

(ฉบับวัดท่าโพธิ์)	๑ พระมาโลยผู้เปนเจ้า	ทานจึงเสทจจลงไปหา
	หักกงจักรทวยริททา	สัตตภูนั้นสว่างทุกทท
	๑ ครันท่านเสจจขึ้นมา	กงจักรเขาบัตเตียวทท
	กงจักรผิดเบนย	บาบตีแม่แลตีสง
(ฉบับวัดใหญ่ชัยมงคล)	๑ พรมาโลยผู้เบนเจ้า	ทานจึงเสจจลงไปหา
	หักกงจักรทวยฤทธา	สัตตภูนั้นสว่างทุกทท
	๑ ครันทานเสจจขึ้นมา	กงจักรเขาบัตเตียวทท
	กงจักรผิดเบนย	เพราะบาบตนตีแม่แลตีสงค
(ฉบับวัดสวนป่า)	๑ พรมาโลเทพพล	ท่านจึงเสทจจลงไปหา
	หักกงจักรทวยริททา	สัตตภูนั้นสว่างทุกทท
	๑ ครันท่านกลับขึ้นไป	กงจักรใหญ่เข้าบัตทท
	จกงจักรผิดเบนย	บาบตีแม่แลตีสงข

จากตัวอย่างพระมาโลยกลอนสวดข้างต้น จะเห็นได้ว่าพระมาโลยทั้งสามฉบับคล้ายคลึงกันในเรื่องของเนื้อหาที่กล่าวถึงพระมาโลยลงไปหักกงจักรแก่สัตว์นรกที่กระทำบาบตีแม่และพระสงฆ์ เมื่อท่านขึ้นมากงจักรก็พัดหัวสัตว์นรกเช่นเดิม ต่างกันเฉพาะอักขรวิธีเพียงเล็กน้อย ซึ่งเนื้อหาส่วนอื่นของพระมาโลยทั้งสามฉบับก็เป็นเช่นเดียวกัน จนชี้ได้ว่าพระมาโลยทั้งสามฉบับที่พบในจังหวัดนครศรีธรรมราชเป็นสำนวนเดียวกัน

นอกจากนี้ผู้วิจัยจะเปรียบเทียบเนื้อหาตัวบทพระมาลัยทั้งสามฉบับที่พบในจังหวัดนครศรีธรรมราชกับฉบับตีพิมพ์ของกรมศิลปากรในรูปแบบตาราง
ตารางที่ 1 แสดงการเปรียบเทียบเนื้อหาตัวบทพระมาลัยทั้งสามฉบับ

เนื้อหา	ฉบับวัดท่าโพธิ์	ฉบับวัดใหญ่ชัยมงคล	ฉบับวัดสวนป่า	ฉบับกรมศิลปากร
บทนมัสการ	✓	✓	✓	✓
พระมาลัยเป็นพระอรหันต์ ชาวบ้านกัมโพช เมืองลังกา มีอิทธิฤทธิ์มาก	✓	✓	✓	✓
พระมาลัยโปรดนรก พบเจอสัตว์นรกตนใดก็ช่วยเหลือ แต่เมื่อพระมาลัยกลับไป สัตว์นรกก็เสวยกรรมของตนไปตามเดิม	✓	✓	✓	✓
- สัตว์นรกที่เคยใช้พระสงฆ์ทำงาน ตกนรกโลหะกุมภี อยู่ในหม้อเหล็กเดือด	✓	✓	✓	✓
- สัตว์นรกที่เคยตีพ่อแม่ปู่ย่าตายายพระสงฆ์ โดยจงจกรพัดหัว	✓	✓	✓	✓
- สัตว์นรกที่เคยตัดสินคดีความไม่เที่ยงตรง โดนจงจกรพัดหัว กินเนื้อเน่าตนเอง	✓	✓	✓	✓
- สัตว์นรกที่มักมากในกาม เล่นชู้กับเมียผู้อื่น จะขึ้นต้นจิวกว่าพันปี	✓	✓	✓	✓
- สัตว์นรกที่เล่นชู้กับสามีผู้อื่น จะขึ้นต้นจิวและโดนแทงด้วยหอกเหล็ก	✓	✓	✓	✓
- สัตว์นรกที่เคยวัดที่ดินล้ำของผู้อื่น โดนแผ่นดินใหม่ทับไตใส่ฟุง	✓	✓	✓	✓
- สัตว์นรกที่เคยกินสุรา โดนน้ำแสบเทลงในปากจนเปื่อยพังทะลุถึงอกจนเป็นรูปรู	✓	✓	✓	✓
- สัตว์นรกที่ฆ่าสัตว์เลี้ยงของตน โดนแรงกา นกตะกรุม รุมจิกกินเหลือแต่โครงกระดูก	✓	✓	✓	✓
- สัตว์นรกที่ฆ่าหมูขาย เป็นเปรตมีขนเป็นหอกดาบ เชือดเนื้อตนเท่าเส้นขนหมู	✓	✓	✓	✓
- สัตว์นรกที่เคยยิงนก เป็นเปรตมีขนเป็นปืนทิมแทงทั้งตัว	✓	✓	✓	✓
- สัตว์นรกที่เคยยุยงให้เขาทะเลาะกันเป็นเปรตมีขนทิมแทงจากผมทะลุปาก โดนแรงกาปากเหล็กรุมจิกกินบนอากาศ	✓	✓	✓	✓
- สัตว์นรกที่เคยเป็นเจ้าของ ตัดสินความไม่ยุติธรรม เป็นเปรตมีอ้นทะใหญ่ลากดิน	✓	✓	✓	✓
- สัตว์นรกที่เป็นหญิงทรงเจ้าหลอกหลวงผู้อื่น เป็นเปรตมีเ็น่าเปื่อยแเกาะกินผีตน	✓	✓	✓	✓
- สัตว์นรกที่เชื่อแม่มด เป็นเปรตมีตัวเป็นคน หัวเป็นควาย	✓	✓	✓	✓
- สัตว์นรกที่เชื่อแม่มดให้ทำการบนบาน จะเป็นอสุรกาย	✓	✓	✓	✓
- สัตว์นรกที่เคยฉกชิงปล้นผู้อื่น จะเป็นเปรตไม่มีหัว มีปากอยู่ในทวาร มีตาอยู่ในอก มีจมูกอยู่ข้างบน มีหัวอยู่ในท้อง โดนยมบาลใช้เชือกเหล็กมัดและใช้เหล็กแทงทั้งตัว	✓	✓	✓	✓

เนื้อหา	ฉบับวัดท่าโพธิ์	ฉบับวัดใหญ่ชัยมงคล	ฉบับวัดสวนป่า	ฉบับกรมศิลปากร
บรรดาศักดิ์นรกรเปรตอสุรกายสั่งความให้พระมาลัยมาบอกแก่ญาติของตน ให้กระทำบุญส่งมาให้	✓	✓	✓	✓
ญาติทั้งหลายกระทำบุญอุทิศส่งให้ บรรดาศักดิ์นรกรจึงไปเกิดบนสวรรค์	✓	✓		✓
พระมาลัยรับดอกบัว 8 ดอก จากชายเข็ญใจ ไปถวายพระเจดีย์จุฬามณี แล้วเหาะขึ้นไปบนสวรรค์	✓	✓		✓
พระมาลัยถามพระอินทร์ถึงผลบุญของเทพและนางฟ้า ที่มาไหว้พระเจดีย์จุฬามณี	✓	✓		✓
- เทพที่มีบริวารหนึ่งร้อยองค์ ชาติก่อนเป็นคนเกี่ยวหญ้าขายได้ปันข้าวให้แก่คนกา	✓	✓		✓
- เทพที่มีบริวารหนึ่งพันองค์ ชาติก่อนเป็นนายโคบาล ได้แบ่งให้เพื่อน	✓	✓		✓
- เทพที่มีบริวารหนึ่งหมื่นองค์ ชาติก่อนเป็นผู้ศรัทธาในพระพุทธศาสนา	✓	✓		✓
- เทพที่มีบริวารสองหมื่นองค์ ชาติก่อนทำบุญใส่บาตรพระภิกษุผู้มีศีล	✓	✓		✓
- เทพที่มีบริวารสามหมื่นองค์ ชาติก่อนเป็นเศรษฐีและนายโคบาล ทำบุญถวายทานพระและรักษาศีลมิได้ขาด	✓	✓		✓
- เทพที่มีบริวารสี่หมื่นองค์ ชาติก่อนเป็นช่างทอหูก เก็บซากศพมาเผาทำบุญอุทิศให้	✓	✓		✓
- เทพที่มีบริวารห้าหมื่นองค์ ชาติก่อนเป็นเจ้าของล้งกาซื้อท้าวสัทธาติสสาริบดี รักษาศีลเป็นประจำมิได้ขาด	✓	✓		✓
- เทพที่มีบริวารหกหมื่นองค์ ชาติก่อนเป็นเจ้าของล้งกาซื้อท้าวอภัยทสคามนี เป็นผู้ศรัทธาในพระพุทธศาสนา บริจาคทรัพย์ให้แก่ผู้ยากไร้	✓	✓		✓
- เทพที่มีบริวารเจ็ดหมื่นองค์ ชาติก่อนเป็นเศรษฐีประณินบัณฑิตอาจารย์ รักษาศีลสับประการมิได้ขาด	✓	✓		✓
- เทพที่มีบริวารแปดหมื่นองค์ ชาติก่อนชักชวนผู้อื่นให้นำของมาใส่บาตรภิกษุผู้มีศีล	✓			✓
- เทพที่มีบริวารเก้าหมื่นองค์ ชาติก่อนอุทิศร่างกายเป็นเครื่องบูชาพระสารีริกธาตุ และชักชวนผู้อื่นให้ฟังธรรม	✓			✓
- เทพที่มีบริวารหนึ่งแสนองค์ ชาติก่อนเป็นคนเก็บหญ้าขาย ได้นำทรายมาก่อเป็นเจดีย์ไว้บูชา และถวายอาหาร สบง จีวร แก่พระสงฆ์	✓			✓

เนื้อหา	ฉบับวัดท่าโพธิ์	ฉบับวัดใหญ่ชัยมงคล	ฉบับวัดสนามปาน	ฉบับกรมศิลปากร
นางฟ้าหนึ่งแสนโกฏิเบี่ยงหน้าพระศรีอารีย์ ชาติก่อนถือศีลภาวนา ถวายอาหาร ดอกไม้ เครื่องหอม แต่พระพุทธเจ้าและพระสงฆ์	✓			✓
นางฟ้าหนึ่งแสนโกฏิเบี่ยงขวาพระศรีอารีย์ ชาติก่อนถือศีลภาวนา ถวายอาหาร ถวายผ้าเหลือง ดอกไม้ เครื่องหอม แก่พระสงฆ์	✓			✓
นางฟ้าหนึ่งแสนโกฏิเบี่ยงซ้ายพระศรีอารีย์ ชาติก่อนฟังธรรมในวันพระ ถวายอาหาร ถวายผ้าแดง ดอกไม้ แก่นจันทร์ แต่พระรัตนตรัยทุกวัน	✓			✓
นางฟ้าหนึ่งแสนโกฏิเบี่ยงหลังพระศรีอารีย์ ชาติก่อนถือศีล ฟังธรรม ถวายผ้าเชียว แต่พระสงฆ์	✓			✓
พระศรีอารีย์ถามพระมาลัยถึงความเป็นอยู่ของชาวชมพูทวีปว่ามีความเป็นอยู่อย่างไร	✓			✓
พระมาลัยตอบพระศรีอารีย์ ว่า ชาวชมพูทวีปทำบุญกุศลน้อย กระทำบาปมากกว่า			✓	✓
พระศรีอารีย์กล่าวกับพระมาลัยถึงผู้ที่จะเกิดในยุคของพระองค์ว่าจะกระทำอย่างไร และอธิบายถึงอายุของมนุษย์ว่ามีอายุยืนนานอย่างไร		✓	✓	✓
พระศรีอารีย์บอกแก่พระมาลัย เมื่อศาสนาพระโคตมเสื่อมลงคนทำบาปมากว่ากระทำบุญ และอายุของมนุษย์จะสั้นลง เมื่อนั้นพระองค์จะลงไปโปรดสัตว์ทั่วโลกจนถึงพระนิพพาน		✓	✓	✓
พระศรีอารีย์บอกให้พระมาลัยนำคำที่พระองค์ตรัสไปบอกแก่หมู่สัตว์โลก		✓	✓	✓
พระศรีอารีย์และพระอินทร์กราบลาพระมาลัย		✓	✓	✓
พระมาลัยนำการสนทนากับศรีอารีย์มาเทศนาแก่ชาวบ้านกัมโพช เมืองลังกา		✓	✓	✓
ชายเชื่ใจที่ถวายดอกบัวแก่พระมาลัยสิ้นชีวิตแล้วเกิดบนสวรรค์นามว่าอุบลเทวา		✓	✓	✓
พระมาลัยโปรดสัตว์ทั่วทั้งโลกา เมื่อดับสังขารเข้าสู่นิพพาน		✓	✓	✓

จากตารางที่ 1 จะเห็นได้ว่าเนื้อหาตัวบทของพระมาลัยแต่ละฉบับมีจำนวนไม่เท่ากัน ฉบับที่มีเนื้อหามากที่สุดคือฉบับตีพิมพ์กรมศิลปากร ซึ่งอาจแบ่งเนื้อหาตัวบทพระมาลัยเป็น 7 ส่วน คือ 1) ประวัติพระมาลัย 2) พระมาลัยโปรดนรก 3) ชายเชื่ใจถวายดอกบัว 4) พระมาลัยสนทนากับพระอินทร์เรื่องความดีของเทวดา 5) พระมาลัยสนทนากับพระอินทร์เรื่องความดีของนางฟ้า 6) พระศรีอารีย์สนทนากับพระมาลัย 7) พระมาลัยนำเรื่องราวที่สนทนามาเทศนาสั่งสอน

ชาวลังกาทวีป ส่วนเอกสารตัวเขียนพระมาลัยของจังหวัดนครศรีธรรมราชทั้งสามฉบับมีเนื้อหาไม่มากเท่าของฉบับตีพิมพ์กรมศิลปากร สรุปได้ในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงผลการเปรียบเทียบเนื้อหาตัวบทพระมาลัยทั้งสามฉบับ

ฉบับวัดท่าโพธิ์	ฉบับวัดใหญ่ชัยมงคล	ฉบับวัดสวนป่า
(1) ประวัติพระมาลัย	(1) ประวัติพระมาลัย	(1) ประวัติพระมาลัย
(2) พระมาลัยโปรดนรก	(2) พระมาลัยโปรดนรก	(2) พระมาลัยโปรดนรก
(3) ชายเชษฐาใจถวายดอกบัว	(3) ชายเชษฐาใจถวายดอกบัว	
(4) พระมาลัยสนทนากับพระอินทร์เรื่องความดีของเทวดา	(4) พระมาลัยสนทนากับพระอินทร์เรื่องความดีของเทวดา	
(5) พระมาลัยสนทนากับพระอินทร์เรื่องความดีของนางฟ้า		
(6) พระศรีอารีย์สนทนากับพระมาลัย	(6) พระศรีอารีย์สนทนากับพระมาลัย	(6) พระศรีอารีย์สนทนากับพระมาลัย
	(7) พระมาลัยนำเรื่อง ราวที่สนทนามาเทศนาสั่งสอนชาวลังกาทวีป	(7) พระมาลัยนำเรื่อง ราวที่สนทนามาเทศนาสั่งสอนชาวลังกาทวีป

จากตารางที่ 2 พบว่า เมื่อเปรียบเทียบเนื้อหาของเรื่องพระมาลัยระหว่างต้นฉบับสามฉบับที่ค้นพบในจังหวัดนครศรีธรรมราชกับฉบับตีพิมพ์ของกรมศิลปากร แม้พระมาลัยทั้งสามฉบับจะเป็นสำนวนเดียวกัน แต่กลับมีปริมาณเนื้อความไม่เท่ากัน หากพิจารณาจากตัวบทฉบับตีพิมพ์ของกรมศิลปากร

อภิปรายผล

เอกสารตัวเขียนพระมาลัยทั้งสามฉบับ มีโครงสร้างของเนื้อหาสอดคล้องกันหมด ลักษณะคำประพันธ์เหมือนกัน ต่างกันที่อักขรวิธี เพราะในยุคที่เขียนพระมาลัยทั้งสามฉบับนั้นอักขรวิธีของภาษาไทยยังมีความยืดหยุ่น ตัวสะกดไม่มีผิดถูกตายตัว โดยทั้งสามฉบับเป็นสำนวนเดียวกัน และตรงกับสำนวนที่เรียกกันว่าพระมาลัยกลอนสวด อย่างไรก็ตาม แม้พระมาลัยทั้งสามฉบับจากจังหวัดนครศรีธรรมราชจะเป็นสำนวนเดียวกัน แต่กลับมีปริมาณเนื้อความไม่เท่ากัน หากพิจารณาจากตัวบทฉบับตีพิมพ์ของกรมศิลปากรและแบ่งเนื้อหาพระมาลัยทั้งเรื่องออกเป็น 7 ส่วน ต้นฉบับพระมาลัยของจังหวัดนครศรีธรรมราชจะมีเนื้อหาไม่ครบตลอด 7 ส่วนนั้น โดยส่วนที่ทั้งสามฉบับมีตรงกัน คือ (1) ประวัติพระมาลัย (2) พระมาลัยโปรดนรก และ (6) พระศรีอารีย์สนทนากับพระมาลัย ขณะที่เนื้อหาส่วนที่ (3) ชายเชษฐาใจถวายดอกบัว (4) พระมาลัยสนทนา

กับพระอินทร์เรื่องความดีของเทวดา มีเฉพาะในฉบับวัดท่าโพธิ์กับฉบับวัดใหญ่ชัยมงคล เนื้อหา ส่วนที่ (5) พระมาลัยสนทนากับพระอินทร์เรื่องความดีของนางฟ้า มีเฉพาะในฉบับวัดท่าโพธิ์ และ ส่วนที่ (7) พระมาลัยนำเรื่องราวที่สนทนามาเทศนาสั่งสอนชาวลังกาทวีป มีเฉพาะในฉบับวัดใหญ่ ชัยมงคลกับวัดสวนป่า ไม่มีฉบับใดที่มีเนื้อหาครบทั้ง 7 ส่วนเลยแม้แต่ฉบับเดียว

การที่พระมาลัยทั้งสามฉบับที่ศึกษามีเนื้อหาไม่ครบถ้วนสมบูรณ์นั้น ผู้วิจัยพิจารณาแล้ว พบว่าไม่ได้เกิดจากการชำรุดของเอกสารตัวเขียนต้นฉบับ เพราะหน้ากระดาษของหนังสือบูตไม่มี รอยฉีกขาดชำรุด นอกจากนี้เนื้อหาที่ไม่ปรากฏแต่ละส่วนนั้นมีปริมาณมาก จึงคาดว่าไม่ได้เกิดจาก การคัดลอกตก ข้ามบรรทัด หรือผิดพลาดพลังแปลในลักษณะอื่น ๆ แต่สันนิษฐานว่าคงเป็นความ ตั้งใจของผู้คัดลอกที่จะละเนื้อหาส่วนดังกล่าวออกไป อนึ่งผู้วิจัยสังเกตว่าเนื้อหาพระมาลัย ที่คัดลอกลงในหนังสือบูตแต่ละเล่มนั้นมีความยาวเหมาะสมพอดีกับหน้ากระดาษของหนังสือ ไม่มี หน้ากระดาษว่างเหลือเหมือนอย่างที่พบทั่วไปในสมุดไทยหรือหนังสือบูตที่บ้านที่กวรรณคดีเรื่องอื่น ๆ ผู้วิจัยจึงขอสันนิษฐานเป็นเบื้องต้นว่า ผู้คัดลอกต้นฉบับพระมาลัยวัดท่าโพธิ์ วัดใหญ่ชัยมงคล และวัดสวนป่า อาจตั้งใจตัดทอนเนื้อหาบางส่วนออกไปเพื่อให้ปริมาณเนื้อหาทั้งหมดมีความยาว พอดีหน้ากระดาษของหนังสือบูตที่ใช้ เนื่องจากวัฒนธรรมการสร้างหนังสือบูตพระมาลัยนิยม เขียนให้จบภายในเล่มเดียว แม้เนื้อหาไม่ครบสมบูรณ์ก็จะไม่ขึ้นเล่มที่สอง ลักษณะการคัดลอก วรณคดีพระมาลัยสำนวนกลอนสวดโดยคัดเนื้อหาไม่ครบทุกส่วนเช่นนี้นอกจากจะปรากฏ ในต้นฉบับทั้งสามจากจังหวัดนครศรีธรรมราชซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาในครั้งนี้แล้ว ยังสอดคล้องกับ งานวิจัยของ ดร.ณิ คำเจริญ ได้ศึกษาต้นฉบับพระมาลัยจากอำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา 2 ฉบับ คือ ฉบับวัดพะโคะ 1 ฉบับ ฉบับวัดคูขุด 1 ฉบับ พบว่ามีเนื้อหาไม่ครบถ้วนเช่นกัน (ดร.ณิ คำเจริญ, 2537) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปก แก้วกาญจน์ ได้ปริวรรตพระมาลัยฉบับวัดจินตาวาส จังหวัดพัทลุง จากต้นฉบับที่จารด้วยอักษรขอม เป็นอักษรไทย พบว่า พระมาลัยฉบับวัดจินตาวาส ใช้อักษรวิธีและคำศัพท์ตามเสียงพูดภาษาถิ่นใต้ ส่วนเนื้อหานั้นไม่ครบสมบูรณ์ (ปก แก้วกาญจน์, 2541)

สรุป

ต้นฉบับพระมาลัย ต้นฉบับพระมาลัยวัดท่าโพธิ์ วัดใหญ่ชัยมงคล วัดสวนป่ามีลักษณะ คล้ายคลึงกัน แสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมเอกสารตัวเขียนพระมาลัยจังหวัดนครศรีธรรมราช เป็น สมุดไทยขาว เขียนด้วยหมึกดำ ที่เรียกว่าหนังสือบูตขาว อักษรขอมบาลี-ไทย ต้นฉบับมาลัย ทั้งสามฉบับเป็นเอกสารตัวเขียนที่มีตัวบทมากกว่า 1 ตัวบท ภายในเอกสารตัวเขียนเล่มเดียว (multiple-text manuscript) กล่าวคือ มีการเขียนบทสวดพระอภิธรรม 7 คัมภีร์ บทสวดแจง อันประกอบด้วยข้อความบางส่วนจากคัมภีร์พระวินัยปิฎก คัมภีร์ พระสุตตันตปิฎก พระอภิธรรม ปิฎก หรือพระสัทสนัย ก่อนตัวบทพระมาลัย ในบานแพนงของเอกสารตัวเขียนทั้งสามฉบับระบุ ผู้สร้างและช่วงเวลาในการเขียนต้นฉบับทั้งสามไว้ ทำให้ทราบว่าต้นฉบับพระมาลัยวัดท่าโพธิ์เขียน

ในปี พ.ศ. 2335 มีอายุเก่าแก่กว่าอีก 2 ฉบับ คือ ฉบับวัดใหญ่ชัยมงคลซึ่งเขียนในปี พ.ศ. 2418 และ ฉบับวัดสวนป่าซึ่งเขียนในปี พ.ศ. 2421

ในด้านการเปรียบเทียบเนื้อหา ตัวบทพระมาโลยแต่ละฉบับมีโครงสร้างของเนื้อหาและ ลักษณะคำประพันธ์สอดคล้องกัน สรุปได้ว่าเอกสารตัวเขียนทั้งหมดมีตัวบทเป็นสำนวนเดียวกัน ซึ่งตรงกับสำนวนที่เรียกว่า “มาโลยกลอนสวด” แต่อาจแตกต่างกันในด้านอักขรวิธี เนื่องจาก อักขรวิธีในอดีตนั้นยังคงมีความยืดหยุ่นสูง ไม่มีกฎเกณฑ์ที่ตายตัวในการสะกดคำ บางคำอาจเขียน ต่างกันแต่ยังคงหมายถึงสิ่งเดียวกัน ไม่มีการกำหนดว่าการสะกดคำแบบใดถูกหรือผิดตายตัว พระมาโลยแต่ละฉบับมีเนื้อความไม่เท่ากัน อาจเกิดจากผู้คัดลอกได้คัดสรรเนื้อหาบางส่วนมา เขียนลงในหนังสือบุตพระมาโลย และตัดทอนเนื้อหาบางส่วนออกไปเพื่อให้ปริมาณเนื้อหาทั้งหมด มีความยาวพอดีหน้ากระดาษของหนังสือบุตที่ใช้ ซึ่งมักมีข้อจำกัดด้านจำนวนหน้ากระดาษ เนื้อหา จึงอาจถูกปรับลดหรือแก้ไขให้สอดคล้องกับขนาดและจำนวนหน้าของหนังสือบุต

ข้อเสนอแนะ

งานวิจัยนี้เป็นการเปรียบเทียบเนื้อหาของต้นฉบับพระมาโลยสามฉบับที่พบในจังหวัด นครศรีธรรมราชกับฉบับตีพิมพ์ของกรมศิลปากร ผู้สนใจสามารถศึกษาประวัติและลักษณะของ พระมาโลยกลอนสวดในจังหวัดนครศรีธรรมราชกับพระมาโลยกลอนสวดฉบับอื่นที่ยังไม่ได้ตีพิมพ์ ในภาคใต้ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวรรณคดีเรื่องพระมาโลยให้กว้างขวางต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กรมศิลปากร. (2555). สมุดมาลัยและสุบินกลอนสวด. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร.
- เจียรไน วิทิตกุล. (2566). จุลยุทธการวงศ์ภาษาบาลีและภาษาไทย: ประวัติและความสัมพันธ์เชิง สारตถะ. วารสารมหาจุฬาริชาการ, 10(1), 443-463.
- ชฎาลักษณ์ สรรพานิช. (2524). พระมาลัย: การศึกษาเชิงวิเคราะห์. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร มหาบัณฑิต สาขาวิชาจารึกภาษาไทย. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ดรุณี คำเจริญ. (2537). การศึกษาเรื่องพระมาลัยในอำเภอสติงพระ จังหวัดสงขลา. ใน ปริญา นิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ภาคใต้.
- เด่นดาว ศิลปานนท์. (2549). จิตรกรรมฝาผนังเรื่องพระมาลัยในภาคกลางของประเทศไทย. ใน สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์ศิลปะ. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ปก แก้วกาญจน์. (2541). การศึกษาและปริวรรตวรรณกรรมท้องถิ่นเรื่องพระมาลัยฉบับวัดจินดา วาส จังหวัดพัทลุง. ใน รายงานการวิจัย. สถาบันทักษิณคดีศึกษา. มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- ปรมินทร์ จารุวรรณ. (2542). การสืบทอดทำนองสวดและประเพณีสวดมาลัยที่บ้านหนองขาว จังหวัด กาญจนบุรี. ใน วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พระมาลัยฉบับวัดท่าโพธิ์. (ม.ป.ป.). สมุดไทยขาว. ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม.

พระมาลัยฉบับวัดใหญ่ชัยมงคล. (ม.ป.ป.). สมุดไทยขาว. ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม.

พระมาลัยฉบับวัดสวนป่า. (ม.ป.ป.). สมุดไทยขาว. วัดพระนคร.

สุภาพรรณ ฦ บางช้าง. (2533). วิวัฒนาการวรรณคดีสายพระสุตตันตปิฎกที่แต่งในประเทศไทย.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อุดมพร คัมภีรานนท์. (2551). การศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในเรื่องพระมาลัย

คำหลวง. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

การพัฒนาทักษะการเขียนของนักศึกษาในระดับอุดมศึกษา
โดยกระบวนการสะท้อนคิดและหลักคิดโยนิโสมนสิการ*
DEVELOPMENT OF WRITING SKILLS OF STUDENTS IN HIGHER
EDUCATION LEVEL BY USING THE REFLECTION PROCESS AND
YONISOMANASIKARN PRINCIPLE

ฐานันดรวิทย์ ศรีสยาม*, สมเกียรติ สุทธิธารากร
Thanatravee Srisiam*, Somkiat Suthinarakorn

สถาบันอาศรมศิลป์

Arsom Silp Institute of the Arts, Thailand

*Corresponding author E-mail: rawija@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาปัญหาการเขียนของนักศึกษาระดับอุดมศึกษา 2) พัฒนาทักษะการเขียนสำหรับนักศึกษาระดับอุดมศึกษา ด้วยกระบวนการสะท้อนคิดร่วมกับหลักคิดโยนิโสมนสิการ และ 3) เสนอแนวทางการพัฒนาทักษะการเขียนสำหรับนักศึกษาระดับอุดมศึกษา เป็นการวิจัยในชั้นเรียน โดยเลือกใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ในการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ผล โดยจัดระบบข้อมูลและหาความสัมพันธ์ของข้อมูลที่มีลักษณะเป็นภาพรวม กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในงานวิจัยครั้งนี้เป็นนักศึกษาคณะสื่อสารมวลชนมหาวิทยาลัยรามคำแหง ชั้นคณะ (ปี 1-ปี 4) จำนวน 20 คน เก็บผลการวิจัยด้วยการสังเกตของผู้วิจัย รายการที่สังเกตประกอบด้วย การมีส่วนร่วมของนักศึกษา การฟังอย่างตั้งใจ การสะท้อนแลกเปลี่ยนในชั้นเรียน ความสนใจของนักศึกษาระหว่างทำกิจกรรม ความร่วมมือในกลุ่ม การอภิปรายและแสดงความคิดเห็น

ผลการวิจัยพบว่า

1. ปัญหาการเขียนของนักศึกษาระดับอุดมศึกษา พบว่า เหตุผลสำคัญที่ส่งผลต่อการเขียนมี 3 ด้าน คือ 1) ทักษะคิดเชิงลบท่อนตนเองของผู้เขียนที่มองว่าตนไม่มีคุณค่าหรือความสามารถพอที่จะเขียน 2) ด้านกระบวนการคิด การจัดลำดับเรียบเรียงเรื่องราวเพื่อถ่ายทอดเป็นการเขียนที่ตรงประเด็น และ 3) ด้านเทคนิคการเขียน เช่น การเลือกใช้สำนวนในการเขียน การเลือกใช้คำ

และภาษาในระดับที่เหมาะสม เทคนิคการผูกเรื่อง เป็นต้น ทั้งนี้เนื้อเรื่องที่จะเขียนเป็นจุดสำคัญที่ทำให้ผู้ที่อยากเขียนไม่สามารถเริ่มต้นได้ เหตุผลทั้ง 3 ด้านจึงส่งผลซึ่งกันและกัน

2. การพัฒนาทักษะการเขียนสำหรับนักศึกษาระดับอุดมศึกษาด้วยกระบวนการสะท้อนคิดร่วมกับหลักคิดโยนิโสมนสิการ พบว่า การสะท้อนคิดนำไปสู่การยอมรับเรื่องราวเปิดใจเปิดสมอง เกิดการเรียนรู้ภายในตนเองทำให้เกิดความตระหนักรู้ถึงคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ อย่างลึกซึ้ง หลักคิดโยนิโสมนสิการเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้การตั้งคำถามในกระบวนการคิดเป็นเสมือนตัวกรองความคิด (filter) ให้ชัดเจนขึ้น ทำให้เห็นข้อมูลที่เป็นเหตุเป็นผลเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน สามารถช่วยในเรื่องการเขียน คือ คลี่คลายทัศนคติเชิงลบที่มีต่อตนเองและทำให้ผู้เรียนสามารถจัดลำดับความคิดนำข้อมูลมาสู่การเรียบเรียงเรื่องราวในงานเขียนได้

3. แนวทางการพัฒนาทักษะการเขียนสำหรับนักศึกษาระดับอุดมศึกษา พบว่า การจัดบรรยากาศการเรียนรู้ที่เอื้อให้เกิดการสะท้อนคิดใคร่ครวญภายในตนเองด้วยรูปแบบการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ดีสำหรับนักศึกษาระดับอุดมศึกษา และเนื้อหาเพื่อนำมาใช้เป็นจุดตั้งต้นของการเขียนควรเลือกรื่องหรือประสบการณ์ที่ใกล้ตัวนักศึกษาเพื่อเชื่อมโยงการสะท้อนคิดใคร่ครวญในตนเอง ทำให้เกิดกระบวนการคิดวิเคราะห์ อย่างเป็นลำดับขั้นตอน สอดคล้องต่อทฤษฎีการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่ในความต้องการและความสนใจ

คำสำคัญ: กระบวนการสะท้อนคิด, หลักคิดโยนิโสมนสิการ, พัฒนาทักษะการเขียน

Abstract

This research aims to: 1) examine the writing problems of students in higher education, 2) develop their writing skills by using the reflection process combined with the Yonisomanasikarn principle, and 3) propose guidelines for improving writing skills in students in higher education level. This is a classroom action research study using qualitative research methods for data collection and analysis. The target group consists of 20 students from Years 1 to 4 in the Faculty of Mass Communication at Ramkhamhaeng University.

The results showed that:

1. Three main issues affecting students' writing were identified; 1) Negative self-perception, where students see themselves as unworthy or incapable writers; 2) Difficulties in organizing ideas and presenting them coherently in writing; and 3) A lack of effective writing techniques, such as word choice, language appropriateness, and story development. These issues are interrelated and often hinder students from beginning their writing.

2. In terms of skill development, the use of the reflection process alongside the Yonisomanasikarn principle helped students open their minds and engage in deeper self-learning. Reflection encouraged students to develop an internal awareness of values, while the Yonisomanasikarn principle served as a cognitive tool, promoting clear, logical, and connected thinking. This approach helped reduce negative self-perceptions, enabling students to better organize their thoughts and express them in writing.

3. Guidelines for writing skill development highlight the effectiveness of a participatory learning environment. Critical classroom discussions, drawing on personal life experiences, and focusing on experience analysis as a foundation for writing foster internal motivation and enhance student engagement in the learning process.

Keywords: Reflection Process, Yonisomanasikarn Principle, Writing Skills Development

บทนำ

การอ่านและการเขียนเป็นทักษะพื้นฐานที่สำคัญในกระบวนการเรียนรู้ เป็นคุณลักษณะและทักษะการเรียนรู้ของเด็กไทยในศตวรรษที่ 21 งานเขียนที่ดีเกิดจากกระบวนการคิดอย่างเป็นระบบ (Critical Thinking) ก่อนจึงจะถ่ายทอดออกมาเป็นงานเขียน ผ่านการลำดับเรื่องราวที่ชัดเจน เป็นเครื่องมือที่ใช้กระตุ้นให้เกิดกระบวนการทางความคิดและนำความรู้เดิมมาใช้ถ่ายทอดเป็นตัวอักษรที่สามารถสื่อความให้ผู้อ่านเข้าใจได้ (สำนักนโยบายและแผนการอุดมศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2561)

จากการสำรวจความสามารถด้านการเขียนของนักศึกษาในระดับอุดมศึกษา การศึกษาความสามารถในการเขียนของนักศึกษาระดับปริญญาตรี พบว่า ความสามารถในการเขียนของนักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี อยู่ในระดับปานกลาง แสดงว่า นักศึกษามีความสามารถในการเขียนที่ควรได้รับการพัฒนา เมื่อพิจารณาในส่วนของความเรียงความพบว่า ยังขาดความชัดเจนและรายละเอียดของเรื่องตลอดจนรูปแบบการเขียนและการใช้ตัวสะกดได้ (จิรวัดน์ เพชรรัตน์, 2560)

การเขียน เป็นวิธีการสื่อสารรูปแบบหนึ่งของมนุษย์เป็นกระบวนการนำออกของความรู้ ความรู้สึกนึกคิด ทักษะคิด ซึ่งเกิดจากประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ถูกนำเข้ามาผ่านผัสสะ การรับรู้ ความจำ กระบวนการคิด-การไตร่ตรอง แล้วตกผลึกหรือตกตะกอนนอนก้นภายในตัวของผู้เขียนเอง ถ่ายทอดออกมาเป็นงานเขียนประเภทต่าง ๆ ข้อมูลที่ได้จากการเรียนรู้ในชั้นเรียน จากการอ่าน หรือจากประสบการณ์ชีวิต การสร้างงานเขียนต้องผ่านกระบวนการ 2 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 การคิดอย่างเป็นระบบ เกิดการวิเคราะห์-สังเคราะห์ข้อมูล และเรียบเรียง ซึ่งเป็นการคิดขั้นสูง ก่อนที่จะ

นำมาสู่ขั้นตอนที่ 2 คือการเขียนออกมาเป็นตัวอักษร ในขั้นตอนนี้ผู้เขียนจำเป็นต้องมีความรู้ในสำนวนโวหาร การพรรณนาความ การบรรยาย รูปแบบการเขียน เพื่อให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจสารที่ผู้เขียนต้องการสื่อให้ได้มากที่สุด ความรู้ส่วนนี้จะได้มาจากการอ่านและการฝึกเขียน การเขียนจึงเป็นทักษะที่ต้องใช้การฝึกฝนทั้งกระบวนการคิดเพื่อให้เกิดความชำนาญ ว่องไวและเชื่อมโยงข้อมูลได้เป็นอย่างดี ร่วมกับการฝึกเขียนบ่อย ๆ เพื่อให้เกิดความลื่นไหลของการนำข้อมูลมาใช้

การสะท้อนคิดเป็นเครื่องมือหนึ่งในการสร้างให้เกิดกระบวนการตกผลึกความรู้ภายในของคน อันเป็นความรู้ซ่อนเร้น จากการผ่านประสบการณ์ต่าง ๆ ในชีวิต บทเรียน เป็นสิ่งที่อธิบายว่า ทำไมถึงเกิด ทำไมถึงเป็นเช่นนั้น ซึ่งเป็นการอธิบายเหตุการณ์และเงื่อนไขที่เกิดขึ้นซึ่งไม่ใช่เป็นเพียงแค่เรื่องเล่า แต่ต้องมีคำอธิบายที่มีคุณค่าและสามารถนำไปปฏิบัติต่อได้ ซึ่งหากนักศึกษามีทักษะของการจัดการความรู้หรือข้อมูลภายในตัวเองแล้วก็น่าที่จะเป็นผู้ที่สามารถถ่ายทอดเรื่องราวประสบการณ์ของตนเองเป็นความรู้ที่เปิดเผย และเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันกับผู้อื่นเกิดเป็นความรู้ข้างนอก จนนำไปสู่ความรู้ใหม่ ในลักษณะของเกลียวความรู้ที่จะหมุนเกลียวไปเรื่อย ๆ เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นได้อย่างเป็นลำดับขั้นตอนด้วยเช่นกัน (อุทัยทิพย์ เจียวิวรรธน์กุล, 2554) ได้

การจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีการสะท้อนคิด พบว่า การจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีการสะท้อนคิดเป็นการพัฒนากระบวนการคิดของผู้เรียนให้มีการคิดอย่างเป็นระบบ สามารถวิเคราะห์และแก้ไขปัญหาหรือสถานการณ์ไม่พึงประสงค์ได้ และทำให้มีความเข้าใจตนเอง เข้าใจผู้อื่น สามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างมีกระบวนการและรวดเร็วกว่ากลุ่มที่เรียนด้วยวิธีปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ การสะท้อนคิดจึงช่วยทำให้เกิดการดึงข้อมูลมาใช้ในขั้นตอนการขมวดความคิด การตกผลึกความรู้ เป็นทักษะที่สำคัญและเชื่อมโยงต่อการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ (กัตตมกล พิศแลงาม, 2561)

ในแนวทางของการศึกษาเชิงพุทธ ได้มีองค์ความรู้ที่ถูกถ่ายทอดมากกว่า 2500 ปี ที่เรียกว่า “โยนิโสมนสิการ” วิธีโยนิโสมนสิการแบบต่าง ๆ เป็นเครื่องฝึกสร้างนิสัยใหม่ให้แก่จิตทำให้เกิดปัญญามุ่งให้เกิดความรู้เข้าใจตามเป็นจริงตรงตามสภาวะแท้ ๆ เน้นที่การขจัดอวิชชา ทำให้ความคิดและการวินิจฉัยเรื่องราวต่าง ๆ ชัดเจนตรงไปตรงมาตามความเป็นจริง เท่าความจริง พอดีกับความจริง (พระราชวรมณี ประยูรย์ ปยุตโต, 2551)

การพัฒนาแบบเรียนแบบศึกษาบันเทิงโดยใช้แนวคิดโยนิโสมนสิการ เพื่อพัฒนากระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ พบว่า กระบวนการจัดการเรียนรู้แบบโยนิโสมนสิการเป็นวิธีการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยเน้นให้ผู้เรียนคิดเป็น พูดเป็น ทำเป็น ซึ่งวิธีการสอนแบบนี้เป็นวิธีการดึงศักยภาพของผู้เรียนมาใช้ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด หรือพูดอีกอย่างหนึ่งว่าเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ใช้ศักยภาพทางปัญญาให้เต็มที่ ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนมีพัฒนาการด้านความรู้และทักษะอื่น ๆ ได้เป็นอย่างดี เน้นการบูรณาการให้ผู้เรียนได้คิดอย่างเป็นระบบ จนสามารถเรียนรู้และสร้างความรู้เองได้ (สุดใจ ชาประเสริฐ และคณะ, 2558)

กระบวนการสะท้อนคิดและหลักคิดโยนิโสมนสิการ จึงเป็นเครื่องมือการคิดอย่างเป็นระบบและมีความสอดคล้องกันในเป้าหมายของกระบวนการคิด เน้นความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันระหว่างสิ่งหนึ่งสู่สิ่งหนึ่งอย่างเป็นระบบ เป็นการเรียนรู้แบบองค์รวมที่ผู้เรียนต้องเห็นทุกสิ่งครบทุกมิติ เป็นการเชื่อมโยงระหว่างความคิดและข้อมูล ที่สำคัญยังเชื่อมโยงกับจิตใจ

งานวิจัยนี้จึงสนใจใช้กระบวนการสะท้อนคิดและหลักคิดโยนิโสมนสิการ เป็นแกนในการพัฒนาทักษะการเขียนของนักศึกษาระดับอุดมศึกษาและดำเนินกระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อฝึกจัดลำดับความคิด มีการคิดอย่างเป็นระบบ สามารถเรียบเรียงข้อมูลและเขียนสื่อความ เพื่อช่วยพัฒนาทักษะการเขียนสำหรับนักศึกษา ให้สามารถถ่ายทอดเนื้อหาที่ต้องการสื่อให้ผู้อ่านเข้าใจได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัญหาการเขียนของนักศึกษาระดับอุดมศึกษา
2. เพื่อพัฒนาทักษะการเขียนสำหรับนักศึกษาระดับอุดมศึกษา ด้วยกระบวนการสะท้อนคิดและหลักคิดโยนิโสมนสิการ
3. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาทักษะการเขียนสำหรับนักศึกษาระดับอุดมศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในงานวิจัยครั้งนี้เป็นนักศึกษาคณะสื่อสารมวลชนมหาวิทยาลัยรามคำแหง ชั้นคณะ (ปี 1-ปี 4) ที่ลงทะเบียนเรียนในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2561 จำนวน 20 คน ใช้เวลาในการวิจัยระหว่างเดือนกรกฎาคม - ตุลาคม 2561

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยในชั้นเรียน (Classroom Action Research) โดยเลือกใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในการเก็บข้อมูล และวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยนำข้อมูลจากการสะท้อนของนักศึกษา (Self-Reflection) และกิจกรรมสะท้อนคิดในห้องเรียน (Group Reflection) การสัมภาษณ์แบบกลุ่ม (Focus Group Interview) การสังเกตในชั้นเรียน และข้อมูลจากบันทึกการเรียนรู้ของนักศึกษา ร่วมกับงานเขียนของนักศึกษา นำมาจำแนกและจัดระบบข้อมูลหาความสัมพันธ์ของข้อมูลที่มีลักษณะเป็นภาพรวม (Holistic View) เพื่อศึกษาองค์ประกอบของปรากฏการณ์ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวโยงซึ่งกันและกัน

ผู้วิจัยใช้การสังเกตเก็บข้อมูลด้วยตนเอง (Observation) มีผู้ร่วมสังเกตการณ์และบันทึกระหว่างการจัดการเรียนการสอน 1 คน (Note Tacker) โดยมีประเด็นการสังเกตพฤติกรรมของนักศึกษาที่มีต่อกิจกรรมกระบวนการเรียนรู้ 4 ขั้นตอน รายการที่สังเกตประกอบด้วย การมีส่วนร่วมของนักศึกษา การฟังอย่างตั้งใจ การสะท้อนแลกเปลี่ยนในชั้นเรียน ความสนใจของนักศึกษา ขณะทำกิจกรรม ความร่วมมือในกลุ่ม การอภิปรายและแสดงความคิดเห็น และวัดผลคุณภาพงานเขียนของนักศึกษาด้วยองค์ประกอบงานเขียนที่ดี ได้แก่ การเรียบเรียงลำดับเหตุการณ์ การเชื่อมโยงเรื่องราวที่สอดคล้องกันเป็นเหตุเป็นผลซึ่งกันและกัน

กระบวนการเรียนรู้ในชั้นเรียนได้ออกแบบให้ห้องเรียนมีกระบวนการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม (Participatory Learning) เกิดการจัดการเรียนรู้เป็นวงกลมที่สามารถวนได้หลายรอบในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการ เพื่อสำรวจปัญหาการเขียน ค้นหาความสัมพันธ์สาเหตุของปัญหาการเขียนของนักศึกษา เพื่อนำไปสู่การออกแบบการเปลี่ยนแปลง ลงมือปฏิบัติและประเมินผลการเรียนรู้

โดยมีแนวทางจัดการเรียนรู้เพื่อเก็บข้อมูล 4 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 สำรวจปัญหาการเขียนของนักศึกษา (Investigate) ขั้นตอนที่ 2 วางแผน (Plan) แก้ไขปัญหา ขั้นตอนที่ 3 ลงมือปฏิบัติตามแผน (Action) โดยมีกิจกรรม 3 กิจกรรม เพื่อแก้ปัญหาการเขียนด้วยการฝึกกระบวนการคิดอย่างใคร่ครวญ ฝึกคิดอย่างเป็นขั้นเป็นตอน และนำข้อมูลของตนเองที่ได้มาถ่ายทอดเป็นงานเขียนประเภทความเรียง และขั้นตอนที่ 4 ตรวจสอบผลการปฏิบัติและสะท้อนผลการแก้ปัญหา (Observe And Reflection)

เมื่อสิ้นสุดกระบวนการในแต่ละกิจกรรม นักศึกษาได้เขียนบันทึกสะท้อนการเรียนรู้ และพูดสะท้อนแลกเปลี่ยนความรู้สึกและสิ่งที่ได้เรียนรู้ของตนเองร่วมกันกับเพื่อนในชั้นเรียน ซึ่งสะท้อนผลใน 2 ลักษณะ คือ การสะท้อนตนเอง (Self Reflection) และการสะท้อนผลในระดับกลุ่ม (Group Reflection)

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการพัฒนาทักษะการเขียนของนักศึกษาในระดับอุดมศึกษา โดยกระบวนการสะท้อนคิดและหลักคิดโยนิโสมนสิการ มีผลการวิจัยดังนี้

ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มเป้าหมายในงานวิจัย

นักศึกษาส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 11 คน (ร้อยละ 55) และเพศชาย จำนวน 9 คน ส่วนใหญ่มีอายุต่ำกว่า 31 ปี (ร้อยละ 70) จำนวน 14 คน มีอายุมากที่สุด 46-50 ปี (ร้อยละ 5) จำนวน 1 คน ที่เหลือมีอายุระหว่าง 31-45 ปี (ร้อยละ 23) จำนวน 5 คน

สำหรับวุฒิการศึกษาชั้นสูงสุด ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 และ ปวช. (ร้อยละ 35) จำนวน 14 คน วุฒิการศึกษาต่ำสุดมัธยมศึกษาปีที่ 3 (ร้อยละ 15) จำนวน 3 คน สูงสุดระดับปริญญาตรี (ร้อยละ 5) จำนวน 1 คน ที่เหลือเป็นวุฒิการศึกษาระดับ ปวส. (ร้อยละ 10) จำนวน 2 คน (เนื่องจากมหาวิทยาลัยรามคำแหงจัดการเรียนการสอนในรูปแบบตลาดวิชา รายวิชาที่ทำวิจัยนี้จึงมีนักศึกษาที่เป็นแบบ Pre Degree ร่วมเรียนได้)

1. ปัญหาการเขียนของนักศึกษาระดับอุดมศึกษา

เหตุผลสำคัญที่ส่งผลต่อการเขียนมี 3 ด้าน คือ 1) ทักษะคิดเชิงลบต่อตนเองของผู้เขียนที่มองว่าตนไม่มีคุณค่าหรือความสามารถพอที่จะเขียน รู้สึกว่าการเขียนเป็นความสามารถพิเศษเฉพาะตัวเกิดขึ้นได้ในเฉพาะคนเท่านั้น 2) ด้านกระบวนการคิด การจัดลำดับเรียงเรียงเรื่องราวเพื่อถ่ายทอดเป็นการเขียนที่ตรงประเด็น สามารถเริ่มต้นเรื่อง เล่าเรื่อง และจบเรื่องได้ 3) ด้านเทคนิค

การเขียน เช่น การเลือกใช้สำนวนในการเขียน การเลือกใช้คำและภาษาในระดับที่เหมาะสม เทคนิคการผูกเรื่อง เป็นต้น

“การสื่อความไม่ชัดเจนวกไปวนมา เขียนเองอ่านแล้วงงเอง วิธีเขียนสื่อสารไม่จับใจ คำศัพท์ไม่หลากหลาย”

“ไม่สามารถเขียนจับประเด็นสำคัญให้คนอื่นเข้าใจในสิ่งที่คิดได้ และวิธีการเรียบเรียงคำในการเขียน แมสเสจของเรื่องที่ไม่สามารถสื่อสารได้ชัดเจน”

เหตุผลด้านที่ 1 และ 2 นั้น อยู่ในขั้นตอนของการสร้างเนื้อเรื่องหรือเนื้อหางานเขียน ส่วนเหตุผลด้านที่ 3 เป็นด้านเทคนิคการเขียนและการฝึกฝนทักษะการเขียน ซึ่งเป็นความรู้ในสำนวนโวหาร การพรรณนาความ การบรรยาย กลวิธีการเขียน เพื่อให้ผู้อ่านสามารถเข้าถึงสารที่ผู้เขียนต้องการสื่อได้มากที่สุด ความรู้ส่วนนี้ ผู้เขียนจะได้มาจากการอ่านมากและการเขียนมาก ทั้งนี้เนื้อเรื่องที่จะเขียนเป็นจุดสำคัญที่ทำให้ผู้ที่อยากเขียนไม่สามารถเริ่มต้นได้ เหตุผลทั้ง 3 ด้านจึงส่งผลซึ่งกันและกัน

2. การพัฒนาทักษะการเขียนสำหรับนักศึกษาระดับอุดมศึกษาด้วยกระบวนการสะท้อนคิดร่วมกับหลักคิดโยนิโสมนสิการ

อุปสรรคสำคัญในการเขียนคือ ไม่รู้ว่าจะเริ่มต้นเขียนอะไรก่อนหลัง แม้รู้ว่าเป้าหมายของการเขียนนั้น เขียนขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ใดและต้องเขียนในรูปแบบใด การจัดลำดับความคิดและการเรียบเรียงข้อมูลที่มีในตัวผู้เขียนเป็นกระบวนการทางความคิดซึ่งต้องอาศัยกระบวนการใคร่ครวญด้วยตนเองอย่างมีวิจารณญาณ (Critical Self-Reflection) กระบวนการสะท้อนคิดนำไปสู่การยอมรับนับถือตนเองและผู้อื่น เปิดใจ เปิดสมอง เกิดการเรียนรู้ภายในตนเองทำให้เกิดความตระหนักรู้ถึงคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ อย่างลึกซึ้ง เมื่อเกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน (Group Reflection) ทำให้เข้าใจยิ่งขึ้นว่าประสบการณ์ของคนแต่ละคนนั้นไม่มีถูกผิดล้วนเป็นความรู้ที่เกิดขึ้นเฉพาะตน มีเพียงความต่างของการใช้ชีวิตเท่านั้นที่ทำให้แต่ละคนมีประสบการณ์มากน้อยไม่เท่ากัน ทำให้ทัศนคติเชิงลบต่อตนเองของผู้เขียนที่มองว่าตนไม่มีคุณค่าหรือความสามารถพอที่จะเขียนลดลง

ผลจากการวิจัยพบว่า กิจกรรมใคร่ครวญตนเองและกิจกรรมฟังจากผู้อื่นเพื่อสะท้อนเพิ่มเติม ทั้ง 2 กิจกรรมทำให้เกิดกระบวนการสะท้อนคิดภายในตัวนักศึกษา เป็นกระบวนการที่เกิดจากการเรียนรู้จากสิ่งที่ฟังและเป็นกระบวนการที่สำคัญของการจัดการความรู้และการเรียนรู้ภายในตนเอง

“ตอนที่เป็นคนเล่า ก็รู้สึกว่าจะต้องรู้จักตัวเองให้ชัดก่อนว่าเราจะเล่าเรื่องอะไร? ประเด็นของสิ่งที่อยากเล่าคืออะไร? พอต้องเล่าเรื่องเพื่อนก็ต้องลำดับใหม่ว่าเพื่อนเล่าอะไรมา”

“พอได้ฟังสิ่งที่ A เล่าถึงตัวเอง สิ่งที่ทำให้มองย้อนตัวเอง คือ เราเริ่มต้นจากการทำให้คนอื่นยอมรับ อยากเป็นคนที่มีประสบการณ์สำเร็จจึงเลือกที่จะเรียน (กายภาพบำบัด) ในตอนนั้น”

หลักคิดโยนิโสมนสิการเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้การตั้งคำถามในกระบวนการคิดเป็นเสมือนตัวกรองความคิด (Filter) ให้กระจ่างใส ทั้งคำถามภายในตนเองและคำถามเพื่อจัดลำดับชั้นความคิดโดยสามารถแยกแยะ วิเคราะห์ถึงประเด็นปัญหา สาเหตุของประสบการณ์ของตนเองที่เกิดขึ้น จากการวัดผลคุณภาพงานเขียนของนักศึกษาพบว่า สามารถร้อยเรียงเรื่องราวได้สอดคล้อง เป็นเหตุเป็นผลเชื่อมโยงกัน เกิดบทสรุปข้อคิดของตนเองที่ได้จากประสบการณ์ชีวิต แล้วถ่ายทอดข้อมูลออกมาเป็นลายลักษณ์อักษรที่มีคุณค่าต่อผู้อ่าน

ผลจากงานวิจัยนี้พบว่า ในกิจกรรมฝึกลำดับร้อยเรียงเรื่องราว เพื่อฝึกคิดอย่างเป็นขั้นเป็นตอนใช้เทคนิควิธีการถอดบทเรียนแบบเล่าเรื่อง (Story Telling) ด้วยการเขียนผ่านเครื่องมือสายธารชีวิต (The River of Life) สามารถช่วยร้อยพันประสบการณ์และทวนสอบความทรงจำให้กับนักศึกษาได้ง่ายขึ้น เป็นตัวช่วยให้นักศึกษาเห็นภาพรวมของชีวิต โดยใช้ประสบการณ์ในชีวิต ตั้งแต่เด็กถึงปัจจุบันมาเป็นโจทย์ เพื่อให้เกิดการใคร่ครวญเกี่ยวกับตนเองอย่างมีวิจารณญาณในขั้นตอนนี้ ทำให้ได้งานเขียนชิ้นที่ 1 ของนักศึกษาซึ่งเป็นการเขียนแบบเรื่องเล่าทำให้ได้โครงเรื่อง หรือ Plot ของเรื่อง เพื่อนำไปสู่งานเขียนชิ้นที่ 2 ซึ่งเป็นความเรียง

กิจกรรมวิเคราะห์เหตุของผลเพื่อนำข้อมูลของตนเองที่ได้มาถ่ายทอดเป็นงานเขียน ด้วยเทคนิคเส้นเวลา (Timeline) และปิรามิดค้นหาลึกซึ่งอ้างอิงจากแนวคิดภูเขาน้ำแข็ง (Iceberg Theory, Virginia Satir) และปิรามิดแห่งความรู้ (Knowledge Pyramid, Hideo Yamazaki) ร่วมกับหลักคิดโยนิโสมนสิการมาเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้การตั้งคำถามในกระบวนการคิดให้ได้มาซึ่งคำตอบจากโครงเรื่องและข้อมูลที่ได้เขียนไว้แล้วในสายธารชีวิต เพื่อให้เรื่องเล่านั้นมีเนื้อหาและข้อมูลที่มีความลึก ลงรายละเอียด ลำดับเหตุการณ์หรือเหตุผลที่นำไป จากโจทย์ที่ว่า “เราได้เรียนรู้อะไรจากชีวิต” ทำให้ได้บททวนเพื่อหาสาเหตุที่แท้จริงประกอบเรื่อง

“การตั้งคำถามในสิ่งที่เกิดขึ้นทำให้ได้คิด เห็นตัวเองลึกซึ้ง วิธีการคิดแบบโยนิโสมนสิการช่วยให้การตั้งคำถามง่ายขึ้น”

“หลักนี้ทำให้เราได้วิเคราะห์ตัวตนข้างในของเราได้ถึงแก่น รวมไปถึงสามารถเชื่อมโยงกฎของเหตุและผลซึ่งเป็นกฎธรรมชาติได้ละเอียดมาก”

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ทั้งการสะท้อนคิดและหลักคิดโยนิโสมนสิการร่วมกันจึงสามารถช่วยในเรื่องการเขียนได้ กล่าวคือ ช่วยคลี่คลายทัศนคติเชิงลบที่มีต่อตนเองของผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนสามารถจัดลำดับความคิดภายในตนเอง สามารถมองเห็นแก่นแท้ของเรื่องราวต่าง ๆ ได้ชัดเจนมากขึ้น นำข้อมูลที่มีมาสู่การเรียบเรียงเรื่องราวในงานเขียนได้

ในด้านผลการวิเคราะห์งานเขียนของนักศึกษาประเภทความเรียงพบว่า

1) นักศึกษาสามารถเขียนให้เห็นแนวคิดสำคัญ หรือประเด็นสำคัญ หรือแก่นเรื่องที่ ต้องการนำเสนอให้แก่ผู้อ่านได้ อ่านแล้วเข้าใจได้ มีความสำคัญ จุดเปลี่ยน จุดวิกฤติ เหตุการณ์สำคัญ มีที่มาหรือแรงบันดาลใจ ของประสบการณ์นั้น ๆ ที่หยิบยกขึ้นมาเขียนถึง

2) นักศึกษาสามารถเขียนเนื้อหาของเรื่องโดยแสดงให้เห็นถึงลำดับของเรื่องราวได้อย่างสอดคล้องกันมีที่มาของเรื่อง ฉาก เหตุการณ์สำคัญและบทสรุป และมีการใช้กลวิธีการเขียนที่ทำให้เกิดความน่าสนใจและความประทับใจ เช่น มีการเปรียบเทียบเพื่อให้เห็นจริง ยกตัวอย่างเหตุการณ์หรือบรรยากาศจริงประกอบในการเล่าเรื่อง มีการขยายความ อธิบายความ ให้เหตุผลหรือยกตัวอย่างเรื่องเล่าเพื่ออธิบายขยายความ

3) นักศึกษาสามารถเขียนวิเคราะห์สิ่งที่เกิดขึ้นในเนื้อเรื่องอันเป็นความรู้ที่จะเกิดประโยชน์แก่ผู้อ่าน บอกเหตุและผลที่สอดคล้องกัน มีทัศนเชิงวิเคราะห์ต่อเหตุการณ์นั้น ๆ

3. แนวทางการพัฒนาทักษะการเขียนสำหรับนักศึกษาระดับอุดมศึกษา

กระบวนการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม (Participatory Learning) ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ดีสำหรับนักศึกษาระดับอุดมศึกษาและส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ภายในตนเอง โดยจัดห้องเรียนให้เกิดการสนทนาเชิงวิพากษ์ (Critical Discourse) ซึ่งเป็นเครื่องมือการเรียนรู้ที่สำคัญภายในตนเอง (Self-Transformation) โดยมีข้อมูลนำเข้าเป็นความรู้หรือประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ได้รับฟังแลกเปลี่ยนจากเพื่อนร่วมชั้นมาสังเคราะห์ร่วมกับเหตุการณ์ที่ตนเคยประสบ ทำให้เกิดการตกผลึกทางความคิดใหม่หรือข้อสรุปใหม่ที่จะพัฒนาตนเองต่อไป การยกเอาประสบการณ์ในชีวิต (Life Situation) มาเป็นประเด็นในการเรียนรู้และมุ่งวิเคราะห์ประสบการณ์เป็นเนื้อหาหลักเพื่อนำไปสู่การเขียนช่วยส่งเสริมแรงกระตุ้นในการเรียนรู้ซึ่งเกิดจากตัวผู้เรียนเป็นสำคัญ

กระบวนการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เกิดวงจรการเรียนรู้ภายในที่ไม่มีวันจบสิ้น เป็นกระบวนการส่งเสริมต่อความรู้ของตนเองร่วมกับประสบการณ์ของผู้อื่น ซึ่งส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้แบบองค์รวม (Holistic Learning) ที่ให้ความสำคัญต่อกระบวนการเรียนรู้ภายในตนเอง การประมวลผลความรู้ด้วยการใคร่ครวญอย่างแยกกาย และการนำเข้าข้อมูลการเรียนรู้สู่การปฏิบัติ ทดลองทำ และพัฒนาเป็นทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning)

ผลจากงานวิจัยนี้ นักศึกษาได้ฝึกทักษะกระบวนการคิดใคร่ครวญเกี่ยวกับตนเองอย่างมีวิจารณญาณ และสามารถเชื่อมโยงประสบการณ์เป็นความรู้ใหม่ของตนเอง โดยใช้กระบวนการนำเข้าและส่งออกเป็นกระบวนการธรรมชาติของการเรียนรู้และสะท้อนให้เห็นการอ่านข้างในตัวเองได้ของนักศึกษา ซึ่งเป็นพื้นฐานความสามารถในการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ที่เน้นการสร้างบัณฑิตที่มีสมรรถนะและคุณภาพต่อการปรับตัวเท่าทันโลกในยุคปัจจุบัน (BANI World) ที่เต็มไปด้วยความเปราะบาง คลุมเครือ ไม่แน่นอน ความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ ไม่เป็นเส้นตรงและเข้าใจได้ยาก ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต แนวทางการพัฒนาทักษะการเขียนสำหรับนักศึกษาระดับอุดมศึกษาจึงควรให้ความสำคัญต่อรูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมต่อการพัฒนาทักษะการคิด และวิธีการส่งเสริมกระบวนการคิดเพื่อนำไปสู่การเขียน

อภิปรายผล

กระบวนการจัดลำดับความคิด เพื่อเรียบเรียงข้อมูลและเขียนข้อความ ต้องอาศัยทักษะการคิดอย่างเป็นระบบ เพื่อนำไปสู่การถ่ายทอดออกมาเป็นงานเขียน การคิดอย่างโยนิโสมนสิการทำให้เกิดการเรียนรู้ภายในของผู้ปฏิบัติด้วยตนเอง ซึ่งสอดคล้องต่อกระบวนการสะท้อนคิดที่จะต้องมียุทธศาสตร์ทบทวนและไตร่ตรองด้วยตนเอง และใช้ประสบการณ์ของตนในการต่อยอดการคิดและกระบวนการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นภายใน

การพัฒนาการเขียนจึงไม่ควรมุ่งเป้าแต่เพียงทักษะการเขียนเท่านั้น ผู้สอนควรให้ความสำคัญต่อกระบวนการคิดซึ่งเป็นจุดตั้งต้นของการสร้างสรรค์งานเขียนด้วย กระบวนการคิดที่เป็นระบบมีวิจาร์ณาญาณช่วยเสริมให้การถ่ายทอดแนวคิดออกมาเป็นงานเขียนที่ดีขึ้น

การวิจัยในชั้นเรียนเพื่อพัฒนาทักษะการเขียนของนักศึกษาในระดับอุดมศึกษา โดยกระบวนการสะท้อนคิดและหลักคิดโยนิโสมนสิการ พบว่า

1. ปัญหาการเขียนของนักศึกษาระดับอุดมศึกษา ทั้ง 3 ด้าน มีความสัมพันธ์และส่งผลซึ่งกันและกัน ดังที่ ชัยภรณ์ แสงกระจ่าง กล่าวไว้ว่า การเขียนเป็นกระบวนการนำเสนอหรือเป็นการส่งออกจากตนเองไปสู่ผู้อื่นโดยมีตัวอักษรเป็นสื่อกลาง การเขียนจึงเป็นทักษะที่สามารถฝึกฝนได้ ธรรมชาติมนุษย์มีความเป็นองค์รวมทั้งหมด ความคิดและความรู้สึกสัมพันธ์ต่อความสามารถในการลงมือทำ การคลี่คลายทัศนคติเชิงลบที่มีต่อตนเองจึงเป็นขั้นตอนสำคัญที่จะเปิดประตูไปสู่การเริ่มต้นที่จะเขียน การแสดงตัวอย่างให้นักศึกษาเข้าใจความหมายของ “ความรู้” เห็นความแตกต่างของประสบการณ์ซึ่งนำไปสู่ความรู้ที่แตกต่างหลากหลายเป็นกุญแจสู่การอ่านตัวเองข้างใน (ชัยภรณ์ แสงกระจ่าง, 2561) เช่นเดียวกับจอห์น วอร์เนอร์ ว่า “... เมื่อเราเขียนเราต้องใช้ความทรงจำและความรู้ที่มีทั้งหมดมาประมวลผลเป็นข้อมูล ขั้นตอนของการเขียนจะต้องใช้การสังเคราะห์ความรู้ที่มี เป็นอีกหนึ่งทักษะที่ต้องใช้การฝึกฝนเป็นอย่างมาก...เราจึงควรให้ความสำคัญกับทัศนคติที่มีต่อการเขียน ทักษะ กระบวนการคิดและความรู้ในการเขียนซึ่งเกิดจากประสบการณ์ภายในตนเองของผู้เขียน” (จอห์น วอร์เนอร์, 2018)

การได้ฟังเรื่องราวของผู้อื่น ทำให้ได้สะท้อนกลับเข้ามาข้างในถึงสิ่งที่ตัวเองคิด เห็นภาพขยายมุมมองของตัวเองที่มีต่อตัวเอง ต่อคนอื่นและสังคมอีกด้วย ทำให้เห็นและเรียนรู้มุมมองที่หลากหลายของผู้อื่น เห็นเหตุผลที่แตกต่างกัน วิธีคิดที่แตกต่างกันจากประสบการณ์ที่แตกต่างกัน ความเข้าใจตนเองและผู้อื่น (understand) เป็นสิ่งสำคัญในการเขียนซึ่งสอดคล้องกับ เพชรยุพา บุรณศิริจรรยา ว่า “งานเขียนเป็นศิลปะ ซึ่งเกิดจากจิตวิญญาณ เป็นตัวรู้ที่เข้าใจลึกซึ้ง เป็นการเข้าถึงจิตวิญญาณที่แท้คนที่ฟังคนอื่นได้ฟังคนอื่นเป็น เป็นการปล่อยวาง อดทนน้อย จะสามารถทำให้บุคคลมองเห็นตนเองและผู้อื่นได้ง่ายขึ้น จนถึงเกิดญาณทัศนะของการหยั่งรู้ การตระหนักรู้ถึงจิตวิญญาณในตนเองจึงจะสามารถสร้างผลงานการเขียนที่มีคุณค่าและมีพลังได้” (เพชรยุพา บุรณศิริจรรยา, 2564)

2. การพัฒนาทักษะการเขียนสำหรับนักศึกษาระดับอุดมศึกษาด้วยกระบวนการสะท้อนคิดร่วมกับหลักคิดโยนิโสมนสิการ

ขั้นตอนก่อนนำข้อมูล ความรู้ ความรู้สึก ประสบการณ์ที่กระจุกตัวอยู่ในลิ้นชักของแต่ละคนนั้นมาเรียบเรียงพิจารณาใคร่ครวญอย่างเป็นลำดับได้ เป็นขั้นตอนสำคัญและจำเป็นต้องอาศัยเครื่องมือ หรือวิธีการบางอย่าง เป็นส่วนเสริมเพื่อให้บุคคลนั้น ๆ สามารถคัดกรองความคิดของตนออกมา กระบวนการเรียบเรียงความรู้และจัดลำดับข้อมูลภายในตัวคน จึงเป็นปัจจัยสำคัญอันดับต้น ที่ต้องพัฒนาให้เกิดทักษะกระบวนการคิดภายในตนเองของผู้ที่จะเขียน วิธีคิดอย่างโยนิโสมนสิการทำให้มีคำถามที่ถูกต้อง เช่นเดียวกับรัตติกกร เหมือนนาดอน และคณะ ที่กล่าวว่า การสะท้อนคิดอย่างเป็นระบบเป็นขั้นตอน จนสามารถกระตุ้นการสะท้อนคิดของนักศึกษาได้อย่างเป็นระบบ จำเป็นต้องใช้คำถามสำคัญที่ทำให้นักศึกษาคิดอย่างลึกซึ้งและเกิดการเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติให้ดีขึ้น (รัตติกกร เหมือนนาดอน และคณะ, 2562) สอดคล้องกับ สุดใจ ชาประเสริฐ และคณะ ที่กล่าวว่า การคิดอย่างมีวิจารณ์ตามหลักโยนิโสมนสิการ โดยใช้การคิดอย่างหลากหลาย คิดสืบสาวหาข้อเท็จจริงทำให้นักเรียนได้ฝึกการคิดในระดับสูง อีกทั้งกระบวนการจัดการเรียนรู้แบบโยนิโสมนสิการเป็นการสอนที่ให้ความสำคัญทั้งทางด้านความรู้และคุณธรรม ผู้เรียนจึงสามารถจัดลำดับเรื่องราวได้ดีขึ้น เปรียบเสมือน “การดึงลิ้นชักชีวิต” ของแต่ละคนออกมา (สุดใจ ชาประเสริฐ และคณะ, 2558)

กระบวนการสะท้อนคิดและโยนิโสมนสิการจะต้องมีหลักคิดทบทวนไตร่ตรองด้วยตนเอง และใช้ประสบการณ์ของตนในการต่อยอดการคิดจนเกิดกระบวนการเรียนรู้ขึ้นภายใน นักศึกษาจึงเข้าใจได้ว่าความรู้ที่ตนมีนั้นสามารถถ่ายทอดประสบการณ์ออกมาได้ด้วยตนเอง ในรูปแบบการเขียนเป็นเรื่องเล่าความเรียง ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการนำไปแลกเปลี่ยนและเรียนรู้ร่วมกับประสบการณ์ชีวิตของผู้อื่น เป็นอีกองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญ สอดคล้องกับ วิจารณ์ พานิช ได้อธิบายว่า ความรู้ เป็นสิ่งที่นำไปใช้ไม่หมด ไม่เสียหรือ แต่จะยิ่งงอกเงยหรืองอกงามขึ้น...และจะดียิ่งขึ้นถ้าหากผ่านการปฏิสัมพันธ์ของสมองมนุษย์หลายคน เป็นการสร้างความรู้ในการทำงานร่วมกันที่เรียกว่า เรียนรู้จากการทำงานร่วมกัน (Participatory Learning Through Action) ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่ดีที่สุด (วิจารณ์ พานิช, 2548)

3. แนวทางการพัฒนาทักษะการเขียนสำหรับนักศึกษา จำเป็นต้องพิจารณา 2 ส่วนที่สำคัญ ได้แก่ 1) การจัดบรรยากาศการเรียนรู้ที่เอื้อให้เกิดการสะท้อนคิดใคร่ครวญภายในตนเอง (self-reflection) ของนักศึกษา กระบวนการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม (participatory learning) ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ดีสำหรับนักศึกษาระดับอุดมศึกษา ทำให้เกิดบรรยากาศของการผ่อนคลายและพร้อมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันกับเพื่อนในชั้นเรียน เกิดการสนทนาเชิงวิพากษ์ (critical discourse) ซึ่งเป็นเครื่องมือการเรียนรู้ที่สำคัญภายในตน (self-transformation) และเอื้อต่อการสะท้อนคิดใคร่ครวญ (self-reflection) เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เกิดวงจรการเรียนรู้ภายในที่ไม่มีวันจบสิ้น เป็นกระบวนการส่งเสริมต่อความรู้ของตนเองร่วมกับประสบการณ์ของผู้อื่น และ

2) เนื้อหาเพื่อนำมาใช้เป็นจุดตั้งต้นของการเขียน ควรเลือกเรื่องหรือประสบการณ์ที่ใกล้ตัว นักศึกษา เช่น เรื่องที่ประทับใจ สะดุดความรู้สึก ประสบการณ์ส่วนบุคคล เพื่อเชื่อมโยงการสะท้อนคิดใคร่ครวญในตนเอง (self-reflection) ให้เกิดกระบวนการคิดวิเคราะห์ อย่างเป็นลำดับขั้นตอน สอดคล้องต่อทฤษฎีการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่ในความต้องการและความสนใจ (needs and interests) และถือเอาตัวผู้เรียนวัยผู้ใหญ่เป็นศูนย์กลางในการเรียนการสอน (life-centered) การยกเอาประสบการณ์ในชีวิต (life situation) มาเป็นประเด็นในการเรียนรู้ และมุ่งวิเคราะห์ ประสบการณ์ (analysis of experience) ทำให้เกิดแรงกระตุ้นในการเรียนรู้ซึ่งเกิดจากตัวผู้เรียน เป็นสำคัญ (self-directing) และส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้กระบวนการคิดโดยมีข้อมูลนำเข้าเป็น ความรู้หรือประสบการณ์ต่าง ๆ มาสังเคราะห์ร่วมกับเหตุการณ์ที่ตนเคยประสบมาหรือข้อมูลใหม่ ทำให้เกิดการตกผลึกทางความคิดเกิดข้อสรุปใหม่ที่จะพัฒนาตนเองต่อไป

สรุป

การเขียนเป็นทักษะที่ต้องใช้การฝึกฝนทั้งกระบวนการคิดเพื่อให้เกิดความชำนาญ ว่องไว และเชื่อมโยงข้อมูลได้เป็นอย่างดี ร่วมกับการฝึกเขียนบ่อย ๆ เพื่อให้เกิดความสันทัดของการนำ ข้อมูลมาใช้ การพัฒนาทักษะการเขียนจำเป็นต้องทำควบคู่ไปกับการพัฒนากระบวนการคิด แนวทางการพัฒนาทักษะการเขียนสำหรับนักศึกษาระดับอุดมศึกษาจึงควรให้ความสำคัญต่อการ ส่งเสริมกระบวนการคิด ทั้งในเชิงรูปแบบการจัดการเรียนรู้และเนื้อหา ขั้นตอน วิธีการที่ส่งเสริม กระบวนการคิดเพื่อนำไปสู่การเขียน และสร้างทัศนคติเชิงบวกต่อตนเองและการเขียน โดยสร้าง ความเข้าใจความหมายของความรู้และใช้ความต้องการและความสนใจ (Needs And Interests) เป็นตัวตั้งจะเป็นกุญแจเปิดประตูสู่การเริ่มต้นเขียน

อย่างไรก็ตาม หากต้องการพัฒนาความสามารถในการเขียนจำเป็นต้องอ่านให้มากด้วย การอ่านเป็นกระบวนการเรียนรู้ตัวอย่างการเขียนเพื่อเปิดโอกาสของการเรียนรู้ชีวิตในแง่มุมอื่น ๆ และเทคนิควิธีการเขียนสื่อความที่ต่างออกไป การอ่านไม่สามารถแยกออกจากการเขียนได้ เป็น กระบวนการเรียนรู้จากข้อมูลภายนอกเพื่อนำเข้า (Input) ประสบการณ์และเปรียบเทียบกับสิ่งที่มี ภายในของผู้อ่านเอง ใคร่ครวญและพัฒนาสู่การเขียนในรูปแบบของตนเอง จึงควรให้เวลากับการ อ่านเพื่อศึกษารูปแบบตัวอย่างงานเขียนให้มากขึ้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. งานวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษากับกลุ่มผู้เรียนระดับอุดมศึกษาในมหาวิทยาลัยเปิดซึ่งเป็น ลักษณะการเรียนที่เป็นชั้นละมีความแตกต่างหลากหลายทั้งด้านอายุของผู้เรียนและวุฒิการศึกษา สูงสุดจึงใช้ประสบการณ์ของผู้เรียนเป็นโจทย์ในการเขียน สำหรับการนำไปใช้ในผู้เรียนระดับ

อุดมศึกษากลุ่มอื่น ผู้วิจัยเสนอว่าหัวข้อในการคิดและฝึกเขียนควรยึดโยงกับความสนใจและประสบการณ์ร่วมของผู้เรียนแต่ละกลุ่ม เช่น หัวข้อภาษาดนตรีที่ฉันทชอบ-ในกลุ่มนักศึกษาสาขาดนตรีหรือหัวข้อประสบการณ์คร่ำหวอด (Round Ward)-ในกลุ่มนักศึกษาแพทย์ เป็นต้น เพื่อกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้จากตัวผู้เรียนเป็นสำคัญ (Self-Directing)

2. เพื่อเกิดความสมบูรณ์ของการเรียนรู้ด้านการเขียน ผู้วิจัยเสนอว่าควรเสริมกระบวนการวิจารณ์งานเขียนเพื่อนำไปสู่การเรียนรู้ต่อยอดและปรับปรุงพัฒนางานเขียนของแต่ละคนได้มากขึ้น

3. โยนิโสมนสิการมีวิธีการคิด 10 แบบด้วยกัน ซึ่งมีความลึกซึ้งและกว้างขวางเป็นประโยชน์ในการนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อฝึกหัดกระบวนการคิดโดยหลักคิดโยนิโสมนสิการให้ครอบคลุมทั้ง 10 แบบ เช่น การคิดเพื่อแก้ปัญหา การคิดเพื่อการป้องกันปัญหา เป็นต้น ผู้วิจัยเสนอว่าควรนำโจทย์ในชีวิตแต่ละด้านมาทบทวนและฝึกฝนการเขียนจากการคิดวิเคราะห์ที่มีชั้นความคิดมากขึ้นไปอีก

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ทักษะการเขียนและการสะท้อนคิดควรเริ่มต้นตั้งแต่ในระดับประถมศึกษา ผู้วิจัยจึงเสนอว่าควรมีการทำวิจัยเพื่อพัฒนาหลักสูตรการสะท้อนคิดเพื่อนำไปสู่การเขียนที่เหมาะสมสำหรับเด็กและเยาวชนในช่วงวัยต่าง ๆ ด้วย

เอกสารอ้างอิง

- กัตตกมล พิศแลงงาม. (2561). ผลการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีการสะท้อนคิดโดยใช้รูปแบบวงจรของ กีบส์ที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในรายวิชาภาษาการสื่อสารและเทคโนโลยีสารสนเทศสหหมวดวิชาศึกษาทั่วไป. วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์, 13(2), 1-14.
- จิรวัดณ์ เพชรรัตน์. (2560). ความสามารถในการใช้ภาษาไทยของนักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี. วารสารมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, 14(3), 49-60.
- ชมัฎกร แสงกระจ่าง. (2561). อ่านเขียนเรียนรู้ใจต่อใจ. กรุงเทพมหานคร: คมบาง.
- พระราชวรมุนี ประยุทธ์ ปยุตโต. (2551). โยนิโสมนสิการ: วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม (พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย, บทที่ 13), นครปฐม: วัดญาณเวศกวัน.
- เพชรบุพา บุรณ์สิริจรูญรัฐ. (มีนาคม 2564). การอบรมการเขียน. (ฐานัฒนวิทย์ ศรีสยาม, ผู้สัมภาษณ์) รัตติกร เหมือนนาดอน และคณะ. (2562). การพัฒนาการเรียนรู้ผ่านการสะท้อนคิด. วารสารวิจัยสุขภาพและการพยาบาล, 35(2), 13-25.
- วิจารณ์ พานิช. (2548). การจัดการความรู้ ฉบับนักปฏิบัติ (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ.

สำนักนโยบายและแผนการอุดมศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. (2561). แผน
อุดมศึกษาระยะยาว 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: พริก
หวานกราฟฟิค.

สุดใจ ชาประเสริฐ และคณะ. (2558). การพัฒนารูปแบบศึกษابันเทิงโดยใช้แนวคิดโยนิโส
มนสิการเพื่อพัฒนากระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณสำหรับนักเรียนพยาบาลทหาร
อากาศ. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, 26(1), 29-42.

อุทัยทิพย์ เจียวิวรรณ์กุล. (2554). เอกสารประกอบกิจกรรมถอดบทเรียน: จากแนวคิดสู่การ
ปฏิบัติ. เรียกใช้เมื่อ 15 ธันวาคม 2566 จาก [http://www.elearning.ns.mahidol.ac.th
/km/data/LO-&-KM/_9_54_NEW.pdf](http://www.elearning.ns.mahidol.ac.th/km/data/LO-&-KM/_9_54_NEW.pdf)

John Warner. (2018). Why they can't write killing the five-paragraph essay and other
necessities. Johns Hopkins University Press: United States

รูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมตามหลักมัชฌิมาปฏิปทา* PARTICIPATORY MANAGEMENT MODEL BASED ON THE MIDDLE WAY

กิจจพิภช เกตุแก้ว*

Kitpiphat Ketkaew*

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nakhon Si Thammarat Campus, Thailand

*Corresponding author E-mail: Kitpipat265@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดและรูปแบบของการบริหารแบบมีส่วนร่วม ที่สอดคล้องกับหลักมัชฌิมาปฏิปทาในพระพุทธศาสนา อันเป็นหลักแห่งความพอดี ไม่สุดโต่งไปด้านใดด้านหนึ่ง ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารองค์กร การบริหารชุมชน หรือแม้แต่การจัดการภาครัฐ โดยเน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม ไม่ว่าจะเป็นผู้บริหาร ผู้ปฏิบัติงาน หรือประชาชนในชุมชน เพื่อให้เกิดความสมดุล โปร่งใส มีประสิทธิภาพ และยั่งยืน บทความนี้เสนอรูปแบบเชิงแนวคิดที่ผสมผสานระหว่างหลักธรรมในพระพุทธศาสนากับแนวคิดการจัดการแบบร่วมมือ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาองค์ความรู้และแนวปฏิบัติในการบริหารในบริบทของสังคมไทยที่ยึดหลักพุทธธรรมเป็นฐาน

คำสำคัญ: รูปแบบ, การบริหารแบบมีส่วนร่วม, มัชฌิมาปฏิปทา

Abstract

This academic article aims to study the concept and model of participatory management that is consistent with the Middle Way in Buddhism, which is the principle of moderation and not extreme in any way. It can be applied to the management of organizations, community management, or even the management of the public sector, emphasizing the participation of all sectors of society, whether executives, operators, or people in the community, in order to create balance, transparency, efficiency, and sustainability. This article presents a conceptual

*Received April 13, 2025; Revised June 21, 2025; Accepted June 27, 2025

model that combines Buddhist principles with the concept of collaborative management as a guideline for developing knowledge and management practices in the context of Thai society based on Buddhism.

Keywords: Model, Participatory Management, Middle Way

บทนำ

การบริหารแบบมีส่วนร่วมเป็นแนวทางการบริหารที่มุ่งเน้นการเชื่อมโยงระหว่างภาครัฐกับภาคีเครือข่ายอื่น ๆ ที่มีใช้ภาครัฐ เช่น ภาคธุรกิจเอกชน ภาคประชาชน ชุมชน และองค์กรอิสระต่าง ๆ เพื่อเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนได้เข้ามามีบทบาทในการคิด ตัดสินใจ และดำเนินการร่วมกัน การบริหารลักษณะนี้มีรากฐานสำคัญในระบบประชาธิปไตย โดยเชื่อว่า “การพัฒนาที่ทรงพลังและยั่งยืน” จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้มีโอกาสร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติการ และร่วมรับผลประโยชน์ (อดิศร ตีปานธรรม, 2561)

ในการบริหารจัดการยุคปัจจุบันให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกระดับ ทั้งในพื้นที่ท้องถิ่นและระดับชาติ โดยเฉพาะในสังคมประชาธิปไตยที่การพัฒนาที่ยั่งยืนจะเกิดขึ้นได้เมื่อประชาชนมีโอกาสเข้ามามีบทบาทอย่างรอบด้าน ไม่ว่าจะเป็นการรับรู้ข้อมูล การเสนอความคิดเห็น ปัญหา และความต้องการของชุมชน การร่วมคิดแนวทางแก้ไข ร่วมตัดสินใจ ลงมือปฏิบัติ ติดตามประเมินผล ตลอดจนได้รับประโยชน์ร่วมกันจากการพัฒนา กระบวนการเหล่านี้ล้วนเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างรัฐกับประชาชน ส่งเสริมความเข้าใจและความร่วมมือซึ่งกันและกัน และนำไปสู่การตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง อันจะช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตได้อย่างยั่งยืน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, 2561)

การมีส่วนร่วมในการแสดงออกทั้งในระดับบุคคลและระดับกลุ่มในการเข้าร่วมกิจกรรมหรือโครงการพัฒนาต่าง ๆ ที่จัดขึ้นในสังคม ไม่ว่าจะเป็นการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การปฏิบัติงาน การแสดงความคิดเห็น การเข้าร่วมประชุม การเป็นกรรมการ การบริจาคทรัพย์ แรงงาน หรือวัสดุ ตลอดจนการร่วมรับผลประโยชน์ และการติดตามประเมินผลโครงการ กระบวนการมีส่วนร่วมสามารถเกิดขึ้นได้ในหลากหลายระดับและช่วงเวลา โดยบุคคลหรือกลุ่มอาจเข้าร่วมในขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่ง หรือมีส่วนร่วมตลอดกระบวนการ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับโครงสร้างการบริหารจัดการและโอกาสที่เปิดให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้เข้าถึงอย่างเท่าเทียม (พริชญญา ศรีเรือง, 2559)

แนวคิดการบริหารแบบมีส่วนร่วมจึงมีบทบาทสำคัญ เนื่องจากเน้นการกระจายอำนาจจากผู้บริหารหรือหน่วยงานรัฐไปยังผู้ที่ได้รับผลกระทบหรือมีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรง เช่น ผู้เรียน ชุมชน หรือประชาชน ซึ่งเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา แนวคิดนี้ให้ความสำคัญกับการจัดการตนเองของประชาชน ผ่านกระบวนการที่เปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการคิด ตัดสินใจ และแก้ไข

ปัญหาของตนเอง โดยอาศัยความร่วมมือ ความสมัครใจ การเรียนรู้ร่วมกัน และการลงมือปฏิบัติร่วมกันภายในชุมชน (อภิชาจ พุกสวัสดิ์, 2564)

หลักมัชฌิมาปฏิปทาในพุทธปรัชญาเถรวาท คือระบบจริยธรรม ระบบความประพฤติ ปฏิบัติหลักคำสอนเกี่ยวกับชีวิตที่ดั่งงาม หรือหลักการครองชีวิตของมนุษย์ที่จะนำไปสู่จุดหมายหรือให้ผลลัพธ์ของการปฏิบัติ คือความดับทุกข์ หรือมีความสุข อยู่อย่างเป็นอิสระไร้ทุกข์ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2552)

หลักการทางศีลธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางปฏิบัติที่เรียกว่า "ทางสายกลาง" ซึ่งเป็นหนทางสู่พระนิพพานโดยไม่ยึดติดกับความสุดโต่งทั้งสองด้าน คือการแสวงหาความสุขทางกามารมณ์และการทรมานตนเองอย่างรุนแรง ซึ่งพระพุทธเจ้าเคยทดลองและพบว่า ไม่เกิดผลสำเร็จ จึงทรงหันมาสอนแนวทางสายกลางที่ให้ความสำคัญทั้งด้านร่างกายและจิตใจ โดยไม่ฝืนธรรมชาติ เช่น การกลั่นลมหายใจหรือลงโทษตนเองทางร่างกาย แนวทางนี้เปิดกว้างสำหรับทุกคน โดยไม่แบ่งแยกเพศ วรณะ หรือชาติพันธุ์ พระองค์ทรงเน้นความเสมอภาคและความยุติธรรมตามกรรมของแต่ละบุคคลในพุทธศาสนา มนุษย์ต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของตน ไม่มีพระเจ้าคอยควบคุมหรือชี้ชะตา ทุกคนต้องเป็นนายของตนเอง เก็บเกี่ยวผลแห่งกรรมด้วยเหตุและผล ถือว่ากรรมคือสิ่งที่ติดตัวเป็นมรดก และเป็นที่พักของตนอย่างแท้จริง (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

อย่างไรก็ตามหลักมัชฌิมาปฏิปทาเป็นแนวทางแห่งความสมดุลที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของปัญญาและเหตุผล ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารแบบมีส่วนร่วมได้อย่างเหมาะสมในบริบทของสังคมพหุวัฒนธรรม โดยช่วยกำหนดทิศทางการมีส่วนร่วมให้อยู่ในกรอบแห่งความพอดี ไม่เอนเอียงไปสู่การครอบงำของผู้มีอำนาจหรือการกระจายอำนาจอย่างไร้ทิศทาง ส่งเสริมการตัดสินใจร่วมที่ตั้งอยู่บนหลักธรรม ความเมตตา และความรับผิดชอบร่วมกัน อันนำไปสู่การบริหารที่มีประสิทธิภาพ โปร่งใส และยั่งยืนตามแนวทางพุทธธรรม

ความหมายของรูปแบบ

นักวิชาการ และนักการศึกษาทั้งในประเทศและต่างประเทศได้กล่าวถึงความหมายของรูปแบบไว้มีดังต่อไปนี้

การถ่ายทอดความคิดเชิงนามธรรมให้อยู่ในลักษณะที่เป็นรูปธรรม ซึ่งบุคคลสามารถแสดงออกได้หลากหลายวิธี เช่น การอธิบายเป็นข้อความ การสร้างแผนผัง ไดอะแกรม หรือแผนภาพ เพื่อช่วยให้ทั้งตนเองและผู้อื่นเข้าใจแนวคิดหรือปรากฏการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างชัดเจนและเป็นระบบ นอกจากนี้ รูปแบบยังทำหน้าที่เป็นเครื่องมือทางความคิดที่ช่วยให้บุคคลสามารถสืบค้น วิเคราะห์ และแสวงหาคำตอบหรือความรู้เกี่ยวกับสิ่งที่เกิดขึ้นในโลกได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ทีศนา แคมมณี, 2551)

ความหมายของ “รูปแบบ” สามารถจำแนกได้เป็น 1 ลักษณะหลัก ได้แก่ (1) รูปแบบในความหมายของแผนภาพหรือภาพร่างของสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ยังไม่สมบูรณ์เหมือนของจริง มักเรียกทับศัพท์ว่า “โมเดล” เช่น โมเดลบ้าน โมเดลรถยนต์ หรือโมเดลเสื้อผ้า (2) รูปแบบที่หมายถึงแบบแผนความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร หรือสมการทางคณิตศาสตร์ ซึ่งรู้จักกันในชื่อว่า “Mathematical Model” และ (3) รูปแบบในลักษณะของแผนภาพที่แสดงองค์ประกอบการทำงานของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งเป็นภาพย่อส่วนของทฤษฎีหรือแนวคิด เช่น รูปแบบการจัดการเรียนรู้ รูปแบบการบริหาร หรือรูปแบบการประเมินผล โดยทั้งหมดนี้ล้วนเป็นเครื่องมือช่วยในการทำความเข้าใจ อธิบาย และวิเคราะห์สิ่งต่าง ๆ ได้อย่างมีระบบและชัดเจน (รัตนะ บัวสนธิ, 2552)

รูปแบบ (Model) ในภาษาไทยยังมีอีกความหมายหนึ่ง คือ “แบบจำลอง” ซึ่งหมายถึงสิ่งที่ใช้แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบที่สำคัญในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยเป็นวิธีการถ่ายทอดความคิด ความเข้าใจ หรือจินตนาการของบุคคลที่มีต่อปรากฏการณ์หรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ให้อยู่ในรูปที่สามารถเข้าใจได้ง่าย ผ่านการสื่อสารในหลากหลายลักษณะ เช่น ภาพวาดภาพเหมือน แผนภูมิ แผนผังต่อเนื่อง หรือสมการทางคณิตศาสตร์ ทั้งนี้เพื่อให้สามารถนำเสนอเรื่องราวหรือประเด็นต่าง ๆ ได้อย่างกระชับ ชัดเจน และมีประสิทธิภาพ ในการสื่อสารแนวคิดเชิงนามธรรมให้เข้าใจในเชิงรูปธรรม (สุเทพ บุญเติม, 2549)

รูปแบบเป็นสิ่งที่เป็นามธรรมของของจริงหรือภาพจำลองของสภาพการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งอาจอยู่ในลักษณะของรูปแบบเชิงกายภาพ (Physical Model) หรือรูปแบบเชิงคุณลักษณะ (Qualitative Model) โดยสามารถมองได้ว่าเป็นแบบจำลองที่เรียบง่ายหรือย่อส่วน (Simplified Form) ของปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่ผู้ศึกษาได้พัฒนาและจัดสร้างขึ้นเพื่อช่วยอธิบาย ทำความเข้าใจ หรือแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ ในปรากฏการณ์นั้น ๆ ได้อย่างชัดเจน ทั้งยังสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการพยากรณ์แนวโน้มของเหตุการณ์ หรือเป็นแนวทางในการวางแผนและดำเนินงานในด้านต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Tosi & Carroll, 1982)

นอกจากนี้ รูปแบบยังเป็นแบบอย่างของสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่สามารถใช้เป็นแนวทางในการสร้างซ้ำหรือเลียนแบบได้ เช่น ตัวอย่างการออกเสียงภาษาต่างประเทศที่ใช้เพื่อฝึกเลียนเสียงอย่างถูกต้องสำหรับผู้เรียน นอกจากนี้รูปแบบยังอาจอยู่ในลักษณะของแผนภูมิ รูปสามมิติ หรือสิ่งที่เป็นตัวแทนของวัตถุ หลักการ หรือแนวคิดบางอย่าง อีกทั้งยังอาจหมายถึงชุดของปัจจัยหรือตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน โดยรวมตัวกันเป็นองค์ประกอบที่แสดงออกถึงโครงสร้างหรือระบบ เช่น สัญลักษณ์ทางสังคม ซึ่งสามารถนำเสนอได้ทั้งในรูปของสูตรทางคณิตศาสตร์หรือการบรรยายด้วยภาษาธรรมดา เพื่อให้เข้าใจและประยุกต์ใช้ได้อย่างเป็นระบบ (Good, 1973)

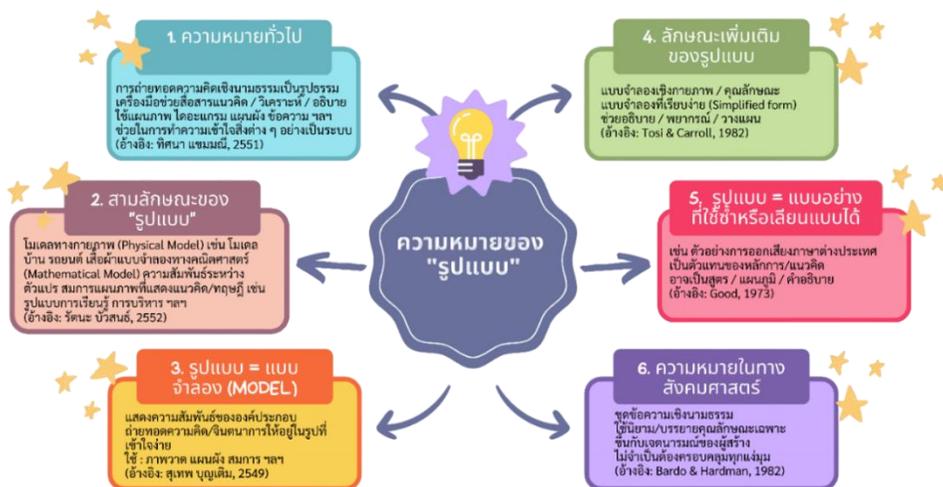
ในทางสังคมศาสตร์ “รูปแบบ” หมายถึง ชุดของข้อความเชิงนามธรรมที่ผู้วิจัยหรือผู้สนใจใช้เพื่อสะท้อนหรืออธิบายคุณลักษณะบางประการของปรากฏการณ์ที่กำลังศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้ในการนิยามหรือบรรยายคุณสมบัติเฉพาะอย่างใดอย่างหนึ่ง มิใช่การอธิบายปรากฏการณ์อย่างละเอียดครบถ้วนทุกแง่มุม ทั้งนี้ รูปแบบอาจมีรายละเอียดมากหรือน้อยเพียงใด

หรือจะมืองค์ประกอบใดบ้างนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับเจตนารมณ์และวัตถุประสงค์ของผู้สร้างรูปแบบ มิได้มีข้อกำหนดตายตัวตายตัว แต่สามารถปรับเปลี่ยนเพื่อให้เหมาะสมกับการอธิบายหรือทำความเข้าใจในบริบทของปรากฏการณ์ทางสังคมนั้น ๆ (Bardo & Hardman, 1982)

สรุปได้ว่า รูปแบบ (Model) คือ การถ่ายทอดแนวคิดหรือปรากฏการณ์ที่เป็นนามธรรมให้ง่ายต่อการเข้าใจอย่างเป็นระบบ โดยใช้วิธีต่าง ๆ เช่น ข้อความ แผนผัง หรือสมการทางคณิตศาสตร์ แบ่งได้เป็นหลายประเภท เช่น โมเดลทางกายภาพ โมเดลทางคณิตศาสตร์หรือโมเดลแสดงการทำงานของระบบต่าง ๆ รูปแบบทำหน้าที่เป็นเครื่องมือในการอธิบาย วิเคราะห์ คาดการณ์ และสื่อสารแนวคิด เพื่อสร้างความเข้าใจที่ชัดเจนในสิ่งที่ศึกษา การถ่ายทอดแนวคิดหรือปรากฏการณ์ที่เป็นนามธรรมให้ง่ายต่อการเข้าใจอย่างเป็นระบบ โดยใช้วิธีต่าง ๆ เช่น ข้อความ แผนผัง หรือสมการทางคณิตศาสตร์ สามารถเชื่อมโยงกับรูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมตามหลัก มัชฌิมาปฏิปทาได้อย่างชัดเจน เนื่องจากหลักมัชฌิมาปฏิปทาเป็นหลักธรรมเชิงนามธรรมที่เน้นความพอดีและการหลีกเลี่ยงความสุดโต่ง ซึ่งหากไม่มีการจัดสร้างเป็นรูปแบบหรือโมเดลที่เป็นระบบ ก็จะทำให้ยากต่อการนำไปใช้ในการบริหารจริง การสร้างรูปแบบการบริหารที่สะท้อนหลัก มัชฌิมาปฏิปทาจึงเป็นการแปลงแนวคิดทางธรรมให้กลายเป็นกระบวนการที่สามารถอธิบาย วิเคราะห์ คาดการณ์ และสื่อสารได้อย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ ทั้งยังช่วยให้ผู้เกี่ยวข้องสามารถเข้าใจแนวทางการบริหารร่วมกันอย่างชัดเจน เห็นบทบาท หน้าที่ และขอบเขตของการมีส่วนร่วมอย่างพอเหมาะพอควร อันเป็นการส่งเสริมการบริหารที่สมดุล ยั่งยืน และสอดคล้องกับหลักพุทธธรรม

ภาพที่ 1 ความหมายของรูปแบบ (Model)

ที่มา: กิจจพิภัช เกตุแก้ว, 2568

ความหมายของการบริหารแบบมีส่วนร่วม

นักวิชาการทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศที่มีความเชี่ยวชาญ รวมถึงผู้ที่ทำการวิจัยและเขียนตำราเกี่ยวกับการบริหารแบบมีส่วนร่วมมาอย่างยาวนาน ได้ให้ความหมายของการบริหารรูปแบบนี้ไว้อย่างหลากหลาย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

การบริหารแบบมีส่วนร่วม คือ การที่ผู้บริหารใช้เทคนิคการจูงใจให้พนักงานหรือผู้เกี่ยวข้องในกระบวนการทำงานได้มีโอกาสร่วมตัดสินใจและดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ โดยเปิดโอกาสให้ทุกคนมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ทั้งการคิด วิเคราะห์ ตัดสินใจ ปฏิบัติ และรับผิดชอบผลลัพธ์ เพื่อให้การทำงานมีคุณภาพสูง วิธีบริหารนี้ยังเปิดโอกาสให้ทุกคนไม่ว่าจะมีตำแหน่งหรือบทบาทใดเข้ามามีส่วนร่วมในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การรับรู้ข้อมูล การร่วมคิดกลยุทธ์ การลงมือทำ การร่วมตัดสินใจ และการประเมินผล ซึ่งช่วยให้ทุกฝ่ายตระหนักถึงหน้าที่และความรับผิดชอบของตนเอง (นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ และอินฉา ศิริวรรณ, 2560)

ในการบริหารแบบมีส่วนร่วมเป็นการเปิดโอกาสให้บุคคลได้มีส่วนร่วมในกระบวนการปฏิบัติงานในหลาย ๆ ด้าน เช่น การแสดงความคิดเห็น การตัดสินใจ การลงมือปฏิบัติงาน รวมถึงการประเมินผล ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้ทุกคนมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการทำงาน (จันทรานี สงวนนาม, 2553)

แม้แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วมจะมีหลากหลายมุมมอง แต่สิ่งสำคัญคือการเปิดโอกาสให้บุคคลหรือกลุ่มได้เข้าร่วมกิจกรรม ทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น การรับรู้ คิด ทำ ตัดสินใจ และติดตามผล ซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์จากการใช้ความรู้ ความสามารถ และทักษะของคนในองค์กรหรือท้องถิ่นเพื่อสังคม ผู้เข้าร่วมยังรู้สึกมีคุณค่า มีศักดิ์ศรี และตระหนักถึงหน้าที่และความรับผิดชอบ ส่วนผู้ที่ละเลยหรือไม่เข้าร่วม ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลใด ย่อมมีอำนาจน้อยกว่าผู้ที่มีส่วนร่วม และถือเป็นการแยกตัวออกจากสังคม (เมตต์ เมตต์การุณจิต, 2546)

นอกจากนี้การบริหารแบบมีส่วนร่วม (participative management) ยังเป็นกระบวนการที่ผู้ใต้บังคับบัญชาที่มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ โดยเน้นให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้ใช้ความเชี่ยวชาญ และความคิดสร้างสรรค์มาช่วยแก้ปัญหาทางการบริหารโดยผู้บริหารยอมแบ่งอำนาจการตัดสินใจให้กับผู้ใต้บังคับบัญชา ที่สำคัญคือ ต้องพยายามให้ผู้ใต้บังคับบัญชาได้มีส่วนร่วมตัดสินใจอย่างแท้จริงในเรื่องที่สำคัญขององค์กร ไม่ใช่เพียงการรับรู้และสัมผัสปัญหาเพียงผิวเผิน (William P. Anthony, 1978)

การบริหารแบบมีส่วนร่วมยังส่งเสริมกระบวนการที่ผู้ใต้บังคับบัญชาได้รับโอกาสในการมีส่วนร่วมเป็นแนวทางที่เปิดโอกาสให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเข้ามามีบทบาทในกระบวนการตัดสินใจร่วมกับผู้บริหาร แตกต่างจากแบบดั้งเดิมที่ผู้บริหารตัดสินใจเพียงลำพัง โดยมุ่งเน้นให้บุคลากรมีส่วนร่วมเสนอความคิดเห็น วางแผน และแก้ไขปัญหา ซึ่งช่วยให้พวกเขาารู้สึกเป็นเจ้าของงาน มีความรับผิดชอบร่วม และกระตือรือร้นในการทำงานมากขึ้น อีกทั้งยังช่วยเพิ่มคุณภาพของการตัดสินใจได้ด้วยมุมมองและประสบการณ์ที่หลากหลายจากผู้ปฏิบัติงานโดยตรง (Robbins, 1990)

สรุปได้ว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วม คือ การเปิดโอกาสให้สมาชิกในองค์กรมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและตัดสินใจเกี่ยวกับกิจกรรมต่าง ๆ ตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ ซึ่งช่วยสร้างแรงจูงใจ ความรับผิดชอบ และส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตยภายในองค์กร นำไปสู่การลดความขัดแย้ง และการบรรลุเป้าหมายร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งการบริหารแบบมีส่วนร่วมจะช่วยเปิดโอกาสให้สมาชิกในองค์กรร่วมแสดงความคิดเห็นและตัดสินใจ ซึ่งช่วยเสริมแรงจูงใจ ความรับผิดชอบ และส่งเสริมประชาธิปไตยภายในองค์กร มีความเชื่อมโยงกับหลักภูมิปัญญาที่เน้นความพอดีและความสมดุล โดยหลีกเลี่ยงความสุดโต่งทั้งในด้านอำนาจและการมีส่วนร่วม ส่งผลให้การบริหารเกิดความร่วมมือ ลดความขัดแย้ง และบรรลุเป้าหมายร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ

ความหมายของการบริหารแบบมีส่วนร่วม

ภาพที่ 2 ความหมายของการบริหารแบบมีส่วนร่วม
ที่มา: กิจจพิทักษ์ เกตุแก้ว, 2568

หลักการของการมีส่วนร่วม

หลักการการบริหารแบบมีส่วนร่วม นั้น นักวิชาการทั้งในประเทศและต่างประเทศได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับหลักการบริหารแบบมีส่วนร่วมไว้หลากหลายมุมมอง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

การบริหารแบบมีส่วนร่วมมีหลักการสำคัญ 6 ประการที่ช่วยเสริมประสิทธิภาพการทำงานร่วมกัน ได้แก่ 1) การกระจายและให้อำนาจการตัดสินใจในทุกๆระดับ เพื่อเพิ่มความรับผิดชอบและความรวดเร็ว 2) การสร้างความไว้วางใจระหว่างผู้บริหารกับผู้ใต้บังคับบัญชา 3) การร่วมกำหนดเป้าหมายและร่วมรับผิดชอบ 4) การให้อิสระในการดูแลตนเองและรับผิดชอบงาน 5) การสร้างความผูกพันและความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าขององค์กร และ 6) การใช้ข้อมูลที่ถูกต้อง ทันสมัยในการตัดสินใจ หลักการเหล่านี้ช่วยส่งเสริมการทำงานที่มีคุณภาพและสร้างความรับผิดชอบร่วมกันในการบรรลุเป้าหมายขององค์กร (นุชนาถ สอนสง, 2559)

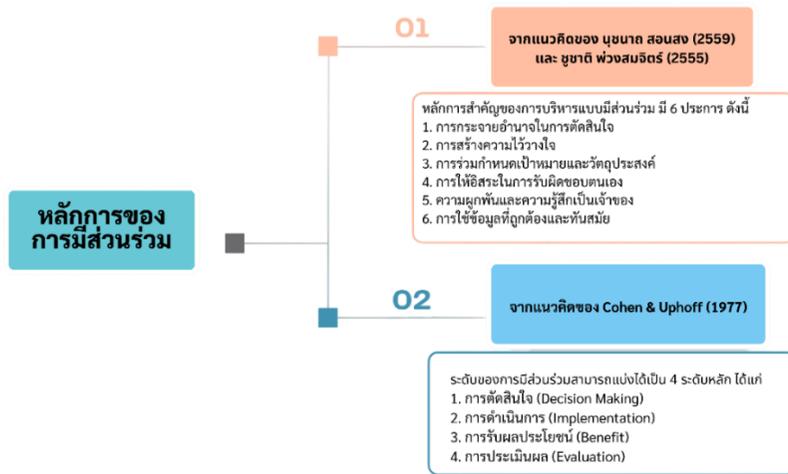

การบริหารแบบมีส่วนร่วมเน้นการเปิดโอกาสให้บุคลากรทุกระดับมีบทบาทในการตัดสินใจเรื่องสำคัญขององค์กร โดยการกระจายและให้อำนาจในการตัดสินใจส่งเสริมความรับผิดชอบและมุ่งเน้นประโยชน์ส่วนรวม ความไว้วางใจระหว่างผู้บริหารกับผู้ปฏิบัติงานเป็นพื้นฐานที่ช่วยให้การทำงานมีประสิทธิภาพ การกำหนดเป้าหมายร่วมกันช่วยลดความขัดแย้งและสร้างความเข้าใจในทิศทางเดียว การให้อิสระในการคิด ตัดสินใจ และรับผิดชอบต่อหน้าที่ส่งเสริมให้บุคลากรเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของในงาน ขณะเดียวกันการมีส่วนร่วมในกระบวนการต่าง ๆ ยังช่วยเสริมสร้างความผูกพันและความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งขององค์กร อีกทั้งการสื่อสารข้อมูลที่ถูกต้องและทันสมัยช่วยสนับสนุนการตัดสินใจให้เกิดผลลัพธ์ที่เหมาะสม ซึ่งทั้งหมดนี้ล้วนเป็นองค์ประกอบที่ช่วยให้การทำงานร่วมกันมีคุณภาพและความรับผิดชอบร่วมกันในการขับเคลื่อนองค์กร (ชูชาติ พ่วงสมจิตร, 2555)

การมีส่วนร่วมในการบริหารแบ่งได้เป็นสี่ระดับหลักที่ช่วยส่งเสริมประสิทธิภาพและความยั่งยืนขององค์กร ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจที่เปิดโอกาสให้บุคลากรเข้ามามีบทบาทในการกำหนดแนวทางสำคัญ ช่วยให้การตัดสินใจมีความหลากหลายและครอบคลุมมากขึ้น การมีส่วนร่วมในการดำเนินการส่งเสริมความรับผิดชอบและแรงจูงใจในการทำงาน การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ เช่น การได้รับโบนัสหรือโอกาสก้าวหน้า สร้างความพึงพอใจในการทำงาน และการมีส่วนร่วมในการประเมินผลซึ่งเปิดโอกาสให้บุคลากรสะท้อนความคิดเห็นและตรวจสอบผลลัพธ์อย่างโปร่งใส ทั้งหมดนี้เป็นองค์ประกอบที่ช่วยหล่อหลอมการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในองค์กร (Cohen & Uphoff, 1977)

สรุปได้ว่า หลักการของการมีส่วนร่วม คือ การกระจายและให้อำนาจในการตัดสินใจแก่สมาชิกในองค์กร บนพื้นฐานของความไว้วางใจซึ่งกันและกัน โดยทุกคนมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ รวมถึงร่วมกันรับผิดชอบต่อผลการดำเนินงาน ส่งเสริมให้เกิดความอิสระในการคิด การตัดสินใจ และการปฏิบัติงาน ซึ่งช่วยลดความขัดแย้งและสนับสนุนการพัฒนาองค์กรอย่างยั่งยืน หลักการของการมีส่วนร่วมที่มุ่งเน้นการกระจายอำนาจและให้อิสระในการตัดสินใจแก่สมาชิกในองค์กรบนพื้นฐานของความไว้วางใจซึ่งกันและกันนั้น สอดคล้องกับรูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมตามหลักมีชัยมาปฏิบัติอย่างชัดเจน โดยหลักมีชัยมาปฏิบัติเน้นความพอดีและความสมดุลในการดำเนินงาน ไม่เอนเอียงไปทางการรวมศูนย์อำนาจหรือการกระจายอำนาจจนไร้ทิศทาง การมีส่วนร่วมที่อยู่บนความพอดีจึงส่งเสริมให้สมาชิกมีอิสระในการคิด การตัดสินใจ และการปฏิบัติงานอย่างเหมาะสมภายใต้กรอบของเป้าหมายร่วมกันและความรับผิดชอบร่วม ซึ่งช่วยลดความขัดแย้งภายในองค์กร และนำไปสู่การพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนตามทางสายกลางที่สมดุลและมีเหตุผล

ภาพที่ 3 หลักการของการมีส่วนร่วม
ที่มา: กิจจพิภช เกตุแก้ว, 2568

ความหมายและความสำคัญของหลักมัชฌิมาปฏิปทา

“มัชฌิมาปฏิปทา” หรือ “ทางสายกลาง” คือหลักธรรมที่ทำหน้าที่เป็น “กระบวนธรรมแห่งการดำเนินชีวิต” ซึ่งไม่สุดโต่งไปทางกามสุขัลลิกานุโยค หรืออัตตกิลมณานุโยค หากแต่เป็นแนวทางการปฏิบัติที่ประกอบด้วยองค์ธรรมอันเป็นหลักแห่งการพัฒนาตน ทั้งในมิติส่วนบุคคลและสังคม กล่าวคือ อริยมรรคมีองค์แปด ซึ่งถือเป็นหัวใจของจริยศาสตร์เชิงพุทธนั้น ครอบคลุมการคิด การพูด การกระทำ การทำงาน และการพัฒนาจิตใจ โดยมีเป้าหมายเพื่อการหลุดพ้นจากทุกข์ และนำไปสู่ความสุขแท้จริงทั้งในปัจจุบันและอนาคต แนวคิดนี้สอดคล้องกับ “การบริหารแบบมีส่วนร่วม” (Participatory Management) ซึ่งเน้นการกระจายอำนาจ การเปิดพื้นที่ให้บุคคลในองค์กรหรือชุมชนมีโอกาสเสนอความคิดเห็น ตัดสินใจ และร่วมรับผิดชอบ โดยอาศัยหลักของปัญญา ศีล และสมาธิ อันเป็นแก่นแท้ของอริยมรรคแปดเป็นพื้นฐานในการขับเคลื่อน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2552)

คำสอนจากพุทธพจน์ที่เน้นการหลีกเลี่ยงสองสิ่งสำคัญในชีวิตของพระภิกษุ ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์และไม่เหมาะสมสำหรับการดำเนินชีวิตทางพระธรรม ได้แก่ 1) กามสุขัลลิกานุโยค ซึ่งหมายถึงการหมกมุ่นอยู่กับความสุขทางกามารมณ์ ซึ่งถือเป็นสิ่งที่ไม่เหมาะสมสำหรับพระอริยะ และ 2) อัตตกิลมณานุโยค หรือการประกอบความลำบากที่เกินความจำเป็น ซึ่งทำให้เกิดทุกข์ และก็ไม่ใช่ทางเดินของพระอริยะเช่นกัน พระพุทธองค์จึงทรงสอนให้ปฏิบัติตาม มัชฌิมาปฏิปทา หรือทางสายกลาง ซึ่งหมายถึงการหลีกเลี่ยงทั้งสองที่ สุดนี้ โดยมัชฌิมาปฏิปทาประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 8 ประการ ที่เรียกว่า อริยมรรคมีองค์ 8 ได้แก่ 1) สัมมาทิฐิ (เห็นชอบ) 2) สัมมาสังกัปปะ

(ดำริชอบ) 3) สัมมาวาจา (เจรจาชอบ) 4) สัมมากัมมันตะ (กระทำชอบ) 5) สัมมาอาชีวะ (เลี้ยงชีพชอบ) 6) สัมมาวายามะ (พยายามชอบ) 7) สัมมาสติ (ระลึกชอบ) และ 8) สัมมาสมาธิ (ตั้งจิตมั่นชอบ) ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นหลักการที่ช่วยให้บุคคลดำเนินชีวิตในทางสายกลางเพื่อบรรลุถึงการหลุดพ้นจากทุกข์ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

จากพุทธพจน์จะเห็นว่า มัชฌิมาปฏิปทา หรือทางสายกลางเป็นหลักปฏิบัติที่นำไปสู่การหลุดพ้นจากความทุกข์ตามคำสอนของพุทธปรัชญา โดยมีความหมายรวมไปถึงวิธีการดำเนินชีวิตประจำวันที่ไม่ตั้งหรือเข้มงวดจนเกินไป เช่น การปฏิบัติแบบที่ทำให้ตนเองเดือดร้อนและลำบาก (อัตตกลิณณานุโยค) และไม่หย่อนจนเกินไป เช่น การหมกมุ่นในกามสุข (กามสุขัลลิกานุโยค) ซึ่งทั้งสองอย่างนี้ถือเป็นการปฏิบัติที่ไม่เหมาะสมและไม่เป็นทางสู่การหลุดพ้นจากทุกข์ ดังนั้น มัชฌิมาปฏิปทา จึงเป็นทางสายกลางที่ไม่เอียงไปทางใดทางหนึ่งระหว่างทั้งสองสุดขั้วนี้ กล่าวคือเป็นแนวทางการปฏิบัติที่หลีกเลี่ยงจากการปฏิบัติที่ทำให้เกิดความลำบากหรือความหมกมุ่นทางกามารมณ์ ซึ่งในพุทธปรัชญาเห็นว่าแนวคิดทั้งสองนี้เป็นจริยศาสตร์ที่ไม่พาไปสู่ชีวิตที่ดีและไม่เหมาะสมกับการดำเนินชีวิตที่เป็นไปตามหลักธรรมของพระพุทธเจ้า (สุนทร ณ รังสี, 2552)

ความเห็นชอบหรือความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง ซึ่งเป็นพื้นฐานของการปฏิบัติธรรมในพุทธศาสนา จะประกอบไปด้วย ปัญญา หรือความรู้ใน อริยสัจ 4 ได้แก่ 1) ความรู้ในทุกข์ (ความทุกข์) 2) ความรู้ในทุกข์สมุทัย (เหตุเกิดแห่งทุกข์) 3) ความรู้ในทุกข์นิโรธ (ความดับแห่งทุกข์) และ 4) ความรู้ในทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา (ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งทุกข์) ซึ่งเป็นองค์ความรู้ที่สำคัญในการเข้าใจความทุกข์และทางออกจากทุกข์ ดังมีรายละเอียดเพิ่มเติม ดังนี้ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

1. สัมมาทิฐิ (Right View) ในการบริหารแบบมีส่วนร่วม การให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องแก่ทุกคนในองค์กรจะช่วยให้ทุกฝ่ายสามารถตัดสินใจร่วมกันอย่างมีข้อมูลที่ชัดเจนและถูกต้อง การให้ทุกคนเห็นถึงปัญหาหรืออุปสรรคในองค์กร และเข้าใจในสาเหตุของปัญหา จะทำให้การร่วมมือในการหาทางออกเป็นไปได้ไปอย่างมีประสิทธิภาพ

2. สัมมาสังกัปปะ (Right Thought) การคิดอย่างมีสติและปราศจากอารมณ์ที่ทำให้เกิดความขัดแย้ง เช่น การหลีกเลี่ยงการคิดในเชิงลบ การคิดในเชิงสร้างสรรค์และคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมจะช่วยเสริมสร้างความร่วมมือในทีมงาน ทำให้ทุกคนสามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพเดียวกัน

3. สัมมาวาจา (Right Speech) การสื่อสารในองค์กรที่โปร่งใสและเป็นมิตร การใช้คำพูดที่มีคุณค่าและสร้างสรรค์ เช่น การหลีกเลี่ยงการพูดเท็จ การพูดที่สร้างความขัดแย้ง หรือการพูดที่ไม่สร้างสรรค์ จะช่วยให้เกิดบรรยากาศที่ดีในการทำงานร่วมกัน และทำให้ทุกคนรู้สึกว่ามีคุณค่าและได้รับความเคารพ

4. สัมมากรรมันตะ (Right Action) การกระทำที่ถูกต้องและมีจริยธรรมในองค์กร เช่น การทำงานที่ไม่ขัดต่อหลักการขององค์กร การเลิกกระทำที่ไม่ถูกต้องหรือที่ทำให้เกิดความเสียหายแก่ผู้อื่น จะช่วยส่งเสริมวัฒนธรรมการทำงานที่ยั่งยืนและเป็นประโยชน์ต่อทุกฝ่าย

5. สัมมาอาชีวะ (Right Livelihood) การประกอบอาชีพในทางที่สุจริตและเหมาะสม รวมถึงการทำงานที่ไม่ขัดต่อจริยธรรมและคุณธรรมขององค์กร ในการบริหารแบบมีส่วนร่วม จะมีการส่งเสริมการทำงานที่สร้างประโยชน์ให้แก่ทั้งบุคคลและองค์กร โดยการหลีกเลี่ยงการทำกิจกรรมที่ผิดกฎหมายหรือผิดศีลธรรม

6. สัมมาวายามะ (Right Effort) การมีความเพียรพยายามในการทำงานร่วมกันเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในองค์กร การมุ่งมั่นที่จะพัฒนางานให้ดีขึ้น และการรักษามาตรฐานในการทำงาน จะช่วยให้องค์กรประสบความสำเร็จในการบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้

7. สัมมาสติ (Right Mindfulness) การมีสติในการทำงาน รู้ตัวตลอดเวลาเกี่ยวกับสิ่งที่ทำ และผลที่เกิดขึ้น ซึ่งช่วยให้การตัดสินใจและการทำงานเป็นไปอย่างรอบคอบ และลดข้อผิดพลาดในการทำงาน รวมถึงการตระหนักถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการกระทำของแต่ละบุคคล

8. สัมมาสมาธิ (Right Concentration) การตั้งจิตมั่นในการทำงานร่วมกัน การมีสมาธิในการทำงานช่วยให้ทุกคนสามารถมุ่งมั่นไปที่เป้าหมายเดียวกัน โดยไม่ถูกรบกวนจากสิ่งรบกวนภายนอก ซึ่งจะทำให้การทำงานร่วมกันมีประสิทธิภาพและลดความผิดพลาดในกระบวนการทำงาน เห็นได้จากพุทธพจน์ต่อไปนี้

นี่เป็นธรรมของบุคคลผู้ปรารถนาความเพียร ไม่ใช่ธรรมของบุคคลผู้เกียจคร้าน นี่เป็นธรรมของบุคคลผู้มีสติตั้งมั่น ไม่ใช่ธรรมของบุคคลผู้หลงลืมสติ นี่เป็นธรรมของบุคคลผู้มีใจตั้งมั่น ไม่ใช่ธรรมของบุคคลผู้มีใจไม่ตั้งมั่น นี่เป็นธรรมของบุคคลผู้มีปัญญา ไม่ใช่ธรรมของบุคคลผู้มีปัญญาดำเนิน” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

ภิกษุทั้งหลาย เรารู้ทั่วถึงธรรม 2 ประการ ธรรม 2 ประการ อะไรบ้าง คือ 1) ความไม่สันโดษเพียงแต่กุศลธรรมทั้งหลาย 2) ความไม่ทอดทิ้งในการบำเพ็ญเพียร... เพราะเหตุนี้แล เธอทั้งหลายพึงสำเหนียกอย่างนี้ว่า “เราจักเริ่มตั้งความเพียรไม่ย่อหย่อนว่า จะเหลืออยู่แต่หนึ่ง เอ็น และกระดูกก็ตามที เนื้อและเลือดในสรีระจงเหือดแห้งไปเถิด ยังไม่บรรลุผลที่พึงบรรลุด้วยเรี่ยวแรงของบุรุษ ด้วยความเพียรของบุรุษ ด้วยความบากบั่นของบุรุษแล้ว จักไม่หยุดความเพียร” ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงสำเหนียกอย่างนี้แล (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

ภิกษุทั้งหลาย รอยเท้าของสัตว์ที่เกี่ยวไปบนแผ่นดินทั้งหมดรวมลงในรอยเท้าช้าง รอยเท้าช้างชาวโลกกล่าวว่าเลิศกว่ารอยเท้าเหล่านั้น เพราะเป็นรอยใหญ่ แม้นั้นใด กุศลธรรมทั้งหมดก็ฉันนั้นเหมือนกัน มีความไม่ประมาทเป็นมูลรวมลงในความไม่ประมาท ความไม่ประมาท บัณฑิตกล่าวว่า เลิศกว่ากุศลธรรมเหล่านั้น ภิกษุผู้ไม่ประมาทพึงหวังข้อนี้ได้ว่า ‘จักเจริญอริยมรรคมีองค์ 8 ทำอริยมรรค มีองค์ 8 ให้มาก (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

สรุปว่า การกระทำทั้งแปดประการข้างต้น คือการกระทำตามหลักมัชฌิมาปฏิปทา เป็นการกระทำที่ประกอบด้วย ปัญญา ศีล และสมาธิ มีสัมมาทิฐิเป็นตัวนำ มีเจตนาที่เป็นกุศลเป็นแนวทางปฏิบัติตนเพื่อเกิดผลลัพธ์ของการกระทำ คือ พ้นทุกข์ หรือมีความสุข ทำให้มีชีวิตที่ดี ดังนั้นการปฏิบัติตามหลักมัชฌิมาปฏิปทา หรือหลักอริยมรรค 8 ประการ จึงเป็นทางที่ถูกต้อง ที่ให้ผลลัพธ์ของการกระทำ คือ มีความสุข เพื่อการมีชีวิตที่ดี การกระทำทั้งแปดประการตามหลักอริยมรรค ซึ่งประกอบด้วยสัมมาทิฐิเป็นแกนนำ และดำเนินไปด้วยปัญญา ศีล และสมาธินั้น คือ การปฏิบัติตามหลักมัชฌิมาปฏิปทาที่มุ่งสู่ความพ้นทุกข์และการมีชีวิตที่ดี ซึ่งมีความเชื่อมโยงกับรูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมอย่างลึกซึ้ง เพราะการบริหารที่ยึดหลักมัชฌิมาปฏิปทาจะมุ่งเน้นเจตนาอันเป็นกุศล ความเข้าใจที่ถูกต้อง ความรับผิดชอบร่วม และการดำเนินงานอย่างมีสติและสมดุลง โดยหลีกเลี่ยงความสุดโต่งทั้งในด้านอำนาจ การควบคุม หรือการละเลยบทบาทของผู้อื่น การนำหลักอริยมรรคมาเป็นแนวทางในการบริหารจึงไม่เพียงแต่ส่งเสริมความร่วมมือและการมีส่วนร่วมอย่างเหมาะสมเท่านั้น แต่ยังนำไปสู่การบริหารที่สร้างความสุข ความสงบ และความยั่งยืนในองค์กร

ภาพที่ 4 หลัก "หลักมัชฌิมาปฏิปทา"

ที่มา: กิจจพิภักช เกตุแก้ว, 2568

วิเคราะห์

การบริหารแบบมีส่วนร่วมตามหลักมัชฌิมาปฏิปทา เป็นแนวทางที่ผสมผสานหลักธรรมทางพุทธศาสนาเข้ากับกระบวนการบริหารจัดการอย่างสมดุล โดยเน้น "ทางสายกลาง" ซึ่งหมายถึงการหลีกเลี่ยงความสุดโต่งทั้งในเชิงอำนาจนิยมที่ผู้บริหารควบคุมทุกอย่างไว้แต่ผู้เดียว และความเป็นอิสระแบบไร้กรอบที่ขาดทิศทางร่วมกัน การบริหารเช่นนี้เปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นผู้บริหาร บุคลากร ชุมชน หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การวางแผน การตัดสินใจ การดำเนินงาน ไปจนถึงการติดตามและประเมินผล เพื่อให้เกิด

ความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของและความรับผิดชอบร่วมกัน ผู้บริหารจะต้องทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยการคนกลาง และผู้ประสานงานที่มีวิสัยทัศน์ สามารถรับฟังความคิดเห็นที่หลากหลายด้วยใจเป็นกลาง มีเมตตา ความเข้าใจ และวางตนด้วยความพอดี ไม่ยึดติดความเห็นของตนเอง และให้ความสำคัญต่อผลประโยชน์ร่วมมากกว่าผลประโยชน์เฉพาะกลุ่ม การยึดหลักธรรมาภิบาลที่ยังหมายถึงการดำเนินการที่สมดุลระหว่างประสิทธิภาพกับความเป็นธรรม โดยไม่เน้นเพียงผลลัพธ์ทางวัตถุจนละเลยคุณธรรม จริยธรรม และศักดิ์ศรีของมนุษย์ การบริหารในลักษณะนี้จึงส่งเสริมภาวะผู้นำที่ใช้ปัญญาและเมตตาอย่างมีคุณภาพ ตัดสินใจด้วยสติ ไม่เอนเอียงไปตามอคติ และคำนึงถึงความยั่งยืนขององค์กรหรือชุมชนอย่างแท้จริง สะท้อนให้เห็นว่าหลักธรรมาภิบาลนั้นเป็นหัวใจสำคัญของการบริหารในแนวพุทธที่แท้จริง ทั้งในมิติของความคิด พฤติกรรม และผลลัพธ์ที่สมดุลและยั่งยืน

สรุป

ผลลัพธ์ของการบริหารแบบมีส่วนร่วมตามหลักธรรมาภิบาล (Participatory Management based on the Middle Path) เป็นกระบวนการที่เน้นความสมดุล (Balance) ความร่วมมือ (Collaboration) และความยั่งยืน (Sustainability) โดยยึดหลักของพระพุทธศาสนาที่เน้น “ทางสายกลาง” (Middle Path) ซึ่งหลีกเลี่ยงความสุดโต่งในด้านการใช้อำนาจหรือการละเลยหน้าที่ การบริหารในรูปแบบนี้เปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นผู้นำ ผู้ใต้บังคับบัญชา หรือประชาชน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้มีบทบาทพร้อมในการเสนอความคิดเห็น ตัดสินใจ วางแผน ดำเนินการ และประเมินผล ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม 4 ระดับ ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making), การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ (Implementation), การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefit Sharing) และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) ทั้งหมดนี้ดำเนินไปภายใต้แนวทางของอริยมรรคมีองค์แปด (The Noble Eightfold Path) ที่เน้นสัมมาทิฐิ (Right View) ในการเข้าใจเป้าหมายองค์กร สัมมาสังกัปปะ (Right Intention) ในการวางแผนที่ไม่ลำเอียง สัมมาวาจา (Right Speech) ในการสื่อสารที่สร้างสรรค์ และสัมมากัมมัันตะ (Right Action) กับสัมมาอาชีวะ (Right Livelihood) ในการปฏิบัติงานอย่างสุจริต รวมถึงการพัฒนาองค์รวมอย่างตั้งใจ มีสติ และจดจ่อ (Right Effort, Right Mindfulness, Right Concentration) ผลที่เกิดขึ้นจากการบริหารในลักษณะนี้ คือความไว้วางใจ (Trust) ความรู้สึกเป็นเจ้าของ (Sense of Ownership) และการทำงานร่วมกันอย่างมีจิตสำนึก (Conscious Participation) ซึ่งช่วยเสริมสร้างการบริหารที่โปร่งใส มีประสิทธิภาพ (Effectiveness) และมีจริยธรรม (Ethics) นำไปสู่ความยั่งยืนขององค์กรในระยะยาว

ภาพที่ 5 “รูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมตามหลักมัชฌิมาปฏิปทา”
ที่มา: กิจจพิภัช เกตุแก้ว, 2568

ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1. สถานศึกษาควรกำหนดหลักมัชฌิมาปฏิปทาเป็นแนวทางสำคัญในการวางแผนพัฒนาองค์กร โดยเน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เช่น คณะครู ผู้เรียนผู้ปกครอง และชุมชน ในกระบวนการวางแผน กำหนดเป้าหมาย และตัดสินใจต่าง ๆ อย่างสมดุล ไม่เอนเอียงไปทางใดทางหนึ่ง
2. ผู้บริหารควรแสดงบทบาทผู้นำที่ยืดหลักพอดี มีวิสัยทัศน์ มีสติ ไม่ยึดติดความคิดเห็นของตนเองเพียงฝ่ายเดียว รับฟังอย่างเป็นกลาง และตัดสินใจด้วยเหตุผลที่ยืดประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก ไม่ใช่ความเด็ดขาดแบบอำนาจนิยม หรือปล่อยเสรีจนขาดเป้าหมาย
3. สถานศึกษาควรส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กรที่เปิดโอกาสให้ครู ผู้เรียนและผู้เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและตัดสินใจในเรื่องสำคัญ เช่น การบริหารกิจกรรม การจัดการเรียนรู้ การพัฒนาหลักสูตร หรือการดูแลพฤติกรรมผู้เรียนโดยต้องอยู่ในกรอบที่เหมาะสม ไม่สุดโต่งหรือขาดวินัย
4. สถานศึกษาควรส่งเสริมให้ครูและบุคลากรใช้สติและปัญญาในการแก้ปัญหา เช่น การบริหารความขัดแย้งระหว่างครู ผู้เรียนหรือผู้ปกครอง ด้วยเมตตาและความเข้าใจ ไม่ใช่อารมณ์หรืออคติ รวมถึงการบริหารงานที่ไม่ยึดติดผลสำเร็จเชิงปริมาณเพียงอย่างเดียว แต่ให้ความสำคัญกับคุณภาพและความเป็นธรรม

5. สถานศึกษาควรจัดกิจกรรมที่ปลูกฝังแนวคิดมัชฌิมาปฏิบัติ เช่น โครงการคุณธรรมจริยธรรม เวทีเสวนา หรือค่ายภูวนา ให้ครูและนักเรียนตระหนักในความพอดี ความรับผิดชอบต่อส่วนรวม และการอยู่ร่วมกันอย่างมีสันติ

6. สถานศึกษาควรประเมินความสำเร็จของการบริหารแบบมีส่วนร่วมอย่างรอบด้าน ไม่ใช่เฉพาะผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน แต่รวมถึงความพึงพอใจของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ความผูกพันของครูผู้เรียนและชุมชน ตลอดจนพฤติกรรมที่สะท้อนคุณธรรม ความรับผิดชอบ และการเคารพซึ่งกันและกัน

เอกสารอ้างอิง

- จันทร์ธานี สงวนนาม. (2553). ทฤษฎีและแนวปฏิบัติในการบริหารสถานศึกษา (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: บุ๊คพอยท์.
- ชูชาติ พ่วงสมจิตร. (2555). ประมวลสาระชุดวิชาประสบการณ์วิชาชีพประกาศนียบัตรบัณฑิตทางการศึกษา (พิมพ์ครั้งที่ 5). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ทิตนา แคมมณี. (2551). ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพมหานคร: ด้านสุทธาการพิมพ์.
- นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ และอินฉา ศิริวรรณ. (2560). การบริหารแบบมีส่วนร่วม. วารสารมหาจุฬาริชาการ, 4(1), 176-186.
- นุชนาถ สอนสง. (2559). การบริหารแบบมีส่วนร่วมของกลุ่มเครือข่ายส่งเสริมประสิทธิภาพการจัดการมัธยมศึกษาจังหวัด. ใน วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2552). พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พริณญา ศรีเรือง. (2559). การออกแบบความร่วมมือในการป้องกันอาชญากรรม ในเขตพื้นที่สถานีตำรวจภูธรเมืองปทุมธานี. ใน วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการเมืองการปกครอง สำหรับนักบริหาร. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- เมตต์ เมตต์การุณจิต. (2546). การบริหารจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วม. กรุงเทพมหานคร: บุ๊คพอยท์.
- รัตน์ บัวสนธ์. (2552). การวิจัยและพัฒนานวัตกรรมการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: คำสมัย.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. (2561). การบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม: เทคนิควิธีและการนำไปสู่การปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ.

- สุเทพ บุญเต็ม. (2549). การพัฒนารูปแบบการกำกับการติดตามสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน. ใน
วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สุนทร ณ รั้งสี. (2552). พุทธปรัชญาจากพระไตรปิฎก (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อดิศร ดีปานธรรม. (2561). การพัฒนารูปแบบการจัดการด้านความปลอดภัยแบบมีส่วนร่วมใน
สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. ใน วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต.
มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์.
- อภิชาจ พุกสวัสดิ์. (2564). นวัตกรรมการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- Anthony, W. P. (1978). Participative management. MA: Addison-Wesley.
- Bardo, J. W., & Hardman, A. M. (1982). Urban sociology: A Systematic. New York: F.
F. Peacock.
- Bryman, A. (1986). Leadership in organizations. London: Routledge & Kegan Paul.
- Cohen, J. M., & Uphoff, N. T. (1977). Rural development participation: Concept and
measure for project design, implementation and evaluation. Ithaca NY:
Rural Development Committee. Cornell University.
- Good, C. V. (1973). Dictionary of education (3rd ed.). New York: McGraw-Hill Book.
- Robbins, S.P. (1990). Organization theory: Structure, design, and applications.
Englewood Cliffs. Prentice Hall.
- Tosi, H. L., & Carroll, S. J. (1982). Management (2nd ed.). New York: John Wiley and
Sons.

มุมมองทางประวัติศาสตร์กับข้อห้ามในกิจกรรมทางเพศของภิกษุสงฆ์:

กรณีศึกษาจากพระวินัยปิฎก*

HISTORICAL PERSPECTIVES ON PROHIBITIONS
AGAINST SEXUAL ACTIVITY FOR BUDDHIST MONKS:
A CASE STUDY FROM THE VINAYA PITAKA

พินทร นามดี¹, สุรทิน พรหมสี^{2*}

Pintakhon Namdee¹, Surathin Promsri^{2*}

¹มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

¹Nakhon Pathom Rajabhat University, Thailand

²โรงเรียนวังไกลกังวล ในพระบรมราชูปถัมภ์

²Wang Klai Kangwon School Under the Royal Patronage of His Majesty the King, Thailand

*Corresponding author E-mail: suratinpp.sp@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มุ่งวิเคราะห์กิจกรรมทางเพศที่ปรากฏในพระวินัยปิฎกในฐานะเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ เพื่อนำเสนอภาพสะท้อนของกิจกรรมทางเพศในสังคมภิกษุสงฆ์สมัยพุทธกาลตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมของสงฆ์กับบริบทของสังคมอินเดียโบราณ โดยศึกษาจากเอกสารชั้นต้น และเอกสารชั้นรอง ผลจากการศึกษาปรากฏว่าข้อห้ามในสิกขาบทหลายข้อระบุถึงการแสดงออกทางเพศของภิกษุสงฆ์ ตั้งแต่พฤติกรรมทางเพศปกติไปจนถึงพฤติกรรมที่มีลักษณะพิสดาร สิ่งนี้สะท้อนให้เห็นว่าแม้สถาบันสงฆ์จะมุ่งเน้นการประพฤติพรหมจรรย์ แต่ธรรมชาติของความต้องการทางเพศยังคงปรากฏในหมู่ภิกษุสงฆ์ นอกจากนี้ การศึกษาพบว่าพฤติกรรมทางเพศของสงฆ์ในอดีตไม่ได้แตกต่างไปจากกรณีอื่นในยุคปัจจุบันมากนัก อย่างไรก็ตาม ความเสื่อมถอยของพระพุทธศาสนาก็ถูกอธิบายผ่านกรอบแนวคิดที่มองว่าอดีตเป็นยุครุ่งเรือง และปัจจุบันเป็นยุคแห่งความเสื่อมถอย แนวคิดนี้สอดคล้องกับความเชื่อเรื่องกาลจักรของศาสนาฮินดู ซึ่งแบ่งอายุของโลกออกเป็น 4 ยุค โดยปัจจุบันเป็นยุคกัลป์ที่เต็มไปด้วยความวุ่นวายและศีลธรรมเสื่อมถอย

อย่างไรก็ตาม การที่พระวินัยปิฎกต้องกำหนดกฎเกณฑ์เกี่ยวกับพฤติกรรมทางเพศของสงฆ์อย่างละเอียดเป็นหลักฐานที่ชี้ให้เห็นว่า ความต้องการทางเพศเป็นเรื่องธรรมชาติที่ฝังลึกอยู่ในมนุษย์ และไม่สามารถถูกกำจัดได้โดยสิ้นเชิง แม้ว่าสถาบันศาสนาจะพยายามกำหนดมาตรฐานความประพฤติของนักบวชเพื่อสร้างความแตกต่างจากฆราวาส และรักษาความศรัทธาของสังคมแต่ในที่สุดแล้วสภาพแวดล้อมทางสังคมและชีววิทยาของมนุษย์ยังคงเป็นปัจจัยที่ส่งอิทธิพลต่อพฤติกรรมทางเพศของบุคคลไม่ว่าจะแตกต่างกันในยุคสมัยใดก็ตาม

คำสำคัญ: พระวินัยปิฎก, กิจกรรมทางเพศ, ภิกษุสงฆ์

Abstract

This academic article aims to analyze sexual narratives found in the Vinaya Pitaka as historical evidence, presenting a reflection of sexual activities within the monastic community during the Buddha's time. It also examines the relationship between monastic behavior and the socio-cultural context of ancient Indian society by studying both primary and secondary sources. The study reveals that several Vinaya rules explicitly mention the sexual expressions of monks, ranging from conventional sexual behavior to more unconventional acts. This suggests that, despite the monastic institution's emphasis on celibacy, the natural presence of sexual desire remained among the monks. Furthermore, the study finds that monastic sexual behavior in the past was not significantly different from contemporary scandals involving the clergy. However, the decline of Buddhism is often interpreted through a conceptual framework that views the past as a golden age and the present as a period of deterioration. This perspective aligns with the Hindu concept of the Kalachakra, which divides the world's ages into four eras, with the present Kali Yuga being an age of chaos and moral decline.

Nonetheless, the detailed regulations on monastic sexual conduct in the Vinaya Pitaka serve as evidence that sexual desire is an inherent and inescapable aspect of human nature, which cannot be entirely suppressed. While religious institutions seek to establish behavioral standards for monks to distinguish them from laypeople and maintain public faith, social and biological factors continue to shape human sexual behavior across different historical periods.

Keywords: Vinaya Pitaka, Sexual Activities, Monk

บทนำ

ข้อบัญญัติทางเพศสำหรับภิกษุสงฆ์ในพระพุทธศาสนา ถือเป็นลักษณะสำคัญประการหนึ่งของพุทธศาสนา โดยปรากฏในสิกขาบทหลายข้อแห่งพระวินัยปิฎก ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับเรื่องทางเพศสำหรับนั้กบวชผู้ดำรงตนในสมณะพรหมจรรย์ ครอบคลุมถึงการร่วมเพศ การสำเร็จความใคร่ การสัมผัสร่างกายสตรี และการกล่าววาจาเกี่ยวพาราสี เป็นต้น (Horner, 1938) การชำระพรหมจรรย์ในหมู่นั้กบวชมิได้เป็นแนวปฏิบัติใหม่ หรือเป็นลักษณะเฉพาะของศาสนาพุทธ แต่ประการใด นั้กบวชในศาสนาและในนิกายอื่น ๆ จำนวนมาก นั้นย่อมยึดถือแนวปฏิบัตินี้เช่นเดียวกัน ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อบางประการของแต่ละศาสนา (Tambiah, 1976) สำหรับศาสนาพุทธการชำระพรหมจรรย์ และการละเว้นจากกามราคะในหมู่นั้กบวช ถือเป็นแนวทางการปฏิบัติที่สำคัญยิ่งเพื่อบรรลุถึงนิพพาน เนื่องด้วยการละเว้นจากกามราคะ จะช่วยลดโอกาสในการเข้าไปพัวพันกับกิเลสหนาาประการ ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติธรรมเพื่อบรรลุนิพพาน (Collins, 1998)

หลักปฏิบัติทางเพศของภิกษุสงฆ์ ได้รับการประมวลรวบรวมไว้ในพระไตรปิฎก ซึ่งเป็นคัมภีร์ศาสนาที่ได้รับการเคารพสูงสุดในศาสนาพุทธนิกายเถรวาท โดยพระไตรปิฎกนั้นได้รวบรวมพระธรรมวินัยอันเป็นคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า รวมถึงสิกขาบทอันเป็นหลักปฏิบัติของภิกษุสงฆ์จำนวนมาก ประเด็นที่น่าสนใจจากการศึกษาข้อปฏิบัติทางเพศในพระไตรปิฎก คือ การทำความเข้าใจบริบทแวดล้อมของสิกขาบทที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเพศเหล่านั้น เนื่องจากบทบัญญัติที่ปรากฏในพระวินัยปิฎก ได้สะท้อนถึงกรณีศึกษา และตัวอย่างของประเด็นทางเพศที่เกิดขึ้นจริงในอดีต ทั้งนี้ การพิจารณาพระไตรปิฎกในฐานะเอกสารทางประวัติศาสตร์มากกว่าการยึดถือเพียงสถานะคัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์ที่ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ ย่อมนำไปสู่ความรู้ความเข้าใจที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น อันจะสะท้อนถึงแนวความคิดของผู้รณาเอกสารภายใต้บริบททางสังคมในสมัยพุทธกาล หรือสมัยหลังจากนั้นของอินเดียได้ในระดับหนึ่ง

อย่างไรก็ตาม การศึกษาพระไตรปิฎกในฐานะเป็นเอกสารสำคัญชิ้นหนึ่งทางประวัติศาสตร์นั้นย่อมมีข้อจำกัดโดยธรรมชาติในด้านความเที่ยงตรงของข้อเท็จจริงที่ปรากฏในเอกสาร กล่าวคือเนื้อหาที่บรรจุอยู่ในพระไตรปิฎก อาจมีความคลาดเคลื่อนไปจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในสมัยพุทธกาล เมื่อครั้งที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังทรงดำรงพระชนม์ชีพอยู่ ทั้งนี้ เนื่องจากพระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี ของพุทธศาสนานิกายเถรวาท ได้รับการจารึกเป็นลายลักษณ์อักษรเป็นครั้งแรกในพุทธศตวรรษที่ 4 หรือประมาณ 500 ปีภายหลังพุทธปรินิพพาน (Horner, 1938) ก่อนหน้าการปรากฏขึ้นของตัวอักษร เนื้อหาในพระไตรปิฎกได้ถูกถ่ายทอดผ่าน "มุขปาฐะ" หรือการท่องจำสืบทอดกันมาเป็นระยะเวลาหลายร้อยปีซึ่งการสืบทอดเนื้อหาโดยอาศัยความทรงจำของบุคคลเป็นระยะเวลาหลายชั่วอายุคนนี้ย่อมเป็นไปได้ที่เนื้อหาจะเกิดการเปลี่ยนแปลง บิดเบือนหรือถูกเพิ่มเติม และตัดทอน ทั้งโดยเจตนา และโดยมิได้เจตนา ยิ่งไปกว่านั้นยังมีความเป็นไปได้ที่

เนื้อหาบางส่วนซึ่งได้รับการจรรยาไว้ในพระไตรปิฎก อาจมิได้มีมูลความจริงทางประวัติศาสตร์ หรือมิได้เคยเกิดขึ้นจริงในยุคพุทธกาล

ฉะนั้น ลักษณะความไม่ตรงกันของข้อเท็จจริงจากเอกสารหลักฐานในลักษณะดังกล่าว ถือเป็นประเด็นปกติวิสัยในการศึกษาทางประวัติศาสตร์ อย่างไรก็ตาม จุดมุ่งหมายของการศึกษาในครั้งนี้ มิได้มุ่งเน้นไปที่การพิสูจน์ความถูกต้องของเนื้อหาที่ปรากฏในพระไตรปิฎก หากแต่ความสำคัญของการศึกษาครั้งนี้ อยู่ที่การวิเคราะห์ว่า พระวินัยปิฎกได้ฉายภาพแนวความคิดเกี่ยวกับกิจกรรมทางเพศในสมัยพุทธกาลไว้อย่างไร และกิจกรรมทางเพศที่ได้รับการกล่าวถึงนั้น สามารถสะท้อนภาพบริบททางสังคมของชมพูทวีปในสมัยพุทธกาล ซึ่งอาจมีความแตกต่างหรือสอดคล้องกับสังคมไทยร่วมสมัยหรือไม่ อย่างไร ซึ่งองค์ความรู้ที่ได้นี้ย่อมเป็นส่วนสำคัญหนึ่งของฐานข้อมูลสำหรับการศึกษาในประเด็นที่กว้างขวางและลุ่มลึกเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาในมิติทางประวัติศาสตร์ต่อไปในอนาคต

พระวินัยปิฎก: หลักปฏิบัติสำหรับภิกษุสงฆ์

พระวินัยปิฎก คือ เนื้อหาหนึ่งใน 3 หมวด ของพระไตรปิฎกซึ่งประกอบด้วย 1) พระวินัยปิฎกว่าด้วยเรื่องหลักปฏิบัติของภิกษุ และภิกษุณีในพระพุทธศาสนา 2) พระสุตตันตปิฎก ว่าด้วยพระสูตรซึ่งเป็นการประมวลพระธรรมคำสั่งสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่เกิดขึ้นตามสถานที่และโอกาสต่าง ๆ และ 3) พระอภิธรรมปิฎก ว่าด้วยแก่นธรรมของพระพุทธศาสนา โดยไม่ยกบุคคล สถานที่ เหตุการณ์ หรือบริบทที่มาของการแสดงหลักธรรมดังกล่าวมาเกี่ยวข้อง

โดยหลักการแล้ว สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงวางหลักพระวินัยเพื่อเป็นแนวประพฤติปฏิบัติที่คณะสงฆ์พึงยึดถือร่วมกัน อันเป็นการธำรงความเป็นระเบียบวินัยในสังฆมณฑล ซึ่งประกอบด้วยสมาชิกจากภูมิภาคอันหลากหลาย ทั้งนี้ พระพุทธองค์มิได้ทรงบัญญัติพระวินัยไว้เป็นการล่วงหน้าตั้งแต่ปฐมกาลหากแต่ทรงบัญญัติขึ้นในภายหลัง เมื่อเกิดกรณีปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการประพฤติปฏิบัติตนของภิกษุ โดยเมื่อพระองค์ทรงพิจารณาถึงกรณีปัญหานั้นแล้ว ทรงบัญญัติพุทธบัญญัติขึ้นตามหลัง อันเป็นหลักการสำคัญในสิกขาบทนั้น ๆ (Horner, 1938) อย่างไรก็ตาม ในกาลต่อมา มักปรากฏผู้ล่วงละเมิดสิกขาบทดังกล่าวโดยอาศัยช่องโหว่ของบทบัญญัติที่ยังมิได้รัดกุม ทำให้พระองค์ต้องทรงบัญญัติข้อกำหนดอนุบัญญัติเพิ่มเติม เพื่อเสริมสร้างความรัดกุมของสิกขาบทให้สอดคล้องกับพระประสงค์ให้มากที่สุดเท่าที่จะกระทำได้

ตัวอย่างเช่น สิกขาบทแรกในพระวินัยว่าด้วยเรื่องการเสพเมถุน สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ากำหนดบัญญัติตอนแรกว่า “... ภิกษุใดเสพเมถุนธรรม เป็นปาราชิก หาสังวาสมิได้...” (มหาเถระสมาคม, 2549) แต่ต่อมาปรากฏว่า มีภิกษุบางรูปเสพเมถุนโดยเสพเมถุนกับลิงตัวเมียแทน ด้วยสำคัญว่า พุทธบัญญัติครอบคลุมแค่มนุษย์สตรีเท่านั้น ทำให้พระพุทธองค์ทรงมีอนุบัญญัติเพิ่มเติมให้ครอบคลุมถึงสิ่งมีชีวิตเพศหญิงอื่น ๆ ด้วย ดังความว่า “... ภิกษุใดเสพเมถุนธรรมโดยที่เสพ เมื่อกับสัตว์เดรัจฉานเพศเมีย เป็นปาราชิก หาสังวาสมิได้...” (มหาเถระสมาคม,

2549) ภิกษุผู้ได้กระทำการล่วงละเมิดสิกขาบทที่ได้บัญญัติไว้แล้ว ถือว่าเป็นผู้ต้องอาบัติ ลักษณะของอาบัติสามารถจำแนกได้หลายประเภท ดังนี้ 1) จำแนกตามลักษณะการแก้อาบัติ แบ่งเป็นอาบัติที่ต้องแล้วแก้ไม่ได้ กล่าวคือ เป็นอาบัติที่มีโทษร้ายแรง ไม่สามารถแก้ไขให้กลับคืนสู่สถานะเดิมได้ เช่น อาบัติปาราชิก ซึ่งเป็นเหตุให้ภิกษุขาดจากความเป็นภิกษุ และอาบัติที่ต้องแล้วแก้ได้ เป็นอาบัติที่มีโทษเบาลงมา สามารถแก้ไขได้ด้วยการปฏิบัติตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ในพระวินัย เช่น การสารภาพบาป การอยู่กรรม เป็นต้น 2) จำแนกตามเจตนาของผู้ล่วงละเมิด แบ่งเป็นอาบัติที่เกิดขึ้นโดยเจตนา เป็นอาบัติที่ภิกษุรู้ตัวว่ากระทำความผิด แต่ยังคงล่วงละเมิดสิกขาบทนั้น และอาบัติที่เกิดขึ้นโดยไม่มีเจตนา เป็นอาบัติที่ภิกษุกระทำไปโดยไม่รู้ตัวหรือไม่เจตนาที่จะล่วงละเมิด และ 3) จำแนกตามโทษแห่งอาบัติ แบ่งเป็นความผิดที่โลกิตีเดียน เป็นการกระทำที่ชาวโลกทั่วไปเห็นว่าไม่เหมาะสมจนเกิดการติเตียนขึ้น เช่น การกระทำที่ไม่เหมาะสมทางเพศ การดื่มสุรา เป็นต้น และความผิดที่เป็นโทษทางพระวินัย เป็นการกระทำที่ผิดพระวินัยแต่ชาวโลกอาจจะไม่ทราบหรือไม่เห็นว่าเป็นความผิด เช่น การฉันทอาหารในยามวิกาล การรับทรัพย์สินเงินทอง เป็นต้น

แต่การจำแนกลักษณะของอาบัติที่ให้ภาพเด่นชัดที่สุด คือ การจำแนกตามระดับความรุนแรงของอาบัติซึ่งสามารถจำแนกเป็นอาบัติ “อย่างหนัก อย่างกลาง และอย่างเบา” โดยอาบัติปาราชิกหรืออาบัติอย่างหนัก เป็นความผิดที่ไม่สามารถแก้ไขได้ ภิกษุรูปใดต้องอาบัติปาราชิกแล้วจะขาดจากสมณะเพศทันที และไม่สามารถกลับมาเป็นภิกษุได้อีก ปาราชิกสิกขาบทสำหรับภิกษุสงฆ์ มีทั้งหมด 4 ข้อ คือ 1) การเสพเมถุน 2) การลักขโมย 3) การฆ่าคนตาย และ 4) การอวดฤทธิมนุสย์ธรรมที่ไม่มีในตน ส่วนอาบัติสังฆาติเสสหรืออาบัติอย่างกลางนั้น ผู้ต้องอาบัติระดับนี้มี ความผิดที่พอแก้ไขได้โดยการอยู่กรรม และประพฤติวัตรปฏิบัติเป็นพิเศษชั่วระยะเวลาหนึ่ง สังฆาติเสสสิกขาบทสำหรับภิกษุสงฆ์มีทั้งหมด 13 ข้อ คือ 1) การทำให้น้ำอสุจิกเลื้อน 2) การจับต้องกายหญิง 3) การพูดเกี้ยวหญิง 4) การพูดให้บ่าวเรอกาม 5) การชกสี่ชายหญิง 6) การสร้างกุฎิอย่างไม่ถูกต้อง 7) การสร้างวิหารอย่างไม่ถูกต้อง 8) การใส่ร้ายภิกษุอื่นด้วยอาบัติปาราชิก 9) การแก่งสังฆมติแล้วใส่ความว่าปาราชิกโดยไม่มีมูล 10) การเป็นผู้นำยุยงให้สงฆ์แตกแยกกัน 11) การเป็นพวกของผู้ที่ทำให้สงฆ์แตกแยก 12) การเป็นผู้ว่ายาก สอนยาก แม้โดนตักเตือนแล้วก็ไม่เชื่อฟัง และ 13) การประจบคฤหัสถ์จนเสียชื่อเสียงของสงฆ์ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2560) ส่วนสิกขาบทอื่นที่เหลือทั้งหมด จัดอยู่ในสิกขาบทที่มีอาบัติอย่างเบา

การกำหนดระดับอาบัติอันเกิดจากการล่วงละเมิดสิกขาบทใดสิกขาบทหนึ่งนั้น ต้องพิจารณาเจตนา และผลของการกระทำเป็นส่วนประกอบด้วย ภิกษุที่ล่วงละเมิดสิกขาบทที่มีอาบัติอย่างหนักและอย่างปานกลาง แต่ผลของการกระทำนั้นไม่บรรลุวัตถุประสงค์อย่างเต็มที่ก็เพียงต้องโทษอาบัติในระดับเบาได้ เช่น ภิกษุที่พยายามฆ่าคนตายแต่เหยื่อไม่ตาย ภิกษุนั้นจะต้องอาบัติอุลลัจจัย ถือเป็นอาบัติระดับเบา ไม่ใช่ต้องอาบัติปาราชิก ทั้งนี้ จะเห็นได้ว่า การนำเอาผลของการกระทำมาพิจารณาระดับโทษด้วย แตกต่างจากแนวคิดบุญบาปซึ่งพิจารณาที่เจตนาเป็นสำคัญ (Gombrich, 2006) ทั้งนี้ ภิกษุผู้เป็นต้นเหตุให้เกิดบัญญัติในแต่ละข้อ จะได้รับการยกเว้นไม่ต้อง

อาบัติสำหรับการกระทำในครั้งนั้น เนื่องจากยังไม่มีข้อกำหนดเกิดขึ้น การกระทำนั้นจึงยังไม่มี ความผิด ทำนองเดียวกับการไม่มีผลย้อนหลังของกฎหมาย นอกจากนี้ สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ยังทรงกำหนดลักษณะของภิกษุบางประเภทที่ยกเว้นไม่ต้องอาบัติแม้มีการกระทำที่ล่วงละเมิด ลึกซึ้ง เช่น ภิกษุผู้ไม่รู้สิกขา ภิกษุผู้วิกลจริต ภิกษุผู้กระสับกระส่ายเพราะเวทนา เป็นต้น (พระ พรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2560)

สิกขาบทว่าด้วยเรื่องกิจกรรมทางเพศ

เรื่องทางเพศเป็นประเด็นสำคัญประเด็นหนึ่งในหลักพระวินัย ในสิกขาบท 227 ข้อ สำหรับภิกษุสงฆ์เป็นสิกขาบทที่เกี่ยวกับกิจกรรมทางเพศประมาณ 20 ข้อ และยิ่งเมื่อพิจารณา ระดับอาบัติของสิกขาบทเรื่องทางเพศเหล่านี้ จะพบว่าประเด็นทางเพศได้รับการจัดวางให้มีความสำคัญมากที่สุดเรื่องหนึ่ง ดังจะเห็นได้ว่าสิกขาบทเรื่องการเสพเมถุน ถูกกำหนดเป็นสิกขาบท ข้อแรก ในระดับปาราชิกสิกขาบทและสิกขาบทข้อนี้ได้อธิบายขยายความด้วยการยกตัวอย่าง และ กำหนดข้อห้ามย่อย ๆ อีกจำนวนมากจนกลายเป็นสิกขาบทที่มีเนื้อหายาวที่สุดบทหนึ่งในพระ วินัยปิฎก (Horner, 2001) สิกขาบทในระดับรองลงมาอย่างสังฆาติเสส สิกขาบท 13 ข้อ มีถึง 5 ข้อ ที่ว่าด้วยเรื่องทางเพศ อีกทั้ง ยังถูกจัดวางไว้เป็น 5 ข้อแรกของสิกขาบทในกลุ่มดังกล่าว หรือ สิกขาบทระดับต่อมาที่เรียกว่าอนิยต ทั้ง 2 ข้อ ก็เป็นบทบัญญัติเรื่องทางเพศเช่นกัน ไม่ว่าจะเป็ นบทบัญญัติเรื่องภิกษุอยู่ในที่ลับตา กับหญิงสองต่อสอง และบทบัญญัติเรื่องภิกษุอยู่ในที่ลับหูกับหญิง สองต่อสอง (Wijayaratna, 1990) เป็นต้น จะเห็นได้ว่า สิกขาบท 19 ข้อ แรกที่มีระดับอาบัติสูงสุด มีถึง 8 ข้อ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องทางเพศ การบัญญัติข้อสิกขาบททางเพศหลายข้อ และถูกจัดวางให้มีความสำคัญระดับสูง ย่อมแสดงให้เห็นแนวคิดในการควบคุมกิจกรรมทางเพศสำหรับภิกษุสงฆ์ใน พระพุทธศาสนา โดยเฉพาะการกำหนดหลักเกณฑ์เหล่านี้เป็นผลพวงมาจากเหตุการณ์จริงที่เกิดขึ้น จริ่งจากการกระทำของภิกษุสงฆ์ สิกขาบทว่าด้วยเรื่องทางเพศเหล่านี้จึงย่อมเป็นกระจกสะท้อน กิจกรรมทางเพศ ที่ปรากฏในสังคมพระภิกษุสงฆ์สมัยนั้นด้วยเช่นกัน โดยรายละเอียดในสิกขาบท ที่ว่าด้วยเรื่องทางเพศมี ดังต่อไปนี้

1. สิกขาบทว่าด้วยการเสพเมถุน

สิกขาบทข้อนี้มีต้นเหตุจากพระสุทิน ซึ่งครอบครัวต้องการให้ผลิตทายาทสืบสายสกุล ทดแทนตัวท่านเองที่ออกบวช พระสุทินยินยอมทำตามความต้องการของบิดาโดยการมีเพศสัมพันธ์ กับบอดิตภรรยา จนกระทั่งภรรยาตั้งครรภ์ และมีลูกสืบวงศ์ตระกูลต่อไป แต่เหตุดังกล่าวทำให้เกิด การโจษจัน จนองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าต้องกำหนดบัญญัติขึ้น ก่อนที่จะกำหนดอนุบัญญัติ เพิ่มเติมต่อไป อนุบัญญัติหรือคำอธิบายเพิ่มเติมทำให้ปรากฏลักษณะของการเสพเมถุนใน ความหมายที่ขยายกว้างขึ้นกว่าการร่วมเพศของภิกษุกับสตรีเท่านั้น เพราะจะครอบคลุมสิ่งมีชีวิต ประเภทอื่น และเพศอื่นด้วย สิกขาบทข้อนี้จำแนกสิ่งมีชีวิตที่พระภิกษุมีโอกาส เข้าไปร่วมเพศด้วย เป็น 3 ประเภท คือ มนุษย์ อมนุษย์ และสัตว์เดรัจฉาน ขณะเดียวกันก็จำแนกเพศของสิ่งมีชีวิตได้ 4

ประเภท คือ เพศหญิง เพศชาย กระเทยหรือบั้นเพาะก์ และสิ่งมีชีวิต 2 เพศ ซึ่งมีทั้งเพศหญิง และเพศชายในร่างเดียวกัน

เมื่อพิจารณาจากประเภทและเพศของสิ่งมีชีวิตแล้ว ลิกขาบทข้อนี้ยังแสดงช่องทางของการร่วมเพศเป็น 3 ทาง คือ ช่องทวารหนัก ช่องทวารเบาหรือช่องคลอด และช่องปาก ทั้งนี้ สิ่งมีชีวิตเพศหญิง และสิ่งมีชีวิต 2 เพศ จะมีช่องทางร่วมเพศครบทั้ง 3 ช่องทาง ขณะที่บั้นเพาะก์ และสิ่งมีชีวิตเพศชายจะมีเพียงทวารหนัก และปากเป็นช่องทางร่วมเพศเท่านั้น พระวินัยปิฎกยังแสดงลักษณะอาการร่วมเพศ โดยจำแนกตามระดับการสัมผัสของอวัยวะเพศชายกับช่องทางร่วมเพศของสิ่งมีชีวิตอื่น โดยแบ่งอาการออกเป็น 1) การสอดใส่อวัยวะเพศชายเข้าไปในช่อง 2) การเข้าไปถึงที่ 3) การหยุดอยู่กับที่ และ 4) การถอนอวัยวะเพศชายออกมา โดยในอาการทั้ง 4 ลักษณะนี้เมื่อใดที่ภิกษุผู้ร่วมเพศนั้นเกิดความยินดีแม้เพียงชั่วขณะหนึ่ง ให้ถือว่าภิกษุผู้กระทำการดังกล่าว ต้องอาบัติปาราชิก ขาดจากความเป็นภิกษุในทันที กรณีเดียวที่ภิกษุผู้อยู่ในอาการกิริยาเช่นนี้ไม่ต้องอาบัติ คือ "ต้องไม่ยินดีการเข้า ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ และไม่ยินดีการถอนออก"

จะพิจารณาได้ว่าเจตนาของภิกษุผู้กระทำการเป็นสิ่งสำคัญที่สุดสำหรับการตัดสินอาบัติในลิกขาบทนี้ ถ้าภิกษुरुบนั้นไม่ได้มีเจตนา และไม่เกิดความรู้สึกยินดีด้วยแม้แต่น้อย แม้จะเกิดกิริยาการร่วมเพศ เช่น การถูกข่มขืนหรือลักหลับ ภิกษुरुบนั้นย่อมไม่ต้องอาบัติ หรือในกรณีที่ภิกษุฝันว่าตัวเองได้ร่วมเพศ ย่อมถือว่าไม่ต้องอาบัติปาราชิกเช่นกัน เพราะไม่มีเหตุการณ์ล่วงละเมิดทางเพศเกิดขึ้นจริง ลิกขาบทข้อนี้ยังแสดงตัวอย่างที่พิสดารน่าสนใจเกี่ยวกับการร่วมเพศ ไม่ว่าจะเป็นการร่วมเพศกับลิงเพศเมีย การร่วมเพศกับบุคคลในครอบครัวไม่ว่าจะเป็นมารดา บุตรสาว พี่สาว และน้องสาวของตน รวมถึงการร่วมเพศกับตนเอง ดังกรณีของภิกษุที่หลังอ่อนมากจนสามารถก้มลงมาใช้ปากสำเร็จความใคร่ตนเองได้ หรือภิกษุที่มีอวัยวะเพศยาวผิดปกติจนสามารถจับอ้อมหลังสอดเข้าไปทางทวารหนักของตนเองได้ เป็นต้น ลักษณะกิจกรรมทางเพศที่กล่าวมานี้ล้วนแต่ต้องอาบัติปาราชิกด้วยกันทั้งสิ้น

ในความพิสดารที่ปรากฏในลิกขาบทนี้ เรื่องการร่วมเพศกับศพเป็นประเด็นใหญ่ที่มีตัวอย่างปรากฏเป็นหลักฐาน โดยเริ่มจากการแบ่งซากศพออกเป็น 2 ประเภท คือ ซากศพที่เนื้อตัวส่วนใหญ่ยังไม่ถูกสัตว์กัดแทะ และซากศพที่เนื้อตัวส่วนใหญ่ถูกสัตว์กัดแทะแล้ว การร่วมเพศกับซากสิ่งมีชีวิตประเภทแรกทำให้ภิกษुरुบนั้นต้องอาบัติปาราชิก แต่การร่วมเพศกับซากสิ่งมีชีวิตประเภทที่ 2 ซึ่งรูปลักษณ์ภายนอกได้กลายเป็นศพไปแล้วภิกษुरुบนั้นจะต้องอาบัติอุลลัจจัย ซึ่งถือเป็นเพียงอาบัติระดับเบา (Wijayaratna, 1990) โดยลักษณะเฉพาะต่าง ๆ ของการร่วมเพศกับศพ กำหนดระดับอาบัติให้แตกต่างกันไป ภิกษุที่สอดใส่อวัยวะเพศของตนผ่านทางแผลฉีกขาดบริเวณใกล้อวัยวะเพศของศพจะต้องอาบัติปาราชิก กรณีศีรษะหลุดออกมาจากร่างศพ ถ้าภิกษุสอดอวัยวะเพศเข้าไปในปากศพที่อ้าอยู่และมีการสัมผัสในปากภิกษुरुบนั้นต้องอาบัติปาราชิก แต่ถ้าสอดใส่เข้าไปในปากแล้วไม่เกิดการสัมผัส จะต้องเพียงอาบัติทุกกฏ หรืออีกกรณีหนึ่งที่น่ากระตุก

ศพมาเรียงกันเป็นรูปคน แล้วภิกษุนำอวัยวะเพศของตนจรดลงที่เครื่องหมายทางเพศ ของซากกระดูกนั้นภิกษุผู้นั้นต้องอาบัติทุกกฏ เป็นต้น แม้ว่าข้อกำหนดปลีกย่อยจำนวนมากที่ระบุไว้ในสิกขาบทข้อนี้ อาจเป็นกรณีที่ยังไม่เกิดขึ้นจริงก็ตามเพียงแต่เป็นการกำหนดโทษในเชิงป้องปราม แต่การบัญญัติเนื้อหาหลักของแต่ละสิกขาบทเป็นผลต่อเนื่องจากเหตุการณ์จริงที่เกิดขึ้น ขณะเดียวกันการระบุถึงกิจกรรมทางเพศจำนวนมากย่อมสะท้อนแนวคิดของคนอินเดียสมัยพุทธกาลในเรื่องกิจกรรมทางเพศในระดับหนึ่ง เป็นที่น่าสังเกตว่าย่อมต้องมีกรณีการร่วมเพศอย่างพิสดารส่วนหนึ่งได้ปรากฏขึ้นจริงในสมัยนั้น เช่น การร่วมเพศกับตนเอง เป็นต้น (Holt, 2017)

2. สิกขาบทว่าด้วยการสำเร็จความใคร่ด้วยตนเอง

สิกขาบทนี้มีสาเหตุมาจากพระเสยยสกะที่ทำตามคำแนะนำของพระอุทายี ด้วยการสำเร็จความใคร่ด้วยตนเองเพื่อคลายความกระสัน จนทำให้พระเสยยสกะที่เดิมเคย “...ชูบผอม เสร้าหมอง มีผิวพรรณคล้ำ มีผิวเหลืองขึ้น ๆ มีตัวสะพรั่งด้วยเส้นเอ็น...” เปลี่ยนไปเป็น “...มีน้ำมีนวลขึ้น มีอินทรีย์อิมเอิบ มีสีหน้าสดใสมีผิวพรรณผุดผ่อง...” (มหาเถระสมาคม, 2549) ซึ่งเมื่อสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทราบเรื่องดังกล่าว จึงได้กำหนดสิกขาบทข้อนี้ ห้ามการจงใจทำให้น้ำอสุจิกเลื้อน สิกขาบทข้อนี้ให้ความรู้เกี่ยวกับน้ำอสุจิไว้อย่างน่าสนใจหลายประการและมีความละเอียดอย่างมาก มีการแบ่งลักษณะน้ำอสุจิไว้ถึง 10 ประเภท ตามสี คือ เขียว เหลือง แดง ขาว สีเหมือนเปรี๊ยะ สีเหมือนน้ำท่า สีเหมือนน้ำมัน สีเหมือนนมสด สีเหมือนนมส้ม และสีเหมือนเนยใส ขณะเดียวกันก็ได้แจกแจงวัตถุประสงค์ของการปล่อยน้ำอสุจิออกเป็น 9 ลักษณะ คือ เพื่อหายโรค เพื่อความสุข เพื่อเป็นยา เพื่อให้ทาน เพื่อเป็นกุศล เพื่อบูชาญ เพื่อไปสวรรค์เพื่อเป็นพืชพันธุ์ เพื่อทดลอง และเพื่อความสนุก อีกทั้ง ยังได้แบ่งกรณีของการปล่อยอสุจิเป็น 5 กรณี คือ เมื่อเกิดความกำหนัด เมื่อปวดอุจจาระ เมื่อปวดปัสสาวะ เมื่อเวลาต้องลม และเมื่อถูกบึ้งชน (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

เป็นที่น่าสนใจว่าข้อมูลที่ถูกบันทึกลงในพระวินัยปิฎกเกี่ยวกับการเคลื่อนของน้ำอสุจิในสิกขาบทข้อนี้ น่าจะเป็นผลมาจากความตั้งใจสังเกต และรวบรวมข้อมูลโดยเฉพาะอันแสดงให้เห็นถึงความสนใจใคร่รู้ของคนสมัยพุทธกาลเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับน้ำอสุจิ จากการศึกษาพบว่าการบันทึกข้อมูลดังกล่าวในพระวินัยมีความละเอียดอย่างมาก เห็นได้จากมีการบันทึกข้อมูลที่สามารถจำแนกน้ำอสุจิออกเป็น 10 สี ซึ่งการจำแนกได้เช่นนี้อาจเป็นผลมาจากการเปรียบเทียบและเก็บตัวอย่างน้ำอสุจิจากคนจำนวนมาก หรือหากเก็บจากบุคคลเดียวกันอาจมีการเก็บในเวลาที่แตกต่างกันอย่างต่อเนื่อง ขณะที่วัตถุประสงค์ของการปล่อยน้ำอสุจิ ดูจะมีความหมายกว้างขวางกว่าในปัจจุบันที่เป็นเรื่องของความใคร่ และการสืบพันธุ์เพื่อดำรงวงศ์ตระกูลเป็นที่ตั้ง อีกทั้ง ยังรวมไปถึงวัตถุประสงค์ที่น่าสนใจอย่างอื่น ๆ เช่น เพื่อให้เป็นยา เพื่อเป็นกุศล หรือแม้กระทั่งเพื่อเป็นต้นกำเนิดแห่งพืชพันธุ์ เป็นต้น

โดยลักษณะการต้องอาบัติของสิกขาบทข้อนี้ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการสำเร็จความใคร่ด้วยมือตนเองเท่านั้น แต่ยังหมายรวมถึงเจตนาที่จะคลายความกำหนัดด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น นำอวัยวะ

เพศเสียดสีตรงระหว่างชาวฮอน สะตือ เกลียวทอง รักแร้ คอ ช่องหู มวยผม ง่ามมือของสตรี หรือ แม้แต่การสำเภาว เป็นต้น (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) หากการกระทำ กิจกรรมเหล่านี้มีเจตนาจนทำให้น้ำอสุจิกเลื้อน ให้ถือเป็นอาบัติสังฆาทิเสส แต่ในทางตรงกันข้าม ถ้าน้ำอสุจิของภิกษุเคลื่อนด้วยความไม่ตั้งใจ เช่น ขณะถ่ายอุจจาระหรือปัสสาวะ ถือว่าไม่ต้อง อาบัติ แต่หากมีความตั้งใจแม้ขณะปวดอุจจาระหรือปัสสาวะก็ถือว่าต้องอาบัติเช่นกัน ในขณะที่ การอาบน้ำร้อนก็เป็นสาเหตุของการเคลื่อนของน้ำอสุจิได้ โดยมีการจำแนกระดับของอาบัติใน การอาบน้ำร้อนไว้หลายกรณี ถ้าน้ำอสุจิกเลื้อนโดยไม่ตั้งใจ ไม่ต้องอาบัติ ถ้าภิกษุประสงค์ให้น้ำ อสุจิกเลื้อนขณะอาบน้ำร้อน แต่อสุจิไม่เคลื่อน ภิกษุผู้นั้นต้องอาบัติตุลลัจจัย แต่ถ้าตั้งใจแล้วทำจริง จนอสุจิกเลื้อน ภิกษุผู้นั้นต้องอาบัติสังฆาทิเสส ตามข้อกำหนดหลักของสิกขาบทข้อนี้

การตัดสินระดับอาบัติสำหรับกรณีที่เกิดการสัมผัสกับอวัยวะเพศของภิกษุ นอกจากเจตนา อันเป็นเครื่องกำหนดการกระทำเป็นเบื้องต้นแล้ว ผลลัพธ์สุดท้ายว่าน้ำอสุจิกเลื้อนจริงหรือไม่ก็เป็น สิ่งสำคัญ หากน้ำอสุจิกเลื้อนถือว่าต้องอาบัติสังฆาทิเสส แต่หากน้ำอสุจิไม่เคลื่อนให้ถือว่าอาบัติติ ทุกกฎ แต่หากเป็นกรณีที่ยังไม่เกิดการสัมผัสกับอวัยวะเพศระดับอาบัติจะลดลงมา ตัวอย่างเช่น กรณีที่ภิกษุจับอวัยวะเพศของภรรยาทำให้น้ำอสุจิของตัวเองเคลื่อน หรือภิกษุเพ่งดูอวัยวะเพศ หญิงจนน้ำอสุจิกเลื้อน เช่นนี้ ภิกษุดังกล่าวต้องอาบัติทุกกฎ ไม่ใช่อาบัติสังฆาทิเสส นอกจากนี้ การ สำเร็จความใคร่หรือกิจกรรมทางเพศต่าง ๆ ที่ปรากฏในสิกขาบทเกี่ยวกับการเสพเมถุน ได้เปิด มุมมองใหม่เกี่ยวกับพฤติกรรมทางเพศของคนในสมัยพุทธกาล โดยเฉพาะการบรรยายสภาพทาง กายที่เกิดขึ้นหลังการสำเร็จความใคร่ เช่น ในกรณีของพระเสยยสกะ ซึ่งชี้ให้เห็นถึงแนวคิดที่ว่าการ ปลดปล่อยความต้องการทางเพศอาจช่วยลดความกดดันทางร่างกาย อันอาจสะท้อนแนวคิดที่มี ความคล้ายคลึงกับความเข้าใจในยุคปัจจุบัน ขณะเดียวกันกิจกรรมทางเพศที่มีความพิสดารต่าง ๆ ซึ่งปรากฏอยู่ในพระวินัยปิฎกได้ชี้ให้เห็นในสมัยปัจจุบันต้องขบคิดด้วยเช่นกันว่าความต้องการทาง เพศเป็นธรรมชาติพื้นฐานของสิ่งมีชีวิต (ชลิดาภรณ์ ส่งสัมพันธ์, 2551) การนำประเด็นพฤติกรรม ทางเพศของคนสมัยรุ่นปัจจุบันมาสนับสนุนแนวคิดที่ว่าสังคมสมัยใหม่นั้นเสื่อมทรามกว่าสังคมใน สมัยอดีตนั้น อาจไม่ใช่แนวคิดที่มองปัจจุบันอย่างเป็นธรรมนัก เพราะจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ได้ชี้ให้เห็นว่ากิจกรรมทางเพศต่าง ๆ ในลักษณะพิสดารเช่นนี้ได้ดำรงอยู่คู่กับสังคมมนุษย์มาแต่ สมัยโบราณ ดังปรากฏอยู่ในสิกขาบททางเพศทั้ง 2 ข้อ รวมถึงสิกขาบทข้ออื่น ๆ ด้วย

3. สิกขาบทว่าด้วยการถูกต้องกายหญิง

สิกขาบทข้อนี้มีเหตุมาจากพระอุทายีซึ่งถือวิสาสะลูบคลำจับต้องหญิงผู้มาเยือนกุฏิของ ท่านจนเป็นที่เสื่อมเสียของสงฆ์ จนทำให้สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทข้อนี้ขึ้น โดยให้คำจำกัดความของลักษณะการถูกต้องกายหญิง ให้ครอบคลุมอาการต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการ ถูกจับคลำ ลูบลึง ลูบขี้้น ทับ อุ้ม จุด ผลัก กด รวมถึงการบีบ เป็นต้น ภิกษุที่ตั้งใจจับต้องกายหญิง ด้วยความกำหนดจะต้องอาบัติในระดับที่ขึ้นอยู่กับประเภทของสิ่งมีชีวิตที่ภิกษุจับต้องและความ รับรู้ของภิกษุนั้น ตัวอย่างเช่น กรณีที่ภิกษุไปจับต้องกายหญิง และภิกษุก็เข้าใจว่าสิ่งไปจับโดยมี

ความกำหนดเป็นสตรี กรณีนี้ภิกษุผู้นั้นต้องอาบัติสังฆาทิเสสตามบทบัญญัติหลัก แต่ถ้าเป็นกรณี
ที่ภิกษุเข้าไปจับต้องกายหญิงแต่เข้าใจว่าสิ่งที่เข้าไปจับนั้นเป็นบัณเฑาะก์ ภิกษุผู้นั้นจะต้องอาบัติ
อุลลัจจัย แทนที่จะเป็นอาบัติสังฆาทิเสส เป็นต้น (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
2539)

การจำแนกระดับอาบัติของสิกขาบทในกรณีต่าง ๆ จะขึ้นอยู่กับสิ่งมีชีวิตที่ภิกษุเข้าไป
จับต้องว่าด้วยความกำหนดหากเป็นชาย หรือสัตว์เดรัจฉาน ภิกษุผู้นั้นจะต้องอาบัติทุกกฎเท่านั้น
แต่หากเป็นบัณเฑาะก์ หรือสตรีก็จะต้องอาบัติในระดับที่สูงขึ้น นอกจากการสัมผัสโดยตรงแล้ว
ข้อบัญญัติในสิกขาบทข้อนี้ ยังหมายรวมถึงการสัมผัสของเนื้อด้วยกันด้วย เช่น เสื้อผ้า
เครื่องนุ่งห่มที่สวมใส่ หรือของที่โยน เช่น ผ้าเช็ดหน้า ผ้ารับของพระเคน เป็นต้น อย่างไรก็ตาม
หากเป็นลักษณะการสัมผัสที่ไม่ใช่การสัมผัสถูกต้องร่างกายโดยตรง ระดับโทษอาบัติจะลดลง
ตามลำดับ (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) จุดประสงค์ของสิกขาบทข้อนี้คือ
การลดโอกาสการละเมิดปาราชิกสิกขาบทข้อว่าด้วยการเสพเมถุน กล่าวคือ การสัมผัสต้องกาย
ระหว่างกันของภิกษุกับสตรีอาจนำไปสู่การร่วมเพศได้ เมื่อลดหรือห้ามถูกต้องกายกันเหตุอัน
นำไปสู่การร่วมเพศย่อมลดลงด้วย อย่างไรก็ตาม การสัมผัสต้องกายระหว่างภิกษุกับสตรีมีโอกาส
ที่จะเกิดขึ้นได้อย่างปกติ เช่น การเดินชนกัน การบังเอิญหรือมีอุบัติเหตุให้ต้องสัมผัสกัน หรือ
แม้กระทั่งการจับต้องภาชนะสิ่งของเดียวกัน เป็นต้น ดังนั้น จึงต้องพิจารณาเจตนาของการสัมผัส
ให้แน่ชัดว่าเป็นไปด้วยความกำหนดหรือไม่ ถ้าไม่มีความกำหนดเป็นเครื่องประกอบก็ไม่ต้องอาบัติ
แต่อย่างใด

4. สิกขาบทว่าด้วยการพูดเกี่ยวข้องกับสตรี

มูลเหตุของการบัญญัติสิกขาบทเกิดจากกรณีที่พระอุทายีได้พูดถึงสตรีที่มาเยี่ยมชมกุฏิของ
ในลักษณะ “...กล่าวชมบ้าง กล่าวติบ้าง ขอบ้าง อ้อนวอนบ้าง ถามบ้าง ย้อนถามบ้าง บอกบ้าง
สอนบ้าง ต่าบ้าง พาดพิงถึงวัจจรรค ปัสสาวรรค ...” ของหญิงเหล่านั้น (มหาเถรสมาคม, 2549)
จนนำมาสู่การกำหนดพุทธบัญญัติเป็นสิกขาบทข้อนี้ การระบุดังกล่าวสำหรับสิกขาบทข้อนี้มี
ความซับซ้อนยิ่งขึ้น เพราะนอกจากขึ้นอยู่กับประเภท ของสิ่งมีชีวิตและการรับรู้ของภิกษุ
เช่นเดียวกับสิกขาบทว่าด้วยการจับต้องกายสตรีแล้ว ยังขึ้นอยู่กับอวัยวะที่ภิกษุพูดพาดพิงถึง โดย
อวัยวะที่สำคัญมากที่สุด และสื่อเจตนาของการล่วงเกินทางเพศมากที่สุด คือ ทวารหนัก และ
อวัยวะเพศของสตรี ภิกษุที่พูดพาดพิงถึงอวัยวะดังกล่าว ย่อมต้องอาบัติสังฆาทิเสส แต่ถ้าเป็น
อวัยวะอื่น ๆ ระดับอาบัติก็จะลดลง เช่น หากพูดถึงท้องต้องอาบัติอุลลัจจัย แต่หากพูดถึงเท้าต้อง
อาบัติทุกกฎ เป็นต้น

สิกขาบทข้อนี้ยังหมายรวมถึงการพูดในลักษณะสองแง่สองง่าม หรือการพูดถึงสิ่งอื่น
ที่อาจเปรียบได้กับอวัยวะของสตรี เช่น กรณีการใช้ผ้าขนสัตว์เป็นอาสนะรองนั่งของภิกษุ เมื่อมีการ
กล่าวถึงขนของผ้า บางครั้งอาจสื่อความไปในทางอนาจารต่อสตรีได้ ตัวอย่างเช่น เธอมีขนแข็งแรง
เธอมีขนยุ่ง เธอมีขนหยาบ หรือเธอมีขนยาว เป็นต้น หรือกรณีที่ภิกษุที่มีความกำหนด เข้าไปช่วย

สตรีคนหนึ่งที่ทำงานอยู่ โดยพูดว่า “น้องหญิง ยืนขึ้นสิ ฉันจักทำเอง” หรือ “นั่งลงสิ” หรือ “นอนลงสิ” กรณีเช่นนี้ ภิกษุรูปดังกล่าวต้องอาบัติทุกกฏ เป็นต้น (มหาเถรสมาคม, 2549) สิกขาบทว่าด้วยเรื่องการพูดเกี่ยวกับสตรีนี้ แสดงให้เห็นลักษณะพฤติกรรมการล่วงละเมิดทางเพศบุคคลอื่นด้วยวาจาของคนในสมัยพุทธกาลได้ในระดับหนึ่ง ซึ่งมีตัวอย่างทั้งการละเมิดโดยตรง และการพูดเปรียบเปรยในลักษณะสองแง่สองง่าม การยกตัวอย่างโดยใช้ผ้ากัมพลหรือผ้าขนสัตว์ซึ่งเป็นสิ่งของที่ภิกษุใช้ แสดงให้เห็นว่าพฤติกรรมการเกี่ยวกับสตรี ได้ปรากฏในหมู่ภิกษุสงฆ์ผู้ถือเพศพรหมจรรย์มาแต่สมัยพุทธกาล ย่อมสะท้อนจิตสำนึกเรื่องการกดขี่ทางเพศที่ปรากฏในสังคมอินเดียสมัยนั้นที่บุรุษเป็นใหญ่ มองสตรีเป็นเพียงวัตถุที่สนองความต้องการทางเพศ ในขณะที่สังคมไทยเองก็ปรากฏพฤติกรรมการเกี่ยวกับสตรีมาแต่สมัยโบราณ เช่น การเกี่ยวกับสตรีของภิกษุในสมัยรัชกาลที่ 1 จนพระองค์ต้องทรงออกกฎหมายควบคุมวินัยสงฆ์หลายฉบับ (พระวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร, 2500)

5. สิกขาบทว่าด้วยการพูดให้บำเรอความใคร่ของตน

สิกขาบทข้อนี้มีเหตุมาจากพระอุทายีได้กล่าวหลอกล่อขอร่วมประเวณีกับสตรีฝ่ายผู้หนึ่งเป็นการตอบแทน หลังจากที่แสดงธรรมให้สตรีผู้นั้นฟังจนเสื่อมใสศรัทธา และยอมปวารณาตัวให้ พระอุทายีพึงพอใจต่อคำตอบตกลงของนางโดยไม่คิดจะมีความสัมพันธ์ทางเพศกับนางจริง ๆ แต่กลับต่อว่า และแสดงอาการดูหมิ่นว่าเป็นการกระทำที่ไร้ยางอาย จนหญิงฝ่ายคนนั้นไม่พอใจ และนำเรื่องดังกล่าวไปโจษจัน เมื่อสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงทราบ จึงบัญญัติสิกขาบทโดยกำหนดว่า “...ภิกษุใด กำหนดแล้วมีจิตแปรปรวนกล่าวคุณแห่งการบำเรอกามของตนในสำนักมาตุคาม ด้วยถ้อยคำพาดพิงเมถุนว่า น้องหญิง สตรีใด บำเรอผู้ประพฤติพรหมจรรย์ มีศีลมีกัลยาณธรรม เช่นเรา ด้วยธรรมนั้นเป็นยอดแห่งความบำเรอทั้งหลาย เป็นสังฆาติเสส...” (มหาเถรสมาคม, 2549)

ระดับอาบัติของสิกขาบทข้อนี้มีลักษณะเดียวกับสิกขาบทว่าด้วยเรื่องการจับต้องกายหญิง และการพูดเกี่ยวกับหญิง โดยพิจารณาจากประเภทของสิ่งมีชีวิต และความรับรู้ของภิกษุเช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตาม ไม่พบตัวอย่างหรือการแจจแจงรายละเอียดในสิกขาบทข้อนี้นัก เมื่อเทียบกับสิกขาบททางเพศที่กล่าวมาก่อนหน้านี้ รวมถึงเป็นสิกขาบทว่าด้วยเรื่องทางเพศที่สั้นที่สุดสิกขาบทหนึ่ง ทั้งนี้ เป็นเพราะกรณีการกล่าวคุณแห่งการบำเรอความใคร่ เป็นกรณีที่มีความจำเพาะเจาะจงในตัวเองมากอยู่แล้ว อีกทั้ง ลักษณะข้อห้ามของสิกขาบทนี้สามารถจัดรวมในสิกขาบทว่าด้วยการเสพเมถุน หรือว่าด้วยการพูดเกี่ยวกับหญิงได้ ภิกษุผู้กล่าวคุณของกามน่าจะมีความผิดอย่างเห็นได้ชัดอยู่แล้ว เมื่อพิจารณาจากหลักเกณฑ์ของสิกขาบทก่อนหน้านี้ แต่การมีข้อกำหนดลักษณะนี้แยกออกมาจากสิกขาบทอื่น มีความหมายโดยนัยที่เน้นให้เห็นว่าการเสพเมถุนของคฤหัสถ์เพื่อตอบแทนคุณ หรือหวังผลประโยชน์ตามความเชื่อ เช่น หวังทางไปสุนิพพาน หรือหวังทางสู่ความร่ำรวย ย่อมไม่ใช่สิ่งที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพึงปรารถนา แต่พระองค์ไม่สามารถกำหนดสิกขาบทสำหรับพุทธศาสนิกชนโดยทั่วไปได้ เพราะเป็นการล่วงละเมิดอิสรภาพของผู้ยึดมั่นศรัทธาในพระพุทธศาสนาจนเกินไป สิ่งที่พระองค์ทรงทำได้จึงเป็นการนำเสนอหลักธรรมเพื่อเป็นข้อ

เดือนสติให้คฤหัสถ์ลดกำหนด หรือความต้องการทางเพศที่ไม่เหมาะสมลง เช่น การละเมิดทางเพศ ต่อภิกษุ หรือสามี ภรรยา และบุตรธิดาของผู้อื่น เป็นต้น

6. สิกขาบทว่าด้วยการชกสือ

ต้นเหตุของการบัญญัติสิกขาบทนี้ เกิดจากพระอุทายีกระทำการเป็นพ่อสื่อขอหญิงสาว ให้กับชายหนุ่มคนหนึ่ง แม่ของหญิงสาวผู้นั้นรู้จักนับถือพระอุทายีจึงยอมยกลูกสาว แต่เพียงหนึ่งเดือนต่อมา ลูกสาวที่ออกเรือนไปกลับได้รับการปฏิบัติจากสามีเยี่ยงทาสได้รับความทุกข์ทรมานใจ เป็นที่ร้อใจของเจ้าสาว และแม่เจ้าสาว เมื่อสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงทราบเรื่อง พระองค์จึงกำหนดบัญญัติเรื่องการชกสือว่า “...ภิกษุใดชกสือ คือ บอกความประสังข์ของชายแก่หญิงก็ดี บอกความประสังข์ของหญิงแก่ชายก็ดี ในความเป็นภรรยาก็ตามในความเป็นชู้ก็ตาม เป็นสังฆาติเสส ...” (มหาเถรสมาคม, 2549)

เป็นที่น่าสังเกตว่าเมื่อเทียบสิกขาบทข้อนี้กับสิกขาบททางเพศอื่นที่กล่าวมาก่อนหน้า การชกสือเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางเพศของภิกษุสงฆ์น้อยมาก การชกสือจับคู่ของคฤหัสถ์ ไม่ใช่สิ่งที่สามารถตอบสนองความต้องการทางเพศโดยตรงของภิกษุได้ และอาจมองในแง่ที่ได้ดีด้วยว่า การเป็นธุระจัดการให้คฤหัสถ์ได้สมรสกันน่าจะเป็นเรื่องน่ายินดีในสังคมเสียด้วยซ้ำ แต่สิกขาบทข้อนี้ กลับถูกจัดวางให้อยู่ในระดับอาบัติสังฆาติเสสเทียบเท่ากับสิกขาบททางเพศอื่น เช่น การสำเร็จความใคร่ซึ่งมีความรุนแรงกว่าการชกสือเป็นอย่างมาก เป็นต้น

อาจพิจารณาโดยหลักการทั่วไปได้ว่าสิกขาบทข้อนี้ต้องการป้องกันให้ภิกษุตั้งตนอยู่ในสมณเพศ ไม่ควรเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับกิจของคฤหัสถ์ โดยเฉพาะเรื่องความรักของชายหนุ่มหญิงสาว ซึ่งเป็นเรื่องทางโลกที่ต้องตัดขาด อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาให้ลึกซึ้งขึ้นอาจสามารถอธิบายได้เช่นกันว่า การให้ความสำคัญกับเรื่องการชกสือ เป็นความพยายามในการควบคุมความคิดเรื่องเพศของภิกษุสงฆ์ในทางหนึ่งด้วย ทั้งนี้ แม้ว่าจะมีสิกขาบทควบคุมกายกรรม และวัจกรรมของภิกษุสงฆ์ในเรื่องทางเพศอยู่แล้ว แต่การแสดงออกในเรื่องทางเพศของภิกษุอาจส่งผ่านในลักษณะของการชกสือให้ประสบความสำเร็จ แม้ว่าการเป็นพ่อสื่อของภิกษุไม่อาจตอบสนองความต้องการทางเพศของตนได้โดยตรง แต่การที่ชกสือให้ชายหญิงสมรสกันได้ ในแง่หนึ่งอาจเป็นเครื่องมือตอบสนองความต้องการทางเพศที่ซ่อนอยู่ภายในแต่ไม่สามารถแสดงออกมาเองได้

นอกจากสิกขาบททั้ง 6 ข้อที่กล่าวมาข้างต้นแล้วยังมีสิกขาบทอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางเพศของภิกษุสงฆ์ เช่น ห้ามนั่งในที่ลับหลับตา กับหญิงสองต่อสอง ซึ่งอาจนำมาสู่การละเมิดสิกขาบทการเสพเมถุนหรือการพูดเกี่ยวพาราสีได้ ห้ามนอนร่วมห้องกับหญิง ห้ามเดินทางไกลร่วมกับผู้หญิง ห้ามสอนนางภิกษุณี หลังพระอาทิตย์ตกดินแล้ว เป็นต้น สิกขาบทเรื่องเพศทั้งหมดนี้เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ข้อกำหนดทางเพศในพระวินัยปิฎกมีความเข้มแข็งจวบจนปัจจุบัน

กิจกรรมทางเพศ: อดีตจนถึงปัจจุบัน

เรื่องราวทางเพศในพระวินัยปิฎกสะท้อนภาพส่วนหนึ่งของกิจกรรมทางเพศที่ปรากฏในสังคมสงฆ์สมัยพุทธกาล ดังตัวอย่างที่ระบุในสิกขาบททางเพศหลายข้อ สิ่งนี้แสดงให้เห็นว่าแม้แต่ภิกษุในพระพุทธศาสนาที่มีหน้าที่ประพฤติพรหมจรรย์ ก็ยังแสดงความต้องการทางเพศออกมาในหลายรูปแบบ ทั้งลักษณะแบบปกติ เช่น การสำเร็จความใคร่ด้วยตนเองไปจนถึงลักษณะที่พิสดาร เช่น การร่วมเพศกับศพ การร่วมเพศกับตนเอง เป็นต้นกิจกรรมทางเพศดังกล่าว ไม่ได้แสดงถึงสิ่งที่ปรากฏในสังคมสงฆ์เท่านั้น แต่น่าจะแสดงให้เห็นภาพกิจกรรมทางเพศที่ปรากฏในสังคมอินเดียสมัยพุทธกาลและสมัยหลังจากนั้นโดยทั่วไปด้วย เพราะสังคมพุทธเป็นสังคมเปิดกว้างที่สมาชิกสามารถเข้าและออกได้อยู่ตลอดเวลา อาจกล่าวได้ว่าพฤติกรรมของภิกษุสงฆ์เกี่ยวกับกิจกรรมทางเพศในสมัยพุทธกาลย่อมตั้งอยู่บนพื้นฐานพฤติกรรมของคนในสังคมอินเดียขณะนั้นเช่นกัน

ขณะเดียวกันพฤติกรรมทางเพศในลักษณะพิสดารที่ปรากฏอยู่ในพระวินัยปิฎกไม่ได้ต่างจากพฤติกรรมฆราวาสของภิกษุบางรูปในสมัยปัจจุบัน ที่นำความเสื่อมเสียมาสู่พระพุทธศาสนา ไม่ว่าจะเป็นการข่มขืนศพ หรือการร่วมเพศกับสัตว์ เป็นต้น (อมรินทร์ทีวี, 2567) แต่ความเสื่อมของพุทธศาสนาก็ได้รับการอธิบายว่าเป็นเพราะการพัฒนาทางวัตถุละเลยการพัฒนาทางจิตและทางศีลธรรม ทำให้สังคมแห่งวัตถุนิยมมีความเสื่อมทรามลงไม่ถึงงามเหมือนสังคมที่เคยเป็นมาในสมัยอดีตกาล การมองโลกในลักษณะที่มองอดีต ว่ามีความรุ่งเรืองที่สุด และจะเสื่อมถอยลงไปตามกาลเวลา เป็นการมองโลกตามแนวคิดของสังคมอินเดียโบราณที่อิงตามหลักศาสนาฮินดู โดยแบ่งอายุของโลกเป็น 4 ยุค ยุคปัจจุบัน คือ กลียุคซึ่งโลกมีความวุ่นวายมากที่สุด ศาสนาพุทธโดยเฉพาะในดินแดนไทยเองก็อยู่บนหลักความเชื่อนี้ไม่ต่างกันดังปรากฏอยู่จารึก หลักที่ 3 จารึกนครชุม พ.ศ. 1900 กล่าวคือ อายุของพระพุทธศาสนาของศาสดาแต่ละองค์มีช่วงเวลาของตนก่อนที่จะดับสลายไป ศาสนาของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าองค์ปัจจุบัน (พระสมณโคตม) จะมีอายุประมาณ 5,000 ปี จากนั้นจะเสื่อมถอยลงไปเรื่อย ๆ จนสูญสลายไปหรือที่ศาสนาพุทธเรียกว่า ปัญจอันตรธาน (คณะอนุกรรมการ พิจารณาจารึกเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทย, 2548) ส่วนในมิติของผู้ศึกษาประวัติศาสตร์เอง มีนักประวัติศาสตร์กลุ่มหนึ่งที่มีแนวคิดคล้ายคลึงกับแนวคิดของศาสนาฮินดูและศาสนาพุทธเช่นกันนักประวัติศาสตร์กลุ่มนี้เชื่อว่าอดีตน่าชื่นชมหลงใหล มีความสวยงาม เปี่ยมด้วยความน่าอภิรมย์ และอยากให้ปัจจุบันหวนกลับไปเหมือนดังเช่นอดีตอีก เช่นกรณีในกลุ่มนักประวัติศาสตร์ในยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการยกย่องยุคกรีกและโรมันว่าเป็นยุคที่มีความเจริญรุ่งเรืองในทุก ๆ ด้าน หรือนักประวัติศาสตร์ไทยในสมัยสร้างวัฒนธรรมไทยใหม่บางคนยกย่องเชิดชูยุคสุโขทัยว่าเป็นยุคสมัยแห่งความเจริญ เป็นต้น (พินิจกร นามดี, 2564)

เมื่อพิจารณาจากพฤติกรรมทางเพศที่ปรากฏขึ้นในพระวินัยปิฎก ย่อมเห็นได้ว่าสังคมสมัยก่อนไม่ได้เป็นสุข และเป็นระเบียบเรียบร้อยตามแนวความเชื่อดังกล่าว เพราะเพียงแค่ประเด็นเรื่องกิจกรรมทางเพศพบว่าภิกษุสงฆ์ผู้สมควรจะประพฤติตนอยู่ในพรหมจรรย์กลับมีการแสดงออก

ทางเพศอย่างพิสดารมากมาย จนดูเหมือนว่าหลักคำสอนหรือข้อกำหนดแม่บทไม่สามารถควบคุมพฤติกรรมทางเพศของภิกษุสงฆ์ได้ จนเป็นสาเหตุให้ต้องกำหนดอนุบัญญัติ และข้อกำหนดเพิ่มเติมอย่างละเอียดในพระวินัยปิฎกสิ่งนี้ ย่อมเป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นว่า กิจกรรมทางเพศเป็นเรื่องที่อยู่คู่กับสังคมนมนุษย์เสมอมา โดยเป็นเรื่องธรรมชาติตามความต้องการทางชีววิทยา อีกทั้งยังถูกกระตุ้นไว้ได้ง่าย แต่กระนั้นเพราะสถาบันศาสนา ได้การวางตำแหน่งตัวเองให้มีหน้าที่เป็นที่พึ่งทางใจและเป็นบรรทัดฐานทางศีลธรรมอันสูงส่งแก่บุคคลทั่วไป การประพฤติพรหมจรรย์อันเป็นการต่อสู้กับความต้องการพื้นฐานทางชีววิทยาของมนุษย์ ย่อมเป็นการสร้างความแตกต่างที่ชัดเจนระหว่างนักบวชกับคฤหัสถ์ในแทบทุกศาสนาซึ่งได้ส่งเสริมให้สถาบันศาสนาของตน กลายที่ยอมรับนับถือจากคนส่วนใหญ่ได้อย่างชัดเจนมากที่สุดประการหนึ่ง แต่สุดท้ายแล้วมนุษย์ย่อมไม่สามารถฝืนธรรมชาติทางชีววิทยาแห่งตนที่ต้องดำรงเผ่าพันธุ์ได้ ยิ่งมีการกำหนดระเบียบและหลักบัญญัติที่มากขึ้นเท่าไร ก็ยิ่งแสดงให้เห็นความต้องการปลดปล่อยทางเพศมากขึ้นเท่านั้น ภายใต้สมมติฐานเช่นนี้กิจกรรมทางเพศระหว่างอดีตจนถึงปัจจุบันของภิกษุสงฆ์ ย่อมไม่ได้มีระดับความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ เพราะความต้องการทางเพศของมนุษย์ยังคงมีอิทธิพลต่อกิจกรรมทางเพศล้ำไปกว่า ค่านิยม ศีลธรรม หรือสุนทรียภาพ ที่พัฒนาไปตามกาลเวลา (ธเนศ วงศ์ยานนาวา, 2567)

บทสรุป

พระวินัยปิฎกในฐานะหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่สามารถสะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมของภิกษุสงฆ์กับบริบททางสังคมของอินเดียสมัยพุทธกาล ได้สะท้อนให้เห็นถึงพฤติกรรมทางเพศที่หลากหลายของภิกษุสงฆ์ ตั้งแต่ลักษณะที่สอดคล้องกับพฤติกรรมทั่วไป ไปจนถึงพฤติกรรมที่มีลักษณะผิดแปลกไปจากบรรทัดฐานของสังคม การศึกษานี้แสดงให้เห็นชัดเจนว่าแม้สถาบันสงฆ์จะมีหลักการสำคัญในการธำรงพรหมจรรย์เพื่อแยกแยะสถานะของภิกษุจากฆราวาส และเพื่อรักษาครีธาของสังคม แต่ความต้องการทางเพศยังคงเป็นธรรมชาติพื้นฐานของมนุษย์ที่มีอาจจัดให้หมดสิ้นได้ ดังสะท้อนจากรายละเอียดของสิกขาบทเกี่ยวกับกิจกรรมทางเพศที่ได้รับการกำหนดไว้อย่างละเอียดและเคร่งครัดในพระวินัยปิฎก การที่พระวินัยปิฎกจำต้องมีการบัญญัติข้อกำหนดเกี่ยวกับกิจกรรมทางเพศของภิกษุสงฆ์อย่างรัดกุมและมีรายละเอียดเป็นจำนวนมาก เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ชี้ให้เห็นว่าพฤติกรรมทางเพศของภิกษุสงฆ์เป็นสิ่งที่ปรากฏอยู่จริง และยังคงแสดงให้เห็นถึงบริบททางสังคมในสมัยพุทธกาล ซึ่งมีได้แตกต่างจากบริบททางสังคมในยุคปัจจุบันมากนัก โดยเฉพาะในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมที่สังคมถือว่าเป็นเรื่องผิด ค่านิยมหรือศีลธรรม นอกจากนี้ข้อค้นพบยังสะท้อนถึงสภาพธรรมชาติของมนุษย์ในเรื่องความต้องการทางเพศที่มีอาจละทิ้งหรือขจัดออกไปได้โดยสิ้นเชิง แม้ว่าสถาบันศาสนาจะพยายามกำหนดมาตรฐานที่ชัดเจนในการปฏิบัติตนของนักบวชเพื่อแยกตนเองออกจากคฤหัสถ์ก็ตาม มันจึงเป็นความท้าทายแนวคิดที่มองว่าความเสื่อมของพระพุทธศาสนาเกิดขึ้นเฉพาะในยุคปัจจุบัน และ

ยังเป็นการเน้นย้ำถึงความต่อเนื่องของชนชาติรวมถึงพฤติกรรมมนุษย์ที่ยังคงดำรงอยู่มิได้เปลี่ยนแปลงอย่างมีนัย สำคัญไปตามยุคสมัย

เอกสารอ้างอิง

- คณะอนุกรรมการพิจารณาจารึกเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทย. (2548). ประชุมจารึกภาคที่ 8 จารึกสุโขทัย. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- ชลิตาภรณ์ ส่งสัมพันธ์. (2551). ประวัติศาสตร์ของเพศวิถี: ประวัติศาสตร์เรื่องเพศ/เรื่องเพศในประวัติศาสตร์ไทย. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสร้างความเข้าใจเรื่องสุขภาพสตรี.
- ธเนศ วงศ์ยานนาวา. (2567). 40 ปี การจากไปของ "มิเชล ฟูกอร์ด" จากประวัติศาสตร์ความบ้าถึงประวัติศาสตร์ เพศวิถี. เรียกใช้เมื่อ 12 กุมภาพันธ์ 2568 จาก <https://www.youtube.com/watch?v=XHIZyphd7jA>.
- พินธกร นามดี. (2564). วิธีการทางประวัติศาสตร์และประวัติศาสตร์ไทยตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์จนถึง พ.ศ. 2516. นครปฐม: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2560). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม (พิมพ์ครั้งที่ 17). กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิธรรมทาน.
- พิทยลาภพฤฒิยากร, พระวรวงศ์เธอกรมหมื่น .(2500). เรื่องพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงฟื้นฟูวัฒนธรรม. พระนคร: โรงพิมพ์ท่าพระจันทร์
- มหาเถรสมาคม. (2549). พระไตรปิฎกภาษาไทย: ฉบับเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในการจัดงานฉลอง สิริราชสมบัติสมบัตินครบ 60 ปี พุทธศักราช 2549. กรุงเทพมหานคร: มหาเถรสมาคม.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระวินัยปิฎก เล่มที่ 1 มหาวีถังค์ ภาค 1. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- อมรินทร์ทีวี. (2567). รายการทุบโต๊ะข่าว ประจำวันที่ 29 กรกฎาคม 2567. เรียกใช้เมื่อ 12 กุมภาพันธ์ 2568 จาก <https://www.youtube.com/watch?v=Ct6j5FsVKSM>.
- Collins, S. (1998). Nirvana and Other Buddhist Felicities. Cambridge University Press.
- Gombrich, R. F. (2006). Theravada Buddhism: A Social History from Ancient Benares to Modern Colombo (2nd ed.). London: Routledge
- Horner, I. B. (1938). The Book of the Discipline (Vinaya- Pitaka), Volume I (Suttavibhanga). London: Oxford University Press.
- Holt, J. C. (2017). Theravada Traditions: Buddhist Ritual Cultures in Contemporary Southeast Asia and Sri Lanka. Honolulu: University of Hawai'i Press.

Tambiah, S. J. (1976). *World Conqueror and World Renouncer: A Study of Buddhism and Polity in Thailand Against a Historical Background*. Cambridge University Press.

Wijayaratna, M. (1990). *Buddhist Monastic Life: According to the Texts of the Theravada Tradition*. Cambridge: Cambridge University Press.

ผลการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยใช้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษา
ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องความพอเพียง

และคุณลักษณะความพอเพียงของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น*

EFFECTS OF ACTIVE LEARNING MANAGEMENT USING CONTEMPLATIVE
EDUCATION ON LEARNING ACHIEVEMENT ON SUFFICIENCY AND
SUFFICIENCY CHARACTERISTICS OF LOWER SECONDARY STUDENTS

ณัชชา นิมอนงค์*, พิชชาติ แก้วพวง

Natcha Nimanong, Pichart Kaewpuang

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

Phranakhon Rajabhat University, Thailand

*Corresponding author E-mail: earnnch21@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยใช้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษาที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องความพอเพียงและคุณลักษณะความพอเพียงของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ก่อนและหลังเรียนด้วยการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยใช้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษา โดยใช้การวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi-Experimental Research) ประชากร คือ นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนนานาชาติจีน กรุงเทพมหานคร สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 30 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย แผนการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยใช้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษา มีค่าดัชนีความสอดคล้องเท่ากับ 1 แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องความพอเพียง มีค่าความยากง่ายอยู่ระหว่าง 0.30-0.70 ค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง 0.20-0.73 และค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.74 และแบบประเมินคุณลักษณะความพอเพียง มีค่าความสอดคล้อง (IOC) เท่ากับ 1 และค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.86 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติการทดสอบทดสอบค่าที กรณีกลุ่มตัวอย่างไม่เป็นอิสระจากกัน

ผลการวิจัยพบว่า:

1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องความพอเพียงของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นหลังการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยใช้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษาสูงกว่าก่อนเรียน
2. คุณลักษณะความพอเพียงของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นหลังการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยใช้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษาสูงกว่าก่อนเรียน

คำสำคัญ: การจัดการเรียนรู้เชิงรุก, จิตตปัญญาศึกษา, ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน, คุณลักษณะความพอเพียง

Abstract

The objectives of this research were to compare learning achievement on sufficiency and the sufficiency characteristics of lower secondary students through active learning management using contemplative education. This research is a quasi-experimental research. The population consisted of 30 lower secondary students, Chinese International school in Bangkok under the Office of the Private Education Commission, Ministry of Education, Thailand. during the second semester of the 2024 academic year. The research instruments included the active learning lesson plan based on the contemplative education had an Index of Item- Objective Congruence (IOC) of 1.00; an achievement test on sufficiency had a difficulty ranging from 0.30 to 0.70, a discrimination ranging from 0.20 to 0.73, and a reliability of 0.74; a sufficiency characteristics evaluation form had an Index of Item- Objective Congruence (IOC) of 1.00 and a reliability of 0.86. The statistics used for data analysis included the mean, standard deviation, and t-test for dependent samples.

The research results revealed that:

1. Learning achievement on sufficiency of lower secondary students after implementing active learning management using contemplative education higher than before the experiment.
2. Sufficiency characteristics of lower secondary students after implementing active learning management using the contemplative education was higher than before the experiment.

Keywords: Active learning management, Contemplative education, Learning achievement, Sufficiency characteristics

บทนำ

การศึกษาสมัยใหม่ตามแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 มีเป้าหมายให้พัฒนาผู้เรียนทุกด้านทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา รวมถึงจิตวิญญาณ พร้อมทั้งยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยนำทางสายกลางบนพื้นฐานของความสมดุล พอดี พอประมาณ มีเหตุผล และความรอบรู้เท่าทันโลกให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนและความอยู่ดีมีสุขของคนไทยการบูรณาการแบบองค์รวมที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาอย่างมีคุณภาพ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560; ทองแดง สุกเหลือง, 2566) เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ (Globalization) กับวัฒนธรรมการบริโภค ซึ่งความพอเพียงหมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีต่อการกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในภายนอก ทั้งนี้ ต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ (มูลนิธิ มงคลชัยพัฒนา, 2568) เศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดที่ชี้ให้เห็นการรู้จักพึ่งตนเองและการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างเกื้อกูล ไม่ฟุ้งเฟ้อ รู้จักประหยัดอดออม มีสติปัญญาและความเพียร รู้จักที่จะเฝ้าหาความรู้อยู่เสมอและรู้จักที่จะใช้ความรู้ รอบคอบและระมัดระวัง รวมทั้งตระหนักถึงความจำเป็นและความพอดีกับฐานะของตนเอง (ธนิดา วรฤทธิ์ และพิชาติ แก้วพวง, 2567)

จากการสังเกตพฤติกรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนนานาชาติจีน พบว่านักเรียนส่วนใหญ่ซื้อสิ่งของที่ไม่จำเป็นต่อการใช้งานในชีวิตประจำวัน ใช้จ่ายฟุ่มเฟือยเกินจำเป็นไม่รับฟังความเห็นของเพื่อนและคุณครูเพื่อนำไปปรับปรุงตนเอง และขาดการเตรียมพร้อมรับมือกับความเปลี่ยนแปลงในชีวิตประจำวัน จากการสัมภาษณ์ครูผู้สอนสะท้อนให้เห็นว่าคุณลักษณะความพอเพียง เช่น ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันของนักเรียน ยังไม่ได้รับการปลูกฝังอย่างเป็นระบบ นักเรียนหลายคนขาดทักษะในการบริหารจัดการทรัพยากรส่วนตัวขาดการตระหนักรู้ถึงคุณค่าของความพอเพียง และมีแนวโน้มที่จะใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือยหรือขาดการวางแผนการใช้ทรัพยากรอย่างรอบคอบ (เกียรติพงษ์ กลับดี, 2568) จากการสัมภาษณ์นักเรียนพบว่านักเรียนคิดว่าความพอเพียงเป็นเรื่องไกลตัวและเข้าใจยาก เพราะส่วนใหญ่คุ้นเคยกับวัฒนธรรมการบริโภคที่เน้นความสะดวกสบายและการใช้ทรัพยากรอย่างไม่มีข้อจำกัด นักเรียนบางคนยอมรับว่ายังไม่สามารถนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม (ภูรินทร์ คงพร, 2568) ปัญหาดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าหลักสูตรการเรียนการสอนที่ใช้ในโรงเรียนนานาชาติจีนยังไม่สามารถกระตุ้นให้นักเรียนเกิดความเข้าใจและซึมซับคุณค่าของความพอเพียงได้อย่างแท้จริง จำเป็นต้องมีแนวทางการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้นักเรียนสามารถเข้าถึงและประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนี้ในชีวิตจริงได้มากขึ้น

การเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) เป็นหลักการจัดการเรียนการสอนที่เน้นการจัดการเรียนรู้ด้วยเทคนิควิธีที่หลากหลาย โดยให้ความสำคัญกับผู้เรียนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเพื่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียนและผู้เรียนด้วยตนเอง เน้นการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริงและใช้การสนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (วิทเอก สว่างจิต, 2563) การเรียนการสอนเชิงรุกจึงมีบทบาทช่วยให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนสูงขึ้น ผู้เรียนจะเกิดความพึงพอใจในการเรียนการสอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนได้ลงมือกระทำมากกว่าที่ผู้เรียนจะเป็นฝ่ายรับอย่างเดียว (ปริยา สมพิช, 2559) สำหรับจิตตปัญญาศึกษาเป็นการศึกษาที่ให้ความสำคัญกับกระบวนการเรียนรู้โลกภายในของตนเอง จากการใคร่ครวญเชื่อมโยงประสบการณ์จากโลกภายนอกกับโลกภายในอย่างมีสติและปราศจากอคติ ทำให้เกิดความเข้าใจตนเองและผู้อื่น (อริสา สุมาลย์ และสาวิตรี เถาว์วิท, 2561) หลักจิตตปัญญาศึกษาประกอบด้วยหลักการพิจารณาด้วยใจอย่าง หลักความรัก ความเมตตา หลักการเชื่อมโยงสัมพันธ์ หลักการเผชิญความจริง หลักความมุ่งมั่น และหลักชุมชนแห่งการเรียนรู้ (สายฝน จันบุตรราช, 2561) โดยกระบวนการเรียนรู้ตามหลักจิตตปัญญาศึกษาประกอบด้วย 6 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การเห็นตามความจริง 2) การน้อมนำสู่ใจ 3) การใคร่ครวญด้วยใจ 4) การฝึกปฏิบัติ 5) การประเมินตน 6) การนำไปพัฒนา (สัญญา สาลีลิน, 2561) จากการศึกษางานวิจัยของวรวิฑูม เพ็งพันธ์ (2558) ที่ได้ศึกษาการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา:กรณีศึกษารายวิชาพัฒนากับการศึกษา พบว่า ผู้เรียนสามารถเพิ่มพูนความรู้ของตนเอง (พุทธิพิสัย) ผู้เรียนมีการเปลี่ยนแปลงเจตคติในการเรียนรู้ (จิตพิสัย) และผู้เรียนมีการเปลี่ยนแปลงในด้านทักษะต่อการเรียนรู้ (ทักษะพิสัย) ซึ่งสอดคล้องกับการสังเคราะห์งานวิจัยของ เมธิณี วงศ์วานิช รัมภกาภรณ์ (2558) พบว่า การออกแบบการเรียนรู้เป็นรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยมีจุดมุ่งเน้นการพัฒนาความรู้ของบทเรียนรวดเร็ว ดี จดจำได้นาน ผู้เรียนได้รับการพัฒนาปลูกฝังในค่านิยมที่พึงประสงค์เพื่อพัฒนาตนเองและมองเห็นคุณค่าในผู้อื่นในการเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ผู้เรียนมีโอกาสในการลงมือปฏิบัติจนคล่องแคล่วชำนาญการในทักษะต่าง ๆ ที่จำเป็น ดังนั้น เมื่อประยุกต์ใช้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษาเป็นการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยใช้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษา จึงช่วยพัฒนาผลสัมฤทธิ์เรื่องความพอเพียงและคุณลักษณะความพอเพียงได้

จากความสำคัญและปัญหาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงและคุณลักษณะความพอเพียงของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจเสริมสร้างผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงและคุณลักษณะความพอเพียงโดยใช้การจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยใช้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพและมีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคมอย่างจริงจัง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องความพอเพียงของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยใช้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษา

2. เปรียบเทียบคุณลักษณะความพอเพียงของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยใช้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็น การวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi-Experimental Research) โดยใช้แบบแผนการวิจัยแบบกลุ่มเดียวทดสอบก่อนและหลังเรียน (The Single Group Pretest Design) ตารางที่ 1 แบบแผนการทดลอง

กลุ่มทดลอง	การทดสอบก่อนเรียน	ทดลอง	การทดสอบหลังเรียน
E	T ₁ , T ₂	X	T ₁ , T ₂

สัญลักษณ์ที่ใช้ในการทดลอง

E แทน กลุ่มทดลอง

T₁ แทน การทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องความพอเพียง

T₂ แทน การประเมินคุณลักษณะความพอเพียง

X แทน การจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยใช้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษา

ประชากร

ประชากร นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนนานาชาติจีน กรุงเทพมหานคร สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 30 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง คือ แผนการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยใช้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษาที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ของกระทรวงศึกษาธิการ จำนวน 3 แผน รวม 6 ชั่วโมง แผนการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยใช้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษา มีการสร้างและหาคุณภาพตามขั้นตอนดังนี้

1.1 ศึกษาหลักสูตรแกนกลางศึกษาขั้นพื้นฐาน 2551 และรวบรวมจากหนังสือ เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.2 ดำเนินการสร้างแผนการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยใช้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษาตามลำดับขั้นตอนต่อไปนี้

1.2.1 วิเคราะห์เนื้อหาแนวการใช้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษานักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

1.2.2 จัดทำกำหนดการสอน โดยกำหนดระยะเวลาในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา

1.2.3 เขียนแผนการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยใช้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษาโดยคำนึงถึงองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ ชื่อหน่วยการเรียนรู้ สาระสำคัญ วัตถุประสงค์ กิจกรรมจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยใช้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษา สื่อการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล

1.3 เมื่อดำเนินการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยใช้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษา ได้ตรวจสอบความชัดเจนของแผนการของแผนการจัดการเรียนรู้อีกครั้งว่าส่วนต่าง ๆ ของแผนการจัดการเรียนรู้มีความสอดคล้องสัมพันธ์กันและได้แผนการจัดการเรียนรู้ จำนวน 3 แผน แผนละ 2 ชั่วโมง ใช้เวลาในการสอนรวม 6 ชั่วโมง

1.4 นำแผนการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยใช้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษาเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อตรวจสอบความถูกต้องความสอดคล้องกับความเหมาะสมระหว่างหน่วยเรียนสาระสำคัญ วัตถุประสงค์ การจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยใช้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษา สื่อการเรียนรู้ การวัดผลและประเมินผลแล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำ

1.5 นำแผนการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยใช้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษาที่ปรับปรุงแล้วนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมของเนื้อหา ภาษา คำถามที่ใช้ และสื่อประกอบที่มีความเหมาะสมกับวัย ด้วยการหาค่าความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับจุดประสงค์ของรายการประเมินแต่ละข้อ ด้วยการหาค่า IOC (Item-Objective Congruency) โดยตั้งเกณฑ์ค่าความสอดคล้อง ตั้งแต่ 0.50-1.00 ผลปรากฏว่าค่าความสอดคล้อง (IOC) เท่ากับ 1.00 จากนั้นปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องตามคำแนะนำ

1.6 ผู้วิจัยปรับแผนการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยใช้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษา ตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญแล้ว สุ่มแผนการจัดการเรียนรู้จำนวน 1 แผน ได้แก่ แผนที่ 1 เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง เรื่อง ความพอประมาณ ทดลองใช้กับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นที่ไม่ใช่ประชากรในการวิจัย คือ นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นโรงเรียนแห่งหนึ่งในเขตบึงกุ่ม จำนวน 30 คน เพื่อพิจารณาความเหมาะสมของเวลากิจกรรม พบว่า กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุกโดยใช้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษา มีข้อจำกัดเรื่องเวลา ผู้วิจัยต้องออกแบบกิจกรรมให้มีความกระชับขึ้น

1.7 นำแผนการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยใช้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษาที่ได้แก้ไขและปรับปรุงเรียบร้อยแล้ว จัดทำให้สมบูรณ์ และนำไปใช้กับประชากร คือ นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนนานาชาติจีน กรุงเทพมหานคร จำนวน 30 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย 1) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องความพอเพียง ซึ่งเป็นแบบทดสอบปรนัยชนิดตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ 2) แบบประเมินคุณลักษณะความพอเพียง

2.1 แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องความพอเพียง มีการสร้างและหาคุณภาพตามขั้นตอน ดังนี้

2.1.1 ศึกษาสาระการเรียนรู้กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น จากหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 เพื่อทราบหลักการ จุดมุ่งหมาย

โครงสร้าง เนื้อหา สารระ การเรียนรู้แกนกลาง ตัวชี้วัด แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และการวัดผลประเมินผล

2.1.2 วิเคราะห์เนื้อหาและจุดประสงค์โดยพิจารณาจากความสำคัญของจุดประสงค์การเรียนรู้ให้ครอบคลุมเนื้อหา

2.1.3 สร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องความพอเพียง นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นซึ่งเป็นแบบทดสอบปรนัยชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 60 ข้อ

2.1.4 นำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องความพอเพียงไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิจัยพิจารณา และให้ข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงแก้ไข

2.1.5 นำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องความพอเพียงที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา แล้วหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Objective Congruence: IOC) มีค่าตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไปถือว่ามีความสอดคล้องกับเกณฑ์ที่ยอมรับได้ ปรากฏว่า ค่าความสอดคล้อง (IOC) เท่ากับ 1.00 จากนั้นปรับปรุงแก้ไขภาษาที่ใช้ให้มีความเหมาะสมตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ นำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องความพอเพียง 30 ข้อไปทดลองใช้กับนักเรียน ซึ่งไม่ใช่ประชากร แต่มีลักษณะใกล้เคียงกับประชากร ในงานวิจัยครั้งนี้ คือ นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นโรงเรียนแห่งหนึ่งในเขตปทุมธานี จำนวน 30 คน จากนั้นวิเคราะห์หาค่าความยากง่าย (p) ค่าอำนาจจำแนก (r) และค่าความเชื่อมั่น ผลปรากฏว่าค่าความยากง่าย (P) อยู่ระหว่าง 0.30-0.70 ค่าอำนาจจำแนก (r) อยู่ระหว่าง 0.20-0.73 และค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.74

2.1.6 คัดเลือกแบบทดสอบที่มีค่าความยากง่าย อำนาจจำแนกที่เหมาะสมให้เหลือ 30 ข้อจากนั้นนำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องความพอเพียงไปใช้เป็นเครื่องมือในการวิจัยโดยทดลองกับประชากร คือ นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนนานาชาติจีน กรุงเทพมหานคร จำนวน 30 คน

2.2 แบบประเมินคุณลักษณะความพอเพียง มีการสร้างและหาคุณภาพตามขั้นตอน ดังนี้

2.2.1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสร้างแบบประเมินคุณลักษณะความพอเพียงจากนั้นสร้างแบบประเมินคุณลักษณะความพอเพียง

2.2.2 กำหนดเกณฑ์การให้คะแนนคุณลักษณะความพอเพียงซึ่งวิเคราะห์คุณลักษณะความพอเพียงของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นโดยการให้คะแนนและนำมาแปลผลดังนี้ 5 =ระดับมากที่สุด, 4 =ระดับมาก, 3 =ระดับปานกลาง, 2 =ระดับน้อย และ 1 =ระดับน้อยที่สุด และกำหนดการแปลความหมายค่าเฉลี่ยของคุณลักษณะความพอเพียงตามเกณฑ์ที่กำหนด ดังนี้ 4.51-5.00 =ระดับมากที่สุด, 3.51-4.50 =ระดับมาก, 2.51-3.50 =ระดับปานกลาง, 1.51-2.50 =ระดับน้อย และ 1.00-1.50 =ระดับน้อยที่สุด

2.2.3 นำแบบประเมินคุณลักษณะความพอเพียงของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษา ตรวจสอบแล้วนำมาปรับปรุง

2.2.4 นำแบบประเมินคุณลักษณะความพอเพียงของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ปรับปรุงแล้วเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน พิจารณาลงความเห็นว่าแบบประเมินมีความถูกต้องตามหลักวิชาการและเหมาะสมกับการนำไปประเมินคุณลักษณะความพอเพียงของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ผลปรากฏว่า ค่าความสอดคล้อง (IOC) เท่ากับ 1 และปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ

2.2.5 นำแบบประเมินคุณลักษณะความพอเพียงของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ไปทดลองใช้กับนักเรียนซึ่งไม่ใช่ประชากรแต่มีลักษณะใกล้เคียงกับประชากร คือ นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นโรงเรียนแห่งหนึ่งในเขตบึงกุ่ม จำนวน 30 คน แล้วนำมาหาค่าความเชื่อมั่นตามวิธีสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค ได้ค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.86

2.2.6 นำแบบประเมินคุณลักษณะความพอเพียงของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ที่แก้ไขสมบูรณ์แล้ว จัดพิมพ์เป็นฉบับที่สมบูรณ์แล้วนำไปใช้กับประชากร คือ นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนนานาชาติจีน กรุงเทพมหานคร จำนวน 30 คน

3. การทดลองและเก็บรวบรวมข้อมูล การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจะดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล มีขั้นตอนดังต่อไปนี้

3.1 ปฐมนิเทศเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยใช้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและทดสอบก่อนเรียนโดยใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องความพอเพียง และแบบประเมินคุณลักษณะความพอเพียงของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

3.2 ผู้วิจัยดำเนินการทดลองสอนโดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยใช้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษาจำนวน 3 แผน แผนละ 2 ชั่วโมง เป็นเวลา 6 ชั่วโมง

3.3 เมื่อผู้วิจัยดำเนินการสอนเสร็จสิ้นในแต่ละแผนการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยใช้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษา ผู้วิจัยทดสอบหลังเรียนโดยใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องความพอเพียง จากนั้นประเมินหลังเรียนโดยใช้แบบประเมินคุณลักษณะความพอเพียงของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

4.1 วิเคราะห์ข้อมูลผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องความพอเพียง โดยเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องความพอเพียงของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นโดยใช้สูตรการทดสอบค่าที กรณีกลุ่มตัวอย่างไม่เป็นอิสระจากกัน (t-test for Dependent Samples)

4.2 วิเคราะห์คุณลักษณะความพอเพียงของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นโดยใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน จากคะแนนที่ได้จากการประเมินคุณลักษณะความพอเพียง

5. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่

5.1 สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

5.2 สถิติที่ใช้ในการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ ได้แก่ ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ค่าอำนาจจำแนก (r) ค่าความยากง่าย (p) ค่าความเชื่อมั่นโดยใช้สูตร KR-20 ของคูเดอร์ ริชาร์ดสัน และค่าความเชื่อมั่นตามวิธีสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค

5.3 สถิติที่ใช้ในการตรวจสอบสมมติฐาน คือ สถิติการทดสอบค่าที กรณีกลุ่มตัวอย่างไม่เป็นอิสระจากกัน (t-test for Dependent Samples)

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องความพอเพียง และคุณลักษณะความพอเพียงของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นก่อนและหลังเรียนโดยใช้การจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยใช้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษา ซึ่งสามารถเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลได้ดังนี้

ตารางที่ 2 ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องความพอเพียงของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นก่อนและหลังการเรียนรู้เชิงรุกโดยใช้จิตตปัญญาศึกษา

กลุ่มทดลอง	N	μ	σ
ก่อนเรียน	30	14.93	3.352
หลังเรียน	30	28.97	1.810

จากตารางที่ 2 ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องความพอเพียงของนักเรียนมัธยมศึกษา ตอนต้นก่อนและหลังการเรียนรู้เชิงรุกโดยใช้จิตตปัญญาศึกษา พบว่า ค่าเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องความพอเพียงก่อนเรียนมีค่าเท่ากับ 14.93 ค่าเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องความพอเพียงหลังเรียนมีค่าเท่ากับ 28.97 เมื่อเปรียบเทียบกับสถิติทดสอบค่าที พบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องความพอเพียงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น หลังการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยใช้จิตตปัญญาศึกษาหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 3 ผลการเปรียบเทียบคุณลักษณะความพอเพียงของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นก่อนเรียนและหลังเรียนโดยใช้การจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยใช้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษา

คุณลักษณะความพอเพียง	ก่อนเรียน			หลังเรียน		
	μ	σ	แปลผล	μ	σ	แปลผล
ความพอประมาณ	3.31	0.61	ปานกลาง	4.91	0.19	มากที่สุด
ความมีเหตุผล	3.39	0.62	ปานกลาง	4.90	0.21	มากที่สุด
การมีภูมิคุ้มกันที่ดี	3.69	0.72	มาก	4.89	0.23	มากที่สุด
รวม	3.46	0.56	ปานกลาง	4.90	0.20	มากที่สุด

จากตารางที่ 3 พบว่า คุณลักษณะความพอเพียงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น หลังการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยใช้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษาสูงกว่าก่อนเรียน เมื่อพิจารณาโดยภาพรวมพบว่าก่อนเรียนอยู่ในระดับปานกลาง ($\mu=3.40$, $\sigma=0.56$) และหลังเรียนอยู่ในระดับมากที่สุด ($\mu=4.90$, $\sigma=0.20$) โดยหลังเรียนนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นมีคุณลักษณะความพอเพียงด้านความพอประมาณมากที่สุด ($\mu=4.91$, $\sigma=0.19$) รองลงมา คือ ด้านความมีเหตุผล ($\mu=4.90$, $\sigma=0.21$) และด้านการมีภูมิคุ้มกันที่ดี ($\mu=4.89$, $\sigma=0.56$) ตามลำดับ

อภิปรายผล

1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องความพอเพียง ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องความพอเพียงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น หลังการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยใช้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษาสูงกว่าก่อนเรียน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยใช้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษาช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความรู้นำไปสู่คุณลักษณะอันพึงประสงค์ ซึ่งประกอบด้วย 6 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การเห็นตามความเป็นจริง 2) การน้อมนำสู่ใจ 3) การใคร่ครวญด้วยใจ 4) การฝึกปฏิบัติ 5) การประเมินตน 6) การนำไปพัฒนา โดย 3 ขั้นตอนแรก ช่วยส่งเสริมผลสัมฤทธิ์เรื่องความพอเพียง ดังนี้ ขั้นที่ 1 การเห็นตามความเป็นจริง นักเรียนได้เรียนรู้ถึงการเปิดโอกาสและสร้างเงื่อนไขให้นักเรียนเผชิญความเป็นจริง กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ใหม่ โดยขั้นตอนนี้ นักเรียนจะได้เผชิญความเป็นจริง เกี่ยวกับเหตุการณ์เศรษฐกิจพอเพียง ขั้นที่ 2 การน้อมนำสู่ใจ เป็นกระบวนการจัดการกิจกรรมที่นักเรียนได้เรียนรู้เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่เป็นองค์รวมเชื่อมโยงชีวิตกับสรรพสิ่งต่าง ๆ ในธรรมชาติ เป็นการเรียนรู้ที่แท้จริงจากความรู้ภายนอกเชื่อมโยงกับตนเอง โดยขั้นตอนนี้ นักเรียนเกิดการเรียนรู้ที่เป็นองค์รวมเชื่อมโยงกับองค์ความรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงจากการช่วยกันอภิปรายสถานการณ์ ขั้นที่ 3 การใคร่ครวญด้วยใจ กระบวนการจัดการกิจกรรมที่นักเรียนได้เรียนรู้ถึงการเข้าสู่ภาวะจิตใจที่เหมาะสมกับการเรียนรู้ แล้วสามารถนำจิตใจไปใคร่ครวญอย่างลึกซึ้งเกี่ยวกับตนเอง โดยขั้นตอนนี้ นักเรียนระลึกถึงพฤติกรรมของตนเองที่สอดคล้องกับความพอเพียงด้านความพอประมาณ ความมีเหตุผล และภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของพิศาล เครือลิต ที่กล่าวว่าหลักสูตรเสริมสร้างเพื่อพัฒนาคุณลักษณะอยู่อย่างพอเพียงที่เน้นการจัดการเรียนรู้เชิงรุกมีการออกแบบกระบวนการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงโดยผสมผสานแนวคิดคุณลักษณะศึกษาของลิโคโคนาที่มีองค์ประกอบสำคัญของคุณลักษณะที่ดีเชื่อมประสานปฏิสัมพันธ์กันด้านการรู้คิดเชิงจริยธรรม ความสำนึกเชิงจริยธรรม ด้วยการเตรียมสร้างประสบการณ์รับรู้และประยุกต์ใช้และคุณลักษณะอยู่อย่างพอเพียง จะเห็นได้ว่ามีความสอดคล้องกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาที่มีความบ่มเพาะความรู้และคุณธรรมไปพร้อมกัน (พิศาล เครือลิต, 2565) สอดคล้องกับแนวคิดของ อริสา สุมามาลย์ และสาวิตรี เถาว์โท ที่กล่าวว่า จิตตปัญญาศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ก่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพและการเปลี่ยนแปลงขึ้น

พื้นฐานภายในตนเองของผู้เรียนให้ตระหนักถึงคุณค่าของความเป็นมนุษย์เชื่อมโยงของสรรพสิ่งจนเกิดสำนึกเพื่อส่วนรวมโดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเข้าใจความเป็นจริง (อริสา สุมามาลย์ และสาวิตรี เถาว์โท, 2561) ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ รัตนาภรณ์ ปินทา และคณะ ที่ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาประเทศโดยใช้เทคนิคการเรียนรู้บูรณาการแนวคิด CCR ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ผลการวิจัยพบว่านักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการสอนโดยใช้เทคนิคการเรียนรู้บูรณาการแนวคิด CCR (C=Contemplative Education, C=Coaching, R=Researching base Learning) มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาประเทศหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 70 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (รัตนาภรณ์ ปินทา และคณะ, 2562)

2. คุณลักษณะความพอเพียง ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่าผลการเปรียบเทียบคุณลักษณะความพอเพียงของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นหลังการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยใช้จิตตปัญญาศึกษาสูงกว่าก่อนเรียน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยใช้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษาช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความรู้นำไปสู่คุณลักษณะอันพึงประสงค์ ซึ่งประกอบด้วย 6 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การเห็นตามความเป็นจริง 2) การน้อมนำสู่ใจ 3) การใคร่ครวญด้วยใจ 4) การฝึกปฏิบัติ 5) การประเมินตน และ 6) การนำไปพัฒนา โดยกิจกรรมในสามขั้นตอนสุดท้าย ช่วยส่งเสริมคุณลักษณะความพอเพียง ดังนี้ ขั้นที่ 4 การฝึกปฏิบัติ นักเรียนได้เรียนรู้ถึงเป้าหมายการปฏิบัติ การกำกับตนเองในการปฏิบัติ และการปฏิบัติด้วยจิตที่เมตตา โดยขั้นตอนนี้นักเรียนได้เรียนรู้ถึงเป้าหมายการปฏิบัติโดยกำหนดเป้าหมายแนวทางปฏิบัติตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ขั้นที่ 5 การประเมินตน กระบวนการจัดกิจกรรมที่นักเรียนได้เรียนรู้ถึงสะท้อนประสบการณ์การปฏิบัติ การบันทึกผลการเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในตนเอง โดยขั้นตอนนี้นักเรียนได้เรียนรู้ถึงเป้าหมายการปฏิบัติจากการร่วมกันสะท้อนประสบการณ์และการปฏิบัติโดยยกตัวอย่างเหตุการณ์ที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง ขั้นที่ 6 การนำไปพัฒนา กระบวนการจัดกิจกรรมที่นักเรียนได้เรียนรู้ถึงการเกื้อกูลซึ่งกันและกันในด้านกำลังใจ ความมุ่งมั่น ความรู้และแนวทางปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม โดยขั้นตอนนี้นักเรียนเรียนรู้แนวทางปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมโดยการร่วมวิเคราะห์และอภิปรายถึงแนวทางการพัฒนาตนเองให้มีเหตุผลเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของอริสา สุมามาลย์ และสาวิตรี เถาว์โท ที่กล่าวว่าผู้เรียนได้รู้จักการใคร่ครวญจึงเป็นการพัฒนาคุณลักษณะภายในที่ถาวรของผู้เรียน ทำให้เกิดพฤติกรรมที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี (อริสา สุมามาลย์ และสาวิตรี เถาว์โท, 2561) สอดคล้องกับแนวคิดของสายฝน จันบุตรราช ที่กล่าวว่าจิตตปัญญาศึกษาช่วยให้ผู้เรียนกล้าที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ เผชิญกับความจริงข้างหน้าเพื่อนำมาเป็นประสบการณ์และต่อยอดผลงานและนำไปใช้ได้จริงในชีวิต ประจำวันได้ และยังเกิดความรู้ความเข้าใจในด้านทักษะ และด้านคุณธรรม (สายฝน จันบุตรราช, 2561) ผลการวิจัยของพิศาล เครือลิต ที่ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะอยู่อย่างความพอเพียง

ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีคุณลักษณะความพอเพียง หลังเรียนด้วยหลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะอยู่อย่างพอเพียง ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (พิศาล เครือลิต, 2565) และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของกิตติพัฒน์ ศรีชัย ที่ได้ศึกษาผลการพัฒนา รูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดี ผลการวิจัยพบว่านักเรียนมีคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีอยู่ในระดับมาก ซึ่งคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีดังกล่าวสอดคล้องกับคุณธรรมพื้นฐานของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (กิตติพัฒน์ ศรีชัย, 2565)

องค์ความรู้ใหม่

การวิจัยเรื่อง ผลการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยใช้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษาที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องความพอเพียงและคุณลักษณะความพอเพียงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ผู้วิจัยได้ประยุกต์ขั้นตอนการจัดกิจกรรมตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาของสัญญา สาโลสิน มาใช้ในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยใช้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษา ประกอบด้วย 6 ขั้นตอน (สัญญา สาโลสิน, 2561) ดังนี้

ขั้นที่ 1 การเห็นความจริง นักเรียนได้เรียนรู้ถึงการเปิดโอกาสและสร้างเงื่อนไขให้นักเรียนเผชิญความเป็นจริง กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ใหม่ โดยขั้นตอนนี้ นักเรียนจะได้เผชิญความเป็นจริงเกี่ยวกับเหตุการณ์เศรษฐกิจพอเพียง

ขั้นที่ 2 การน้อมนำสู่ใจ เป็นกระบวนการจัดกิจกรรมที่นักเรียนได้เรียนรู้เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่เป็นองค์รวมเชื่อมโยงชีวิตกับสรรพสิ่งต่าง ๆ ในธรรมชาติ เป็นการเรียนรู้ที่แท้จริงจากความรู้ภายนอกเชื่อมโยงกับตนเอง โดยขั้นตอนนี้ นักเรียนเกิดการเรียนรู้ที่เป็นองค์รวมเชื่อมโยงกับองค์ความรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงจากการช่วยกันอภิปรายสถานการณ์

ขั้นที่ 3 การใคร่ครวญด้วยใจ กระบวนการจัดกิจกรรมที่นักเรียนได้เรียนรู้ถึงการเข้าสู่สภาวะจิตใจที่เหมาะสมกับการเรียนรู้ แล้วสามารถนำจิตใจไปใคร่ครวญอย่างลึกซึ้งเกี่ยวกับตนเอง โดยขั้นตอนนี้ นักเรียนระลึกถึงพฤติกรรมของตนเองที่สอดคล้องความพอเพียงด้านความพอประมาณ ความมีเหตุผล และภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี

ขั้นที่ 4 การฝึกปฏิบัติ นักเรียนได้เรียนรู้ถึงเป้าหมายการปฏิบัติ การกำกับตนเองในการปฏิบัติ และการปฏิบัติด้วยจิตที่เมตตา โดยขั้นตอนนี้ นักเรียนได้เรียนรู้ถึงเป้าหมายการปฏิบัติโดยกำหนดเป้าหมายแนวทางปฏิบัติตนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ขั้นที่ 5 การประเมินตน กระบวนการจัดกิจกรรมที่นักเรียนได้เรียนรู้ถึงสะท้อนประสบการณ์ การปฏิบัติ การบันทึกผลการเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในตนเอง โดยขั้นตอนนี้ นักเรียนได้เรียนรู้ถึงเป้าหมายการปฏิบัติ การจากการร่วมกันสะท้อนประสบการณ์ และการปฏิบัติโดยยกตัวอย่างเหตุการณ์ที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง

ขั้นที่ 6 การนำไปพัฒนา กระบวนการจัดกิจกรรมที่นักเรียนได้เรียนรู้ถึงการเกี่ยวเนื่องซึ่งกันและกันในด้านกำลังใจ ความมุ่งมั่น ความรู้และแนวทางปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม

จากการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยใช้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษาข้างต้น พบว่า สามารถพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องความพอเพียงและคุณลักษณะความพอเพียงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นได้ สะท้อนให้เห็นว่า การจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยใช้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษาช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความรู้นำไปสู่คุณลักษณะอันพึงประสงค์ นั่นคือ คุณลักษณะความพอเพียง ซึ่งพฤติกรรมบ่งชี้คุณลักษณะความพอเพียง มีดังนี้

ความพอประมาณ ประกอบด้วย 5 พฤติกรรมบ่งชี้ ได้แก่ 1) การซื้อสิ่งของเฉพาะที่จำเป็นต่อการใช้งานในชีวิตประจำวัน 2) การใช้เวลาเรียน เล่น และพักผ่อนอย่างสมดุล 3) การบริโภคอาหารและเครื่องดื่มในปริมาณที่เหมาะสม 4) การพยายามใช้ทรัพยากร เช่น น้ำ ไฟฟ้า และกระดาษอย่างประหยัด 5) การควบคุมการใช้เงินโดยไม่ใช้จ่ายฟุ่มเฟือยเกินความจำเป็น

ความมีเหตุผล ประกอบด้วย 5 พฤติกรรมบ่งชี้ ได้แก่ 1) การคิดทบทวนก่อนตัดสินใจทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง 2) การพิจารณาเหตุผลก่อนเลือกซื้อสิ่งของหรือทำกิจกรรม 3) การเลือกทำสิ่งที่เกิดประโยชน์ต่อตนเองและคนรอบข้าง 4) การรับฟังความคิดเห็นของเพื่อนและครูเพื่อนำไปปรับปรุงตนเอง 5) การไม่ตัดสินใจทำอะไรโดยใช้อารมณ์เป็นที่ตั้ง

การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ประกอบด้วย 5 พฤติกรรมบ่งชี้ ได้แก่ 1) การเตรียมพร้อมรับมือกับความเปลี่ยนแปลงในชีวิตประจำวัน 2) การรู้จักปฏิเสธสิ่งนี้อาจเป็นอันตรายต่อตนเอง 3) การเรียนรู้จากข้อผิดพลาดเพื่อปรับปรุงตนเองในอนาคต 4) การสามารถวางแผนสำรองในกรณีที่แผนเดิมไม่เป็นไปตามคาคหมาย 5) การมองหาแนวทางแก้ปัญหาเมื่อเผชิญกับสถานการณ์ที่ยากลำบาก

สรุป

การวิจัยเรื่อง ผลการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยใช้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษาที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องความพอเพียงและคุณลักษณะความพอเพียงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยใช้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษาที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องความพอเพียงและคุณลักษณะความพอเพียงของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ประชากร คือ นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนนานาชาติจีน กรุงเทพมหานคร สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 30 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยแผนการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยใช้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษาแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องความพอเพียง และแบบประเมินคุณลักษณะความพอเพียง สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติการทดสอบทดสอบค่าที กรณีกลุ่มตัวอย่างไม่เป็นอิสระจากกัน

ผลการวิจัยสรุปได้ว่า 1) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องความพอเพียงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นหลังการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยใช้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษาสูงกว่าก่อนเรียน และ 2) คุณลักษณะความพอเพียงของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นหลังการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยใช้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษาสูงกว่าก่อนเรียน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. งานวิจัยได้ข้อค้นพบว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ชั้นที่ 3 การใคร่ครวญด้วยใจกระบวนการจัดกิจกรรมที่นักเรียนได้เรียนรู้ถึงการเข้าสู่ภาวะจิตใจที่เหมาะสมกับการเรียนรู้ แล้วสามารถนำจิตใจไปใคร่ครวญอย่างลึกซึ้งเกี่ยวกับตนเอง โดยขั้นตอนนี้นักเรียนระลึกถึงพฤติกรรมของตนเองที่สอดคล้องความพอเพียงด้านความพอประมาณ ความมีเหตุผล และภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ดังนั้น ครูจึงควรเข้าไปให้คำแนะนำกับผู้เรียนในการสรุปพฤติกรรมความพอเพียงในแต่ละด้านโดยลำดับความสำคัญในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมตลอดจนกระตุ้นให้ผู้เรียนช่วยเหลือกันทำงาน

2. งานวิจัยได้ข้อค้นพบว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ชั้นที่ 4 การฝึกปฏิบัติ นักเรียนได้เรียนรู้ถึงเป้าหมายการปฏิบัติ กำกับตนเองในการปฏิบัติ และการปฏิบัติด้วยจิตที่เมตตา โดยขั้นตอนนี้นักเรียนได้เรียนรู้ถึงเป้าหมายการปฏิบัติโดยกำหนดเป้าหมายแนวทางปฏิบัติ ดังนั้นครูจึงควรเข้าไปช่วยนักเรียนวางแผนการเขียนแผนที่ชีวิตความพอเพียงตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยระบุเป้าหมาย แนวทางการปฏิบัติให้ชัดเจนและสามารถปฏิบัติได้จริง

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาผลของการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยใช้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษา ร่วมกับเทคนิคและวิธีการสอนอื่น ๆ เช่น อินโฟกราฟิก การโค้ชแบบพี่เลี้ยง (Mentor Coaching) และเทคนิคคู่คิดคู่สร้าง (Think-Pair-Share) เพื่อพัฒนาคุณลักษณะความพอเพียงตั้งแต่ระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา

2. ควรศึกษาผลของการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยใช้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษาที่มีต่อคุณธรรมพื้นฐานของความพอเพียง เช่น ความซื่อสัตย์สุจริต ความขยันอดทน ประหยัดอดออม

เอกสารอ้างอิง

กิตติพัฒน์ ศรีชัย. (2565). การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาพร้อมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีสำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ. ใน ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาหลักสูตรและการสอน, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

เกียรติพงษ์ กลับดี. (20 กุมภาพันธ์ 2568). ความพอเพียง (นางสาวณัชชา นิมอนงค์, ผู้สัมภาษณ์)

- ทองแดง สุกเหลือง. (2566). การจัดการเรียนรู้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษาเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาสาขาวิชาสังคมศึกษาชั้นปีที่ 4 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์. วารสารวิจัยวิชาการ, 6(2), 169-182.
- ธนิดา วรฤทธิ์ และพิชาติ แก้วพวง. (2567). ผลของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาบูรณาการร่วมกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองของนักเรียนประถมศึกษาตอนต้น. วารสารวิจัยและนวัตกรรมทางการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร, 4(2), 22-24.
- ปรียา สมพีช. (2559). การจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยใช้รูปแบบการเรียนการสอนด้วยกรณีศึกษา. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 11(2), 260-270.
- พิศาล เครือลิต. (2565). การพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะอยู่อย่างพอเพียงตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น. ใน วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาหลักสูตรและการสอน. มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- ภูรินทร์ คงพร. (20 กุมภาพันธ์ 2568). ความพอเพียง (นางสาวณัชชา นิมอนงค์, ผู้สัมภาษณ์) มูลนิธิชัยพัฒนา. (2568). แนวคิดทฤษฎีการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เศรษฐกิจพอเพียง. เรียกใช้เมื่อ 21 กุมภาพันธ์ 2568 จาก <https://www.chaipat.or.th>.
- เมธินี วงศ์วานิช รัชมกการณ. (2558). การจัดการเรียนการสอนตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา: การสังเคราะห์งานวิจัย. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 5(2), 328-342.
- รัตนภรณ์ ปินทา และคณะ. (2562). การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาประเทศโดยใช้เทคนิคการจัดการเรียนรู้บูรณาการแนวคิด CCR ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3. การประชุมวิชาการระดับชาติ ครุศาสตร์ศึกษา ครั้งที่ 2, ณ ห้องคอนเวนชันฮอลล์ ศูนย์วัฒนธรรมภาคเหนือตอนล่าง มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม (ส่วนวังจันทน์).
- วรวิทย์ เฟื่องพันธ์. (2558). การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา: กรณีศึกษา รายวิชาการพัฒนากับการศึกษา. วารสารการศึกษาและการพัฒนาสังคม, 11(1), 279-290.
- วิทเอก สว่างจิต. (2563). การจัดการเรียนรู้เชิงรุกสู่ทักษะในศตวรรษที่ 21 โดยการนำแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาระบบพี่เลี้ยงและการเรียนรู้โดยใช้วิจัยเป็นฐาน. วารสารวิจัยทางการศึกษา, 15(1), 45-56.
- สัณญา สาลิผลิน. (2561). การพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างจิตสาธารณะของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน. ใน ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารและการจัดการการศึกษา. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

- สายฝน จันบุตตรราช. (2561). สภาพและแนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ตามหลักจิตตปัญญาศึกษา กลุ่มเครือข่ายสถานศึกษาที่ 17 (สิรินธร) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานี เขต 3. ใน วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารจัดการ การศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560) แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579. กรุงเทพมหานคร: พริกหวานกราฟฟิค.
- อริสา สุมามาลย์ และสาวิตรี เถาว์โท. (2561). การพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้แนวคิด จิตตปัญญาศึกษา เพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิต รายวิชาจิตตปัญญาศึกษา สำหรับนักศึกษา ระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร. วารสารครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์วิทยาลัย, 46(2), 241-259.

คำแนะนำสำหรับผู้เขียน

1. หลักเกณฑ์การตีพิมพ์ในวารสารพุทธสังคมวิทยาปริทรรศน์

วารสารวิชาการพุทธสังคมวิทยาปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช เป็นวารสารวิชาการ เพื่อเป็นสื่อกลางส่งเสริมการเผยแพร่องค์ความรู้ ในด้านพระพุทธศาสนา สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และการประยุกต์ใช้องค์ความรู้จากการบูรณาการศาสตร์ต่าง ๆ เข้ากับพระพุทธศาสนา ผลงานทั้งทางด้านการวิจัย และผลงานทางวิชาการ บทความวิจัย หรือบทความวิชาการ ในมิติด้านพระพุทธศาสนา การพัฒนาสังคม สังคมวิทยา ศิลปศาสตร์ รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ และสหวิทยาการ ด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ทุกบทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน ในลักษณะปกปิดรายชื่อ (Double blind peer-reviewed) เปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ผลงานที่ส่งมาจะต้องไม่เคยเสนอหรือกำลังเสนอตีพิมพ์ในวารสารวิชาการใดมาก่อน โดยรับพิจารณาตีพิมพ์ต้นฉบับของบุคคลทั้งภายในและภายนอก มีกำหนดออกรวบรวมปีละ 4 ฉบับคือ

ฉบับที่ 1 เดือน มกราคม – มีนาคม

ฉบับที่ 2 เดือน เมษายน – มิถุนายน

ฉบับที่ 3 เดือน กรกฎาคม – กันยายน

ฉบับที่ 4 เดือน ตุลาคม – ธันวาคม

2. ประเภทของบทความที่ตีพิมพ์ในวารสารพุทธสังคมวิทยาปริทรรศน์

1) บทความวิชาการ เป็นบทความที่เสนอเนื้อหาความรู้ ความคิดที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานทางวิชาการที่เชื่อถือได้ในเรื่องนั้น ๆ โดยมีหลักฐานทางวิชาการอ้างอิง

2) บทความวิจัย (Research article) ได้แก่ รายงานผลงานวิจัยใหม่ ที่มีองค์ความรู้อันเป็นประโยชน์ ซึ่งไม่เคยตีพิมพ์ในวารสารใด ๆ มาก่อน

3. การจัดเตรียมบทความ

1) ต้นฉบับบทความต้องมีความยาว 10-15 หน้ากระดาษ A4 หรือ B5 (รวมเอกสารอ้างอิง) พิมพ์บนกระดาษหน้าเดียว ใช้ตัวอักษรแบบ TH SarabunPSK ตั้งค่าหน้ากระดาษโดยเว้นขอบบน ขอบซ้าย 1 นิ้ว และขอบขวา ขอบล่าง 1 นิ้ว กำหนดระยะห่างระหว่างบรรทัดเท่ากับ 1 และเว้นบรรทัดระหว่างแต่ละย่อหน้า การนำเสนอรูปภาพและตาราง ต้องนำเสนอรูปภาพและ

ตารางที่มีความคมชัด พร้อมระบุหมายเลขกำกับรูปภาพไว้ด้านล่าง พิมพ์เป็นตัวหนา เช่น ตาราง 1 หรือ Table 1 และ รูป 1 หรือ Figure 1 รูปภาพที่นำเสนอต้องมีรายละเอียดของข้อมูลครบถ้วน และเข้าใจได้ โดยไม่จำเป็นต้องกลับไปอ่านที่เนื้อความอีก ระบุลำดับของรูปภาพทุกรูปให้สอดคล้องกับเนื้อหาที่อยู่ในต้นฉบับ โดยคำอธิบายต้องกระชับและสอดคล้องกับรูปภาพที่นำเสนอ

2) ชื่อเรื่องต้องมีภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ชื่อเรื่องควรสั้น และให้ได้ใจความตรงกับวัตถุประสงค์และเนื้อเรื่อง โดยให้พิมพ์ไว้หน้าแรกตรงกลาง

3) ชื่อผู้เขียน ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ระบุชื่อสังกัดหรือหน่วยงาน และพร้อมระบุอีเมล พิมพ์ด้วยตัวอักษรปกติอยู่ใต้ชื่อเรื่อง โดยเอียงมาทางด้านขวา

4) มีบทคัดย่อภาษาไทย ไม่เกิน 300 คำตอบคัดย่อ

5) กำหนดคำสำคัญ (Keywords) 3-5 คำ ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

6) เนื้อเรื่องควรใช้ภาษาที่ง่าย สั้นกะทัดรัดแต่ชัดเจน ถ้าเป็นต้นฉบับภาษาไทยให้ยึดตามหลักพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน การใช้ตัวเลขคำย่อ และวงเล็บ ควรใช้ตัวเลขอารบิกทั้งหมด ใช้คำย่อที่เป็นสากลเท่านั้น (ระบุคำเต็มไว้ในครั้งแรก) การวงเล็บภาษาอังกฤษ ควรใช้ดังนี้ (Student centred learning)

7) การเรียงหัวข้อ หัวข้อใหญ่สุด ให้พิมพ์ชิดขอบด้านซ้าย หัวข้อย่อยเว้นห่างจาก หัวข้อใหญ่ประมาณ 6 ตัวอักษร และหัวข้อย่อยขนาดเดียวกัน ต้องพิมพ์ให้ตรงกัน เมื่อขึ้นหัวข้อใหญ่ ควรเว้นระยะห่างการพิมพ์ 1 ช่วงบรรทัด

8) ภาพ ให้ใช้ภาพสีหรือขาว ดำ ให้ชื่อกำกับภาพเรียงตามลำดับ ในเนื้อเรื่องให้พิมพ์คำอธิบายที่สั้นและชัดเจนได้รูปภาพ การจะได้ตีพิมพ์ภาพสีหรือไม่ ขึ้นกับการพิจารณาของกองบรรณาธิการ

บทความวิจัย ให้เรียงลำดับสาระ ดังนี้

1) บทคัดย่อ (Abstract) เสนอวัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีการวิจัยและผลการวิจัยโดยสรุปมีความกะทัดรัด และสั้นได้ใจความ

2) บทนำ (Introduction) ระบุความสำคัญของปัญหาการวิจัยกรอบแนวคิดและระบุวัตถุประสงค์การวิจัย

3) วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methodology) ระบุแบบแผนการวิจัยการได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่างและการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล

4) ผลการวิจัย/ผลการทดลอง (Results) เสนอผลที่พบตามวัตถุประสงค์การวิจัยตามลำดับอย่างชัดเจน ควรเสนอในรูปตารางหรือแผนภูมิ

5) อภิปรายผล (Discussion) เสนอเป็นความเรียงชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของผลการวิจัยกับกรอบแนวคิด และงานวิจัยที่ผ่านมา ตลอดจนแนวคิด ทฤษฎีที่ใช้เป็นกรอบความคิดในการวิจันว่ามีความสอดคล้องหรือขัดแย้งอย่างไร

6) องค์ความรู้ใหม่ (Originality and Body of Knowledge) (ถ้ามี) ระบุองค์ความรู้อันเป็นผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการวิจัย สังเคราะห์ออกมาในรูปแบบโมเดล พร้อมคำอธิบายรูปแบบ/โครงสร้างของโมเดลอย่างกระชับ เข้าใจง่าย

7) สรุป (Conclusion) ระบุข้อสรุปที่สำคัญและข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้และประเด็นสำหรับการวิจัยต่อไป

8) ข้อเสนอแนะ (Suggestion) หมายถึง ประเด็นที่ผู้วิจัย เสนอแนะขึ้นมาจากผลการวิจัยหรือข้อค้นพบจากการวิจัย โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญ เพื่อให้ข้อมูลคำแนะนำแนวทางหรือวิธีการใด ๆ แก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำข้อเสนอแนะไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในด้านต่าง ๆ เช่น การพัฒนา การปรับปรุง การเปลี่ยนแปลง หรือเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงาน หรือการบริหารจัดการ เป็นต้น

9) เอกสารอ้างอิง (References) ต้องเป็นรายการที่มีการอ้างอิงไว้ในเชิงบรรณที่ปรากฏในบทความเท่านั้น

บทความวิชาการ ให้เรียงลำดับสาระ ดังนี้

- 1) บทคัดย่อ (Abstract)
- 2) บทนำ (Introduction)
- 3) เนื้อเรื่อง (Content) แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอตามลำดับ
- 4) สรุป (Conclusion)
- 5) เอกสารอ้างอิง (Reference) การอ้างอิงในเนื้อเรื่องใช้ระบบ APA

4. ระบบการอ้างอิงและเอกสารอ้างอิงทางวิชาการ

เอกสารที่นำมาอ้างอิงควรได้มาจากแหล่งที่มีการตีพิมพ์ชัดเจน อาจเป็นวารสาร หนังสือ หรือข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต ทั้งนี้ ผู้เขียนบทความต้องเป็นผู้รับผิดชอบต่อความถูกต้องของเอกสารอ้างอิงทั้งหมดก่อนส่งต้นฉบับ ผู้เขียนบทความควรตรวจสอบถึงความถูกต้อง ของการอ้างอิงเอกสาร เพื่อป้องกันความล่าช้าในการตีพิมพ์บทความ เนื่องจากบทความที่มีการอ้างอิงไม่ถูกต้อง จะไม่ได้รับการส่งต่อเพื่อพิจารณาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จนกว่าการอ้างอิงเอกสารจะได้รับการแก้ไขให้ถูกต้อง

การอ้างอิงในเนื้อหาบทความ

รูปแบบการอ้างอิงในเนื้อเรื่องและท้ายเล่มใช้วิธีการอ้างอิงระบบนาม-ปี ตามรูปแบบของ American Psychological Association (APA) ให้ใช้ระบบตัวอักษรโดยใช้วงเล็บ เปิด-ปิด แล้วระบุชื่อ - นามสกุลของผู้เขียนและเลขปีของเอกสารที่นำมาอ้างอิง กำกับท้ายเนื้อความที่ได้อ้างอิงเอกสารที่อ้างอิงในบทความจะต้องปรากฏในเอกสารอ้างอิงท้ายบทความทุกรายการ และเจ้าของบทความต้องรับผิดชอบถึงความถูกต้องของเอกสารที่นำมาอ้างอิงทั้งหมด โดยรูปแบบของการอ้างอิงเอกสาร มีดังนี้

อ้างอิงจากเอกสารภาษาไทย

1) พระไตรปิฎกและอรรถกถาให้อ้างชื่อคัมภีร์ เล่มที่ ข้อ เครื่องหมายทวิภาค (:) และเลขหน้าของเอกสารที่นำมาอ้างอิง เช่น (พระไตรปิฎกภาษาไทย/15/16/282-283), (พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถาแปล/16/256-320)

2) ผู้แต่งหนึ่งรายให้อ้างชื่อผู้แต่งเครื่องหมายจุลภาค (,) ตามด้วยปีที่พิมพ์ของเอกสารที่นำมาอ้างอิง เช่น (พระมหาสุทิตย์ อากาศโร, 2554)

3) ผู้แต่งสองรายให้อ้างชื่อของผู้แต่งสองรายโดยใช้คำว่า “และ” เชื่อมระหว่างผู้แต่งทั้งสองราย แล้วพิมพ์เครื่องหมายจุลภาค (,) ตามด้วยปีที่พิมพ์ เช่น (พระมหาสุทิตย์ อากาศโรและ เขมณัฐ อินทรสุวรรณ, 2553) หากมีเอกสารที่นำมาอ้างอิงมากกว่า 1 รายการ ให้ใช้เครื่องหมายอฒภาค (;) คั่นระหว่างรายการอ้างอิง เช่น (พระธรรมโกศาจารย์, ประยูร ธมฺมจิตฺโต, 2548; พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, 2554)

4) ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 2 ราย ให้อ้างชื่อของผู้แต่งรายแรกเว้นวรรคหนึ่งครั้ง เพิ่มคำว่าและคณะ แล้วพิมพ์เครื่องหมายจุลภาค (,) ตามด้วยปีที่พิมพ์ เช่น (พระเทพโสภณ, ประยูร ธมฺมจิตฺโต และคณะ, 2548)

5) ให้เรียงลำดับการอ้างอิงตามลำดับพยัญชนะตัวแรกของชื่อผู้แต่งเช่นเดียวกับลำดับการอ้างอิงในส่วนเอกสารอ้างอิง

อ้างอิงจากเอกสารภาษาอังกฤษ

1) ถ้ามีผู้แต่งหนึ่งรายให้อ้างนามสกุลของผู้แต่ง เครื่องหมายจุลภาค (,) ปีที่พิมพ์ และหน้าทีนำมาอ้างอิง เช่น (Keown, 2003)

2) ถ้ามีผู้แต่งสองรายให้อ้างนามสกุลของผู้แต่งสองราย ใช้เครื่องหมาย “&” ระหว่างผู้แต่งทั้งสองราย แล้วพิมพ์เครื่องหมายจุลภาค (,) ตามด้วยปีที่พิมพ์ เช่น (Hersey & Blanchard, 2000)

3) ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 2 รายให้อ้างนามสกุลของผู้แต่งรายแรกตามด้วย et al. แล้วพิมพ์เครื่องหมายจุลภาค (,) ตามด้วยปีที่พิมพ์ เช่น (Kaiser et al., 2008)

4) ให้เรียงลำดับการอ้างอิงชื่อผู้แต่ง

หลักเกณฑ์ทั่วไปในการพิมพ์รายการสำนักพิมพ์/โรงพิมพ์

กรณีเป็นสำนักพิมพ์หรือบริษัทให้คงไว้เฉพาะชื่อ ดังตัวอย่าง

1) บริษัท 21 เซ็นจูรี จำกัด ใช้ 21 เซ็นจูรี

2) สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ใช้ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

3) กรณีที่เป็นโรงพิมพ์ให้ใช้รูปแบบเต็ม เช่น โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เอกสารอ้างอิง

1) พระไตรปิฎก อรรถกถา

รูปแบบ :

ผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ ชื่อพระไตรปิฎกอรรถกถา. สถานที่พิมพ์:/ สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

2) หนังสือ

รูปแบบ :

ผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ ชื่อหนังสือ/(ครั้งที่พิมพ์)./ สถานที่พิมพ์:/ สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

ธรรม์ ชารงนาวาสวัสดิ์. (2548). ไต้ทะเลมึความรัก ภาคสาม: หลังคลื่นอันดามัน. กรุงเทพมหานคร: บ้านพระอาทิตย์.

(3) บทความในหนังสือ

รูปแบบ :

ผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ ชื่อบทความ./ ใน ชื่อบรรณาธิการ (บรรณาธิการ)./ ชื่อเรื่อง/(เลขหน้าที่อ้าง)./ สถานที่พิมพ์: /สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

เสาวณีย์ จำเดิมแผด็จศึก. (2534). การรักษาภาวะจับหืดเฉียบพลันในเด็ก. ใน สมศักดิ์ โล่ห์เลขา, ชลธีรัตน์ ดิเรกวัฒน์ชัย และ มนตรี ตู้อินดา (บรรณาธิการ), อิมมูโนวิทยาทางคลินิกและโรคภูมิแพ้. (หน้า 99-103). กรุงเทพมหานคร: วิทยาลัยกุมารแพทยแห่งประเทศไทย และ สมาคมกุมารแพทยแห่งประเทศไทย.

4) บทความจากวารสาร

รูปแบบ :

ผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ ชื่อบทความ./ ชื่อวารสาร./ ปีที่/(ฉบับที่), /เลขหน้าแรก ที่ตีพิมพ์-เลขหน้าสุดท้ายที่ตีพิมพ์.

ตัวอย่าง :

ธิติวุฒิ หมั่นมี. (2557). การวางแผนและการติดต่อประสานงานเชิงพุทธ. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 3(1), 25-31.

5) บทความในสารานุกรม

รูปแบบ : ผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ ชื่อบทความ./ ใน ชื่อสารานุกรม,/(เล่มที่อ้าง, หน้า เลขหน้าที่อ้าง).
สถานที่พิมพ์: /สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

สนิทาจพันธ์. (2537). หม้อคอกควาย. ใน สารานุกรมของใช้พื้นบ้านไทยในอดีตเขต หัวเมืองฝ่ายเหนือ, (หน้า 274-275). กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

Sturgeon, T. (1995). Sciencefiction. In The encyclopaedia America, (Vol.24, pp.390-392). Danbury, CT: GrolierPress.

6) หนังสือพิมพ์

รูปแบบ :

ผู้แต่ง./ (วันที่ เดือน ปีที่พิมพ์)./ชื่อบทความ./ชื่อหนังสือพิมพ์./เลขหน้า.

ตัวอย่าง :

สุชาติ เผือกสกนธ์. (9 มิถุนายน 2549). ประชาชนเศรษฐกิจพอเพียง. ผู้จัดการรายวัน, น.13.

7) สารนิพนธ์, วิทยานิพนธ์, ดุษฎีนิพนธ์, รายงานการวิจัย

รูปแบบ :

ผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ชื่อวิทยานิพนธ์./ใน/ ระดับวิทยานิพนธ์ สาขา./ชื่อมหาวิทยาลัยที่พิมพ์

ตัวอย่าง :

ทิพมาศ เศรษฐวโรชิต. (2559). ตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำแบบบูรณาการสำหรับผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. ใน ดุษฎีนิพนธ์ สาขาบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

มนัส ภาคภูมิ. (2540). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน. ใน รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

8) สัมภาษณ์

รูปแบบ:

ชื่อผู้ที่ได้รับการสัมภาษณ์./ (วัน เดือน ปี ที่สัมภาษณ์)./ชื่อเรื่องที่สัมภาษณ์./ (ชื่อผู้สัมภาษณ์)

ตัวอย่าง :

โกเมทร์ อ่อนนุช. (5 พ.ย. 2560). ความเชื่อเรื่องนาคในพระพุทธศาสนา (นางสาวเจนจิรา พุ่มแก้ว, ผู้สัมภาษณ์)

9) สื่อออนไลน์

รูปแบบ :

ผู้แต่ง./ (ปีที่เผยแพร่)./ ชื่อเรื่อง./เรียกใช้เมื่อ/ จาก แหล่งที่มาของข้อมูล (URL)

ตัวอย่าง :

เดชขจร ภูทิพย์. (2562). วิธีฝึกใจให้เลิกทรมานจากความเครียด เรียกใช้เมื่อ 15 มกราคม 2562 จาก <https://www.dailynews.co.th/article/666936/คำสั่ง-ประกาศ/>

10) ราชกิจจานุเบกษา

รูปแบบ:

ชื่อกฎหมาย./ (ปีที่พิมพ์) ./ ชื่อเรื่อง (ถ้ามี) ./ ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่/ตอนที่/หน้า/(วัน/เดือน/ปี).

ตัวอย่าง:

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 4). (2562). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 136 ตอนที่ 57 ก. หน้า 49 (1 พฤษภาคม 2562).

ประกาศกรมการปกครอง. (2564). เรื่องยกเลิกการเรียกสำเนาบัตรประจำตัวประชาชน และ สำเนาทะเบียนบ้าน. ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 138 ตอนพิเศษ 298 ง. (6 ธันวาคม 2564).

5. การส่งบทความเข้าระบบ ThaiJO เพื่อได้รับการตีพิมพ์

การส่งในระบบ (Online Submission) สามารถส่งเข้าระบบออนไลน์ได้เว็บไซต์ ของวารสารพุทธสังคมวิทยาปริทรรศน์ได้ที่ <https://www.tci-thaijo.org/index.php/PPJ/index> เมื่อส่งเข้าระบบสำเร็จให้แจ้งข้อมูลเพิ่มเติมทาง E-mail: tippamas.mbu@gmail.com

6. รูปแบบการนำบทความลงตีพิมพ์ลงในวารสารพุทธสังคมวิทยาปริทรรศน์

ต้นฉบับบทความที่เสนอเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารให้อยู่ในรูปแบบของไฟล์เอกสาร *.docx ของ Microsoft Word Version 2010 หรือมากกว่า หากต้นฉบับประกอบด้วยภาพ ตาราง หรือสมการ ให้ส่งแยกจากไฟล์เอกสาร ในรูปแบบไฟล์ภาพ สกุล *.PDF*.JPG*.GIF หรือ *.bmp ความยาวของต้นฉบับต้องไม่เกิน 15 หน้า (รวมบทคัดย่อ ภาพ ตารางและเอกสารอ้างอิง) กองบรรณาธิการจะพิจารณาบทความเบื้องต้น เกี่ยวกับความถูกต้องของรูปแบบทั่วไป ถ้าไม่ผ่านการพิจารณาจะส่งกลับไปแก้ไข ถ้าผ่านจะเข้าสู่การพิจารณาของผู้ทรงคุณวุฒิ เมื่อผลการประเมินผ่านหรือไม่ผ่านหรือมีการแก้ไข จะแจ้งผลให้ผู้เขียนทราบ โดยการพิจารณาบทความเพื่อลงตีพิมพ์ได้จะคำนึงถึงความหลากหลายและความเหมาะสม

7. เงื่อนไขของบรรณาธิการ

เมื่อผู้ทรงคุณวุฒิตรวจประเมินบทความแล้ว มีความเห็นให้แก้ไข กองบรรณาธิการจะส่งคืนเพื่อให้เจ้าของบทความแก้ไข โดยจะยึดถือข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิผู้ตรวจประเมินเป็นเกณฑ์หลัก และขอสงวนสิทธิ์ที่จะพิจารณาไม่ตีพิมพ์ หากรายงานการวิจัย บทความทางวิชาการหรือบทความวิจัยนั้น ไม่ตรงกับแนวทางของวารสารพุทธสังคมวิทยาปริทรรศน์ หรือไม่ผ่านการประเมินของผู้ทรงคุณวุฒิหรือเชี่ยวชาญ เมื่อบทความที่ได้รับการตีพิมพ์แล้ว ผู้นิพนธ์บทความจะได้รับสิ่งวารสาร ฉบับที่นำบทความลงตีพิมพ์ พร้อมกับหนังสือรับรองการตีพิมพ์บทความในวารสารฯ

ตัวอย่าง
การเตรียมต้นฉบับบทความวิจัย

ชื่อบทความ (ไทย) (20 pt)
ชื่อบทความ (อังกฤษ) (18 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนบทความ (ไทย) (14 pt)
ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนบทความ (อังกฤษ) (12 pt)
หน่วยงานต้นสังกัด (ไทย) (14 pt)
หน่วยงานต้นสังกัด (อังกฤษ) (12 pt)
E-mail: ..... (12 pt)

บทคัดย่อ (18 pt)
.....(16.pt).....
.....
.....

คำสำคัญ : 3-5 คำ

Abstract (18 pt)
.....(16.pt).....
.....
.....
.....

Keywords: 3-5 words

บทนำ (18 pt)

....(16.pt).....
.....
.....
.....

วัตถุประสงค์ของการวิจัย (16 pt)

1.....(16.pt).....

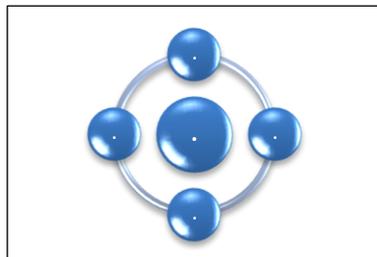
2.....(16.pt).....

วิธีดำเนินการวิจัย (18 pt)

....(16.pt).....
.....
.....
.....

ผลการวิจัย (18pt)

....(16.pt).....
.....
.....
.....

ภาพที่ 1 ชื่อภาพ (ถ้ามี)

ตารางที่ 1 ชื่อตาราง (ถ้ามี)

อภิปรายผล (18pt)

.....(16 pt)

.....

.....

.....

.....

สรุป/องค์ความรู้ใหม่ (ถ้ามี) (18 pt)

.....(16 pt)

.....

.....

.....

.....

ข้อเสนอแนะ (18 pt)

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ (16 pt)

1.....(16 pt)

2.....(16 pt)

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป (ถ้ามี) (16 pt)

1.....(16 pt)

2.....(16 pt)

เอกสารอ้างอิง (18 pt)

.....(16 pt)

.....

.....

Eng.(16 pt)

.....

.....

ตัวอย่าง
การเตรียมต้นฉบับบทความวิชาการ

ชื่อบทความ (ไทย) (20 pt)

ชื่อบทความ (อังกฤษ) (18 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนบทความ (ไทย) (14 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนบทความ (อังกฤษ) (12 pt)

หน่วยงานต้นสังกัด (ไทย) (14 pt)

หน่วยงานต้นสังกัด (อังกฤษ) (12 pt)

E-mail: ..... (12 pt)

บทคัดย่อ (18 pt)

.....(16 pt).....

คำสำคัญ : 3-5 คำ

Abstract (18 pt)

.....(16 pt).....

Keywords: 3-5 words

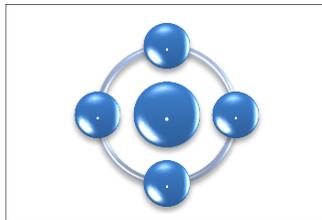

บทนำ : Introduction (18 pt)

.....(16 pt).....

เนื้อหา : Body (18 pt)

.....(16 pt).....

ภาพที่ 1 ชื่อภาพ (ถ้ามี)

ตารางที่ 1 ชื่อตาราง (ถ้ามี)

สรุป : Conclusion (18pt)

.....(16 pt).....

เอกสารอ้างอิง : References (18 pt)

.....(16 pt).....

.....Eng.(16 pt).....

